

Institut za
razvoj mladih KULT

Analiza rezultata istraživanja položaja i potreba mladih grada Cazina

GRAD CAZIN
CITY OF CAZIN

Impressum

Naslov:

ANALIZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA POLOŽAJA I POTREBA MLADIH GRADA CAZINA

Izdavač:

Institut za razvoj mladih KULT

Za izdavača:

Jasmin Bešić

Sarajevo, 2024. godine

Umnožavanja i besplatna distribucija publikacije dozvoljeni su uz pismeno odobrenje izdavača.

Nije dopušteno mijenjanje bilo kojeg dijela sadržaja publikacije.

ANALIZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA
POLOŽAJA I POTREBA MLADIH **GRADA CAZINA**

Sarajevo, mart 2024.

Lista skraćenica

BHAS	Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine
RZS RS	Republički zavod za statistiku RS-a
BiH	Bosna i Hercegovina
RS	Republika Srpska
EU	Evropska unija
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
FZS	Federalni zavod za statistiku FBiH
KM	Konvertibilna marka (valuta BiH)
NVO	Nevladina organizacija
Popis	Popis stanovništva u BiH 2013. godine
SPSS	Statistical Package for the Social Sciences
Strategija	Strategija prema mladima

Lista grafika

Grafik 1. Demografske karakteristike kantona u FBiH	14
Grafik 2. Demografske karakteristike lokalnih zajednica u USK	15
Grafik 3. Osnovno obrazovanje u Cazinu	17
Grafik 4. Srednje obrazovanje u Cazinu	19
Grafik 5. Posljednji završeni stepen obrazovanja	21
Grafik 6. Stipendiranje mladih	22
Grafik 7. Razlozi zašto mladi nisu nastavili školovanje	23
Grafik 8. Praktična nastava	24
Grafik 9. Adekvatnost obrazovanja	26
Grafik 10. Potrebne izmjene u formalnom obrazovanju	27
Grafik 11. Pohađanje kurseva	29
Grafik 12. Stopa nezaposlenosti u USK i Cazinu u periodu od 4 godine	32
Grafik 13. Broj nezaposlenih mladih u USK	32
Grafik 14. (Ne)zaposlenost mladih u Cazinu	33
Grafik 15. Vrsta ugovora kod zaposlenih mladih	34
Grafik 16. Odnos obrazovanja i radnog mjesta	36
Grafik 17. Zlostavljanje na radnom mjestu	37
Grafik 18. Praksa podmićivanja za posao	37
Grafik 19. Najbolje radno mjesto	38
Grafik 20. Najbolje radno mjesto – komparacija odgovora iz više lokalnih zajednica	39
Grafik 21. Stav mladih o pokretanju vlastitog biznisa	40
Grafik 22. Podrška za pokretanje vlastitog biznisa	41
Grafik 23. Poznavanje vladinih programa za zapošljavanje	42
Grafik 24. Način stanovanja	43
Grafik 25. Način stanovanja – komparacija sa drugim lokalnim zajednicama	44
Grafik 26. Doprinos kućnom budžetu	45
Grafik 27. Lični prihodi mladih Cazina tokom prošlog mjeseca	46
Grafik 28. Ukupni prihodi svih članova domaćinstva tokom prošlog mjeseca	47
Grafik 29. Sistematski pregled	49
Grafik 30. Sistematski pregled – komparacija sa drugim lokalnim zajednicama	50
Grafik 31. Razlozi provedbe sistematskog pregleda	51
Grafik 32. Ginekološki pregled	52
Grafik 33. Zadovoljstvo uslugama koje pruža dom zdravlja	52
Grafik 34. Vrsta zdravstvenog osiguranja	53
Grafik 35. Konzumiranje duhana i duhanskih proizvoda	54
Grafik 36. Mladi koji ne konzumiraju duhan i duhanske proizvode – komparacija sa drugim lokalnim zajednicama	55

Grafik 37. Mladi i konzumiranje alkohola	56
Grafik 38. Bavljenje sportom mladih	58
Grafik 39. Mentalno zdravlje mladih	59
Grafik 40. Razlozi neposjećivanja psihologa	59
Grafik 41. Posjećivanje kulturnih događaja	60
Grafik 42. Spremnost na posjećivanje sportskih, kulturnih i umjetničkih sadržaja	61
Grafik 43. Zadovoljstvo podrškom kulturnim i sportskim sadržajima	61
Grafik 44. Zanimanje za politiku	62
Grafik 45. Učinkovitost načina promjena u društvu	63
Grafik 46. Glasanje na izborima	64
Grafik 47. Utjecaj mladih na donošenje odluka na lokalnom nivou	64
Grafik 48. Članstvo u organizacijama	65
Grafik 49. Fenomen odlaska građana iz BiH i mladi	66
Grafik 50. Zainteresiranost za odlazak iz BiH	67
Grafik 51. Druženje s prijateljima uživo i online	68
Grafik 52. Korištenje interneta	70
Grafik 53. Osjećaj povezanosti	71
Grafik 54. Zadovoljstvo sigurnosnom situacijom	73
Grafik 55. Zadovoljstvo sigurnosnom situacijom - komparacija sa drugim lokalnim zajednicama	73
Grafik 56. Zadovoljstvo radom organa sigurnosti	74

Popis tabela

Tabela 1. Tematske oblasti u okviru analize položaja i potreba mladih	11
Tabela 2. Demografske karakteristike populacije mladih u Cazinu	12
Tabela 3. Demografske karakteristike uzorka	13
Tabela 4. Bračni status	13
Tabela 5. Broj studenata upisanih u visokoškolske ustanove u USK (fakulteti u Bihaću)	20
Tabela 6. Pregled stanja zaposlenosti u USK	31

Sadržaj

UVOD I METODOLOGIJA	9
KARAKTERISTIKE UZORKA	12
Demografski podaci o mladima Grada Cazina	14
OBRAZOVANJE I NAUKA MLADIH	17
Osnovno obrazovanje u Cazinu	17
Srednje obrazovanje	18
Visoko obrazovanje	20
Nivo obrazovanja mladih u Cazinu	21
Stipendije	21
Razlog prestanka daljnjeg školovanja	23
Praktična nastava	24
Adekvatnost obrazovanja	25
Neformalno obrazovanje	28
ZAPOŠLJAVANJE I SAMOZAPOŠLJAVANJE MLADIH	28
Tržište rada	33
Usklađenost obrazovanja i radnog mjesta	36
Zlostavljanje na radnom mjestu	37
Mito i korupcija pri zapošljavanju	37
Preduzetništvo mladih	38
Vladini programi zapošljavanja	41
SOCIJALNA BRIGA	43
Stambena politika	43
Primanja	45

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA	49
Sistematski pregled	49
Ginekološki pregled	51
Zdravstvene usluge	52
Zdravstveno osiguranje	53
Impulsivna ponašanja (konzumiranje duhana, alkohola, narkotika i igranje igara na sreću)	54
Bavljenje sportom	57
Mentalno zdravlje	58
KULTURA I UMJETNOST	60
AKTIVIZAM MLADIH (UČEŠĆE, AKTIVIZAM I VOLONTIRANJE)	62
Zanimanje za politiku	62
Utjecaj mladih na promjene	63
Članstvo mladih u organizacijama	65
MOBILNOST MLADIH	66
Putovanja i mladi	66
Napuštanje države	66
SLOBODNO VRIJEME	68
Informiranje	69
IDENTITET	71
SIGURNOST	73
Zadovoljstvo sigurnosnom situacijom i policijskim službenicima	73
Oblici nasilja među mladim osobama	74
PREPORUKE	76
LITERATURA	80

UVOD I METODOLOGIJA

Grad Cazin i Institut za razvoj mladih KULT su krajem 2023. g. i početkom 2024. g. radili na terenskom anketiranju i prikupljanju podataka u okviru istraživanja položaja i potreba mladih Cazina, a u svrhu izrade analize položaja i potreba mladih ove lokalne zajednice.

Osim anketiranja ispitanika, sastavni dio istraživanja je bila i provedba jedne fokusne grupe s mladima s područja Cazina, a u cilju boljeg razumijevanja određenih podataka koji su dobijeni terenskim istraživanjem.

Nakon što je kompletirano terensko istraživanje, pristupljeno je izradi dokumenta analize s ključnim nalazima i preporukama koje za cilj imaju unapređenje položaja mladih.

Ova analiza primarno daje uvid u promišljanja, stavove i (pr)ocjene mladih o određenim temama koje se njih tiču na području grada Cazina. Dokument ove analize nema za cilj da obuhvati sve ono što rade lokalne vlasti na polju mladih, jer će informacije o tome biti analizirane i uzete u razmatranje u drugim procesima u okviru pripreme strateškog dokumenta, a ova analiza je samo jedan od koraka u procesu izrade politike prema mladima i predstavlja odgovor mladih na neka od pitanja od interesa.

Prikupljanje podataka s terena realizirano je od septembra 2023. g. pa do februara 2024. godine. Anketari su za potrebe prikupljanja podataka s terena koristili standardizirani upitnik koji Institut koristi za potrebe istraživanja položaja i potreba mladih u BiH.

Upitnik se sastoji od preko 190 pitanja koja pokrivaju niz tema važnih za mlade. Strukturalno, upitnik se sastoji od dominantno pitanja s ponuđenim odgovorima, dok je manji broj pitanja otvorenog ili poluotvorenog tipa.

Upitnik je razvijen i programiran u komercijalnoj istraživačkoj aplikaciji Lime Survey¹ te je ova aplikacija korištena i kao pozadinska baza za prikupljanje odgovora učesnika istraživanja.

Na terenu, prilikom anketiranja mladih, primjenjivala se metoda CAPI (Computer-assisted personal interviewing) – kompjuterski podržan personalni intervju. U praksi to je značilo da je upitnik bio digitaliziran, odnosno programiran i postavljen na tablet. Anketari su provodili klasično „licem u lice“ anketiranje, postavljali pitanja ispitanicima i odgovore evidentirali preko tableta, čime je automatski kreirana baza podataka. Prednosti ovog načina anketiranja su u tome što omogućava kontrolu nad procesom prikupljanja podataka bez obzira na geografsku lokaciju anketara, eliminira mogućnost greške od strane anketara jer su pitanja programirana redosljedom i logikom koja onemogućava suštinske pogreške te su kroz softversko rješenje prevenirani mnogi nedostaci tradicionalnog anketiranja korištenjem papira i olovke (čitljivost podataka, greške u pisanju, logičke greške, greške kod unosa podataka i sl.).

Važno je naglasiti da zaštita ličnih podataka ispitanika ni u jednom dijelu istraživačkog procesa nije bila ugrožena jer je anketiranje bilo anonimno, te se od ispitanika nisu tražili ime, prezime, identifikacijski dokumenti i slični lični podaci.

1 Lime Survey (<https://www.limesurvey.org/>).

Unos podataka u bazu odgovora bio je automatiziran i dešavao se istovremeno s popunjavanjem upitnika na terenu, što je još jedna prednost digitalnog oblika upitnika u odnosu na klasični pristup „papira i olovke“.

Digitalizacijom upitnika minimizirana je mogućnost grešaka povezanih s logikom upitnika, jer je upitnik programiran redoslijedom koji eliminira određene vrste logičkih grešaka.

Oko 15% uzorka je kontrolirano naknadno upućivanjem telefonskog poziva ispitanicima (koji su dobrovoljno dali broj telefona) radi provjere da li je ispitanik anketiran, te poređenjem odgovora na određenim varijablama kako bi se mogli utvrditi istinitost ankete i podudarnost odgovora. Kvalitativna kontrola rada anketara vršena je i analizom metapodataka koje prikuplja aplikacija tokom anketiranja na terenu. Ankete koje nisu zadovoljile kvalitativnu provjeru te se nisu pokazale vjerodostojne nisu uzete u razmatranje za potrebe ove analize.

Monitoring prikupljanja podataka vršen je svakodnevno jer softver koji se koristi za unos podataka vrši sinhronizaciju s bazom podataka u stvarnom vremenu, što olakšava kontrolu nad procesom prikupljanja podataka.

Za potrebe provedbe ovog istraživanja na terenu je metodom slučajnog uzorka anketirano 386 osoba u dobi između 15 i 30 godina, a koje žive na području koje pripada gradu Cazinu. Broj ispitanika i metoda slučajnog uzorka osiguravaju reprezentativnost uzorka za populaciju mladih iz Cazina. Teoretski, svaka mlada osoba s područja Cazina imala je jednaku vjerovatnoću da bude anketirana i da njeni odgovori budu analizirani u okviru uzorka.

Kako je već spomenuto, kvalitativni podaci u ovoj analizi korišteni su kao dodatna pojašnjenja kvantitativnih podataka. Fokusna grupa je odabrana kao brz i ekonomičan način prikupljanja velikih količina kvalitativnih podataka u relativno kratkom roku, nakon prikupljanja svih kvantitativnih podataka s terena i provedbe preliminarnih kvantitativnih analiza.

Prilikom provedbe fokusne grupe korišten je strukturirani protokol sa zadanim temama koje prate glavni anketni upitnik te pitanjima koja nastoje prikupiti dodatne dubinske informacije i pojašnjenja stavova, problema i potreba mladih o obuhvaćenim temama.

Proveli smo jednu fokusnu grupu s mladima s područja Cazina. Učesnici na fokusnim grupama birani su na način da zadovolje demografske kriterije i odražavaju strukturu opće populacije (po spolu, dobi, mjestu življenja, obrazovanju i sl.). Sve fokusne grupe su zabilježene audiozapisom za interne potrebe istraživačkog tima.

Prilikom određivanja veličine i obuhvata uzorka uzete su u obzir ključne demografske karakteristike populacije mladih ove lokalne zajednice (spol, dob, mjesto boravka), te su određeni parametri uzorka jasno precizirani u metodološkoj pripremi istraživanja i kontrolirani tokom prikupljanja podataka i rada anketara na terenu. Ovo je rađeno kako bi analiza sadržavala mišljenja i stavove različitih klastera unutar kategorije mladih.

Uzorak od 386 ispitanika ima marginu greške od $\pm 5\%$, uz interval pouzdanosti od 95%. Svako istraživanje sa sobom nosi određeni nivo greške jer uzorak predstavlja izvod iz populacije i sa sobom nosi određeni nivo rizika da obuhvaćeni uzorak ne oslikava u potpunosti populaciju. Ova greška u prognozi koja se može javiti uslijed uzorkovanja sastavni je dio svih istraživanja u društvenim naukama, te je njena veličina u skladu s uobičajenim nivoima greške u drugim studijama za potrebe izrade ovakvih analiza.

U slučaju generalizacije rezultata na populaciju mladih u Cazinu, potrebno je uzeti u obzir navedeni nivo greške u mjerenju i interval pouzdanosti. U praktičnom primjeru ovog istraživanja to znači da se s 95% sigurnosti može reći da se svi dobijeni rezultati nalaze u rasponu do $\pm 5\%$ u odnosu na opažene vrijednosti. Jednostavnije rečeno, opaženi podaci prikazani u ovoj publikaciji mogu do $\pm 5\%$ odstupati u odnosu na stvarne podatke među općom populacijom mladih ove lokalne zajednice.

Za analizu prikupljenih podataka korišten je Statistički paket za društvene nauke (IBM Statistical Package for the Social Sciences SPSS²). Navedeni paket namijenjen je statističkoj obradi podataka, a rezultati su prikazani u tabelama i graficima te interpretirani kroz objašnjenja u kraćim tekstovima.

Za potrebe dobijanja više podataka i šire slike o položaju mladih u gradu Cazinu korišteni su podaci i drugih institucija, ali i publikacija.

Analiza je organizirana po oblastima/temama koje su važne mladima, a kojih ima 11.

U tabeli 1 su navedene oblasti u kojima su mladi anketirani te za koje je rađena analiza.

Tabela 1. Tematske oblasti u okviru analize položaja i potreba mladih

Tematske oblasti
Obrazovanje i nauka mladih
Rad, zapošljavanje i preduzetništvo mladih
Socijalna briga mladih
Zdravstvena zaštita mladih
Kultura i sport
Aktivizam (učesće, volontiranje, migracije) mladih
Mobilnost mladih
Informiranje mladih
Slobodno vrijeme
Identitet mladih
Sigurnost mladih

U smislu zakonskog okvira koji uređuje prava i obaveze populacije mladih i organa vlasti, potrebno je napomenuti da je Zakon o mladima Federacije BiH³ usvojen 2010. godine. Ovim zakonom su definirane i gore navedene oblasti od interesa za mlade. Kao sidro za statističke podatke o populaciji mladih Cazina korišteni su podaci s popisa stanovništva provedenog 2013. godine. Iako je popis proveden prije skoro 10 godina te su mnogi njegovi podaci donekle upitnih vrijednosti (zbog različitih demografskih promjena na području BiH), podaci su korišteni kao uporište za ovu analizu jer ne postoje svježiji i sveobuhvatniji podaci o populaciji mladih u Cazinu, te je ovaj popis korišten kao referentna tačka za demografske karakteristike mladih u ovoj analizi.

2 IBM Statistical Package for the Social Sciences SPSS (<https://www.ibm.com/spss>).

3 Zakon o mladima Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine FBiH", br. 36/2010).

KARAKTERISTIKE UZORKA

Uzorak korišten za ovo istraživanje određen je na osnovu popisa stanovništva iz 2013. godine.⁴ Iako je od popisa stanovništva prošlo skoro 10 godina, trenutno ovaj izvor predstavlja najpotpuniji set demografskih podataka o mladima u jednoj lokalnoj zajednici na osnovu kojeg se uzorak može odrediti. Prema podacima iz posljednjeg popisa, udio mladih u ukupnoj populaciji grada Cazina iznosi 23,3%, što Cazin čini jednom od lokalnih zajednica s najvećim udjelom mladih u općoj populaciji u BiH, ali i trećom u USK po istom parametru.

Analizom strukture populacije mladih, podjelom na tri petogodišta (15–19, 20–24 i 25–30), popisni podaci pokazuju da je populacija mladih bila vrlo ujednačena po dobnoj strukturi, a najveći se broj mladih nalazio u najstarijoj dobnoj kategoriji, odnosno od 25 do 29 godina, čineći 35,1% populacije mladih osoba grada Cazina.

Važno je napomenuti da su statistički podaci za kantone i nivo FBiH preuzeti od Federalnog zavoda za statistiku (FZS), gdje je dostupna podjela prema petogodištima, odnosno obuhvata mlade od 15 do 29 godina, dok mlade osobe starosti 30 godina pripadaju petogodištu od 30 do 34 godine. Iz navedenih razloga, u ovoj analizi odabran je prikaz po petogodištima u tabelama koji omogućava presjek dobne kategorije na 29 godina starosti, a ne na 30 godina, kako se inače definira dobna kategorija mladih.

U Tabeli 2 prikazana je detaljnija struktura populacije Cazina, kao i podaci koji se tiču dobne strukture mladih, a uključene su mlade osobe do 29 godina jer su ovi podaci bili dostupni za grad Cazin. Podaci o realiziranom uzorku (ukupnom broju ispitanih) su prikazani za mlade u dobi od 15 do 30 godina starosti.

Tabela 2. Demografske karakteristike populacije mladih u Cazinu / Izvor: Agencija za statistiku BiH i Institut za razvoj mladih KULT

	UKUPNO ST.	M	Ž	15–19	20–24	25–29	15–29	%	UKUPNO ISPITANIH	M	Ž
CAZIN	66.149	33.072	33.077	4.948	5.049	5.415	15.412	23,3%	386	48,4%	51,6%
		49,99%	50,01%	32,1%	32,8%	35,1%					

Prema podacima, u Cazinu je prema popisu iz 2013. živjelo 66.149 stanovnika, od toga je mladih bilo 15.412.

Kao što podaci navedeni ispod pokazuju, uzorak je bio izbalansiran po spolu, dobi, mjestu boravka mladih (gradsko ili vangradsko područje), a što su parametri koji nam, pored veličine uzorka, omogućavaju da, uz navedenu marginu greške, generaliziramo podatke na populaciju mladih Cazina.

⁴ Agencija za statistiku BiH [online], Popis 2013. Dostupno na: <https://www.popis.gov.ba/popis2013/knjige.php?id=0> [pristupljeno: 14. 3. 2024].

Tabela 3. Demografske karakteristike uzorka / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Demografske karakteristike (varijable)	Disagregacija	Veličina uzorka	Postotak (uzorak)	Populacijski podaci (izvori: Popis 2013. i FZS)
Spol	Ženski	199	51,6%	48,8%
	Muški	187	48,4%	51,2%
Mjesto prebivališta	Gradsko	88	22,8%	21%
	Vangradsko	298	77,2%	79%
Dob	15-19	131	33,94%	32,1%
	20-24	112	29,01%	32,8%
	25-29/30	143	37,05%	35,1%*
TOTAL		386	100%	100%

* Podaci preuzeti iz Popisa 2013. g. ne uključuju osobe koje su imale 30 godina.

Kada je u pitanju bračni status mladih, najdominantnija kategorija je neudatih/neoženjenih (i koji ne žive s partnerom), koja čini 73,6% ispitanih. Postotak udatih/oženjenih među mladima u Cazinu iznosi 25,1%. Udati/oženjeni u nešto većem postotku žive u vangradskim naseljima (18,4%), u odnosu na gradska naselja, gdje živi 6,7% mladih koji su udati/oženjeni. S druge strane, 13,2% mladih muškaraca je oženjeno, u odnosu na 11,9% mladih udatih žena Cazina.

Tabela 4. Bračni status / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

	Ukupno	Tip naselja		Spol ispitanika	
		Gradsko	Vangradsko	Muško	Žensko
Formalno u braku, ali živite odvojeno prema izboru	0%	0%	0%	0%	0%
Neudata/neoženjen, ne živite s partnerom	73,6%	70,5%	74,5%	72,7%	74,4%
Razvedena/razveden	0,5%	0,0%	0,7%	0,0%	1,0%
Udata/oženjen	25,1%	29,5%	23,8%	27,3%	23,1%
Udovica/udovac	0,3%	0,0%	0,3%	0,0%	0,3%
Zajednički život. Niste u braku, ali živite s partnerom	0,5%	1,3%	0,0%	0,0%	1,0%

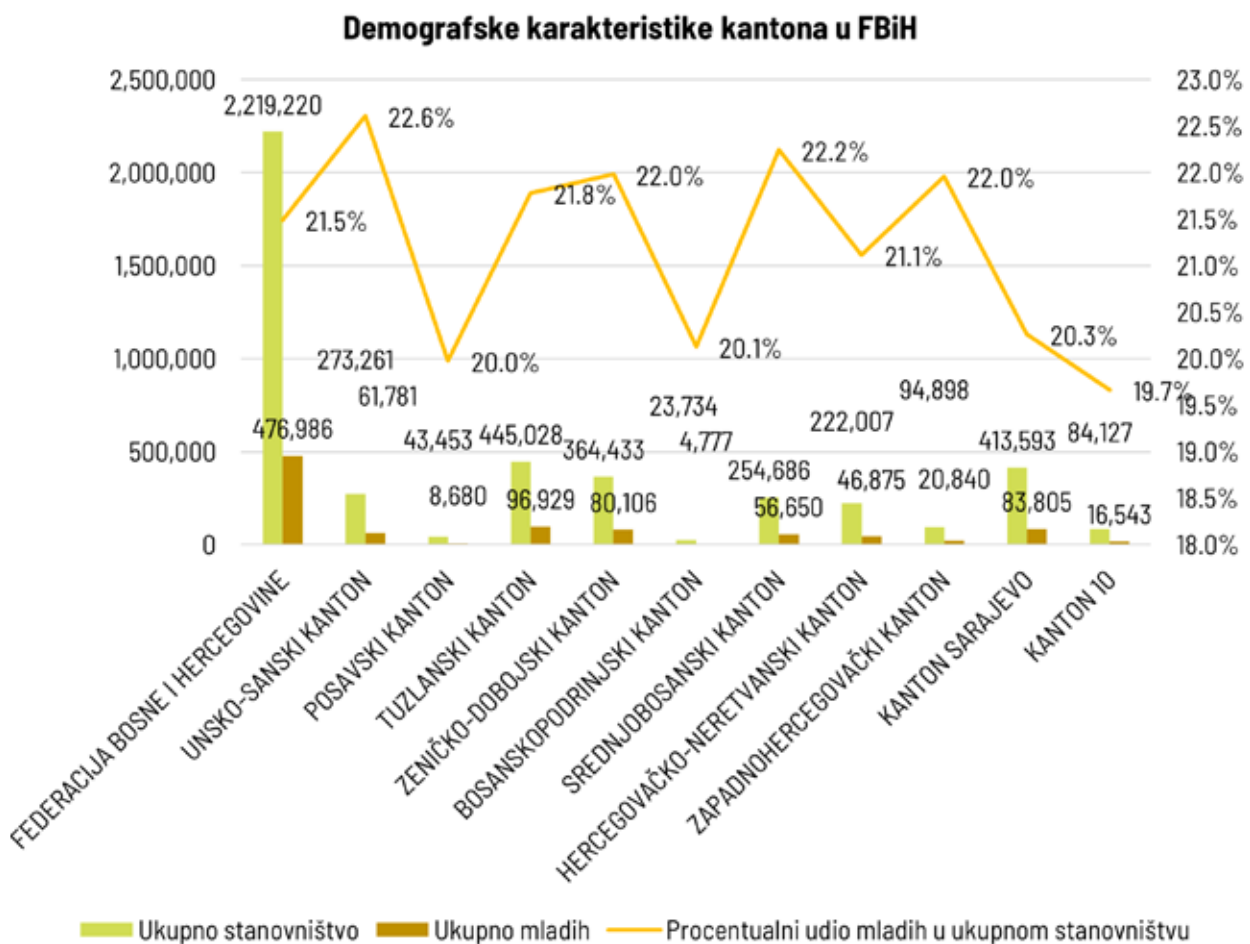

Demografski podaci o mladima grada Cazina

Prema podacima iz Popisa održanog 2013. g., Unsko-sanski kanton je bio kanton s procentualno najvećim udjelom mladih u ukupnoj strukturi stanovništva, s oko 23% mladih u dobi od 15 do 30 godina starosti u ukupnoj populaciji. Udio mladih u općoj populaciji na nivou FBiH je oko 21,5%.

Zbog rasporeda mladih po petogodištima u dostupnim publikacijama Agencije za statistiku BiH, na grafiku ispod su prikazani mladi u dobi od 15 do 29 godina starosti. Mladi u starosti od 30 godina u trenutku popisa prikazuju se u petogodištu od 30 do 34 godine starosti.

Grafik 1. Demografske karakteristike kantona u FBiH / Izvor: Agencija za statistiku BiH⁵

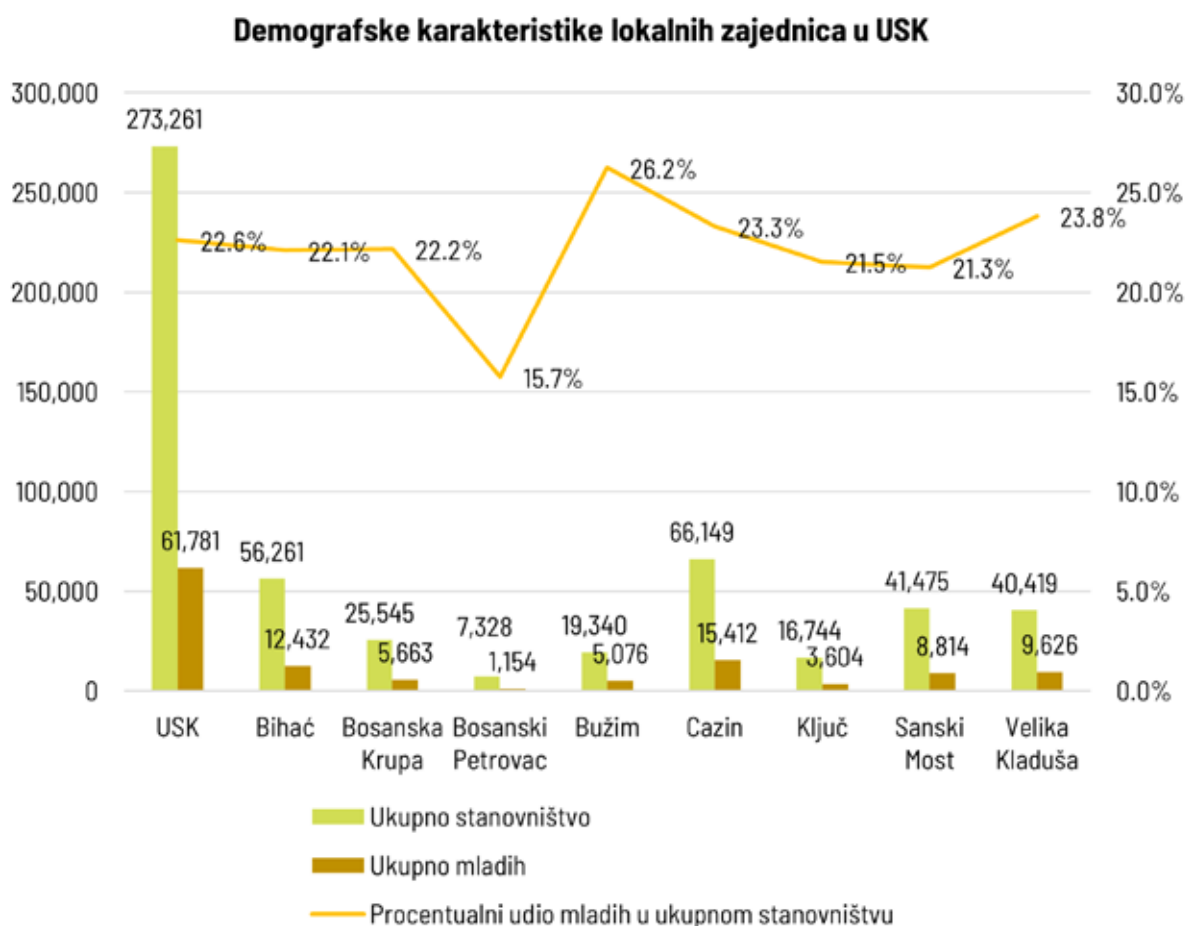
Kada govorimo o gradu Cazinu kao lokalnoj zajednici u okviru USK, na osnovu popisnih podataka možemo zaključiti da je Cazin (23,3%) iznad prosjeka kantona (22,6%) po udjelu mladih u općoj populaciji.

Lokalna zajednica s najvećim udjelom mladih u općoj populaciji u USK je Bužim, gdje je 2013. g. živjelo 26%

⁵ Agencija za statistiku BiH [online], Popis 2013. Dostupno na: <https://www.popis.gov.ba/popis2013/knjige.php?id=0> [pristupljeno: 17. 2. 2024].

osoba starosti od 15 do 29 godina. Bosanski Petrovac je bio lokalna zajednica s najmanjim udjelom mladih (15–29 godina) u općoj populaciji (15,7%).

Grafik 2. Demografske karakteristike lokalnih zajednica u USK / Izvor: Federalni zavod za statistiku⁶

Najmnogoljudnija lokalna zajednica u USK je Cazin, gdje je po popisu živjela jedna četvrtina (24,2%) stanovnika USK, dok je Bosanski Petrovac bio lokalna zajednica s najmanjim brojem stanovnika (a ujedno i najmanjim brojem mladih), gdje je živjelo 2,7% ukupnog broja stanovnika USK.

Nakon provedenog istraživanja među mladima, analiza bračnog statusa pokazuje da je najviše neoženjenih/neudatih mladih osoba, odnosno 73,6%, dok je mladih koji su u braku 25,1%.

Kad je u pitanju radni status, nezaposleno je više od polovine mladih, odnosno 57,8%. Prema vlastitoj izjavi i procjeni, više od trećine mladih zaposleno je na puno radno vrijeme, odnosno 35,2%.

⁶ Federalni zavod za statistiku [online]. Dostupno na: <https://px-web.fzs.ba/pxweb/bs-Latn-BA/POPIS%202013%20Kona%c4%8dni%20rezultati-CENSUS%202013%20Final%20Results/?rxid=7e91d240-74c9-4427-9011-89cc3bc680d0> [pristupljeno: 16. 3. 2024].

Dostupna online baza podataka Popisa 2013. omogućava odabir dobnih kategorija stanovništva po pojedinačnim godinama ili po petogodištima. Iz praktičnih razloga, u ovoj analizi odabran je prikaz po petogodištima, koji omogućava presjek dobne kategorije na 29 godina starosti, a ne na 30 godina, kako se inače definira dobna kategorija mladih.

Podatak o nezaposlenosti mladih treba uzeti s rezervom jer je prikazani procent (ne)zaposlenosti izračunat na osnovu vlastite procjene mlade osobe da li ona sebe definira kao zaposlenu, nezaposlenu ili po nekoj drugoj ponuđenoj kategoriji.

Uzimajući u obzir dob ispitanika, druga istraživanja, postojanje rada „na crno“ i različite metodologije koje se koriste za istraživanje tržišta rada, vrlo teško se može odrediti precizna stopa nezaposlenosti mladih u nekoj lokalnoj zajednici. Ipak, nezaposlenost mladih i dalje se procjenjuje visokom u odnosu na radno aktivno stanovništvo.

Prema broju članova u domaćinstvu, najviše mladih u Cazinu živi u četveročlanim domaćinstvima, odnosno 32,6%, dok je 22,5% u domaćinstvima s tri člana, a 19,5% mladih živi u domaćinstvima s 5 članova.

OBRAZOVANJE I NAUKA MLADIH

Osnovno obrazovanje u Cazinu

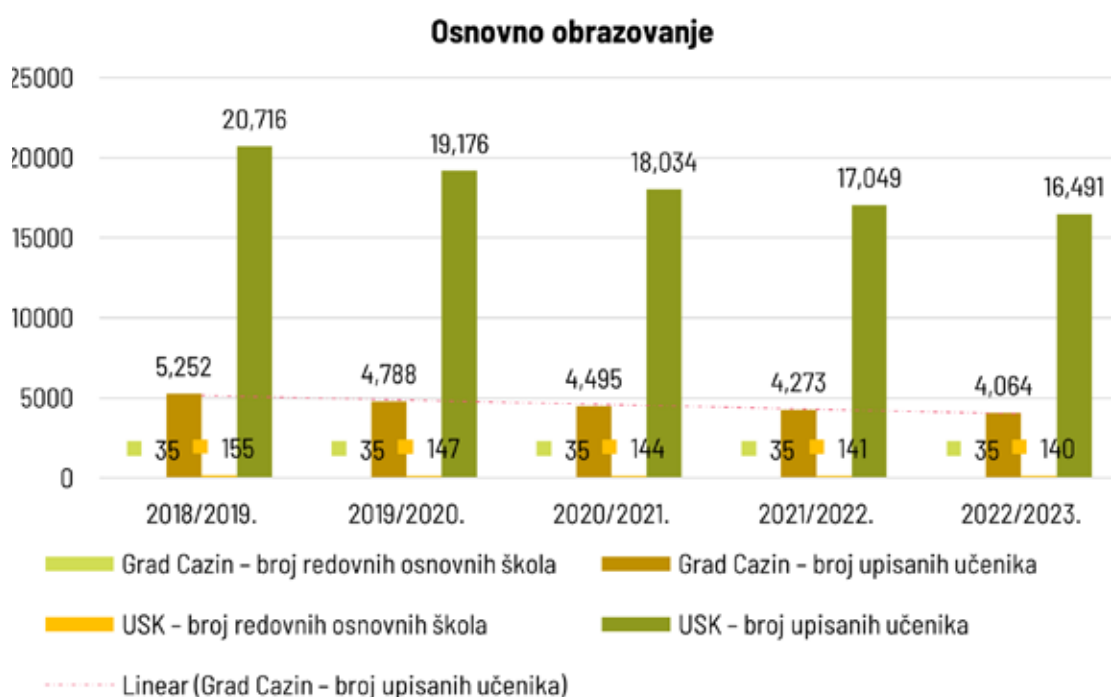
Kada govorimo o osnovnom obrazovanju, za razliku od drugih zajednica u USK (a i u BiH), grad Cazin ima konstantan broj osnovnih škola u posljednjih pet godina. Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku,⁷ u Cazinu je u 2018/2019. g. bilo 35 osnovnih škola, uključujući 11 centralnih. U školskoj 2022/2023. g. zabilježen je isti broj škola (35) te nije bilo promjena u smislu smanjenja broja osnovnoškolskih ustanova.

Kada gledamo širi kontekst, na području USK došlo je do smanjenja broja osnovnih škola, te ih u 2022/2023. g. ima manje za 9,7% (140) u odnosu na školsku 2018/2019. g., kada ih je bilo 155.

U posljednjih pet godina Unsko-sanski kanton bilježi pad broja učenika koji su upisani u osnovne škole. Odnosno, u 2022/2023. školskoj godini je bilo za 20,4% manje upisanih učenika u odnosu na 2018/2019. g.

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, grad Cazin bilježi pad broja učenika upisanih u osnovne škole u posljednjih pet godina. U školskoj 2018/2019. g. grad Cazin je imao 5.252 učenika upisana u osnovne škole na području ove lokalne zajednice. U 2022/2023. g. osnovne škole u Cazinu su imale upisana 4.064 učenika, što predstavlja pad broja upisanih učenika od 22,6% u periodu od pet godina.

Grafik 3. Osnovno obrazovanje u Cazinu / Izvor: Federalni zavod za statistiku FBiH

⁷ Federalni zavod za statistiku [online]. Kantoni u brojkama: Unsko-sanski kanton (2019–2023). Dostupno na: <http://fzs.ba/index.php/2021/06/30/kantoni-u-brojkama/>

Trend smanjenja broja učenika upisanih u osnovne škole primjetan je u velikom broju zajednica u BiH, a na području USK je posebno izražen. Dodatno, trend je uočen i na nivou lokalne zajednice (Cazin) kao i na nivou kantona (USK). Trend ima stabilan pad iz godine u godinu, bez godina u kojima su vidljivi drugačiji trendovi u posmatranom vremenskom rasponu.

Neki od razloga koji mogu biti u pozadini trenda smanjenja broja učenika u osnovnim školama u USK i Cazinu treba tražiti u odlasku stanovništva iz USK i Cazina te smanjenju fertiliteta porodica koje ostaju.

Prema podacima Pedagoškog zavoda USK,⁸ u Cazinu djeluju sljedeće centralne osnovne škole (podaci se odnose na javne i privatne ustanove):

1. OŠ „Cazin I“;
2. OŠ „Cazin II“;
3. OŠ „Ćoralići“;
4. OŠ „Gornja Koprivna“;
5. OŠ „Liskovac“;
6. OŠ „Ostrožac“;
7. OŠ „Pećigrad“;
8. OŠ „Skokovi“;
9. OŠ „Stijene“;
10. OŠ „Šturlić“;
11. OŠ „Tržačka raštela“.

Ako poredimo stanje u drugim sličnim lokalnim zajednicama sa stanjem u Cazinu, možemo primijetiti da su trendovi slični.

Naime, u Sanskom Mostu⁹ u periodu od pet godina (2017/18–2021/22) broj učenika u osnovnim školama je manji za 30,81%. U Bihacu je u vremenskom periodu od 2018/19. g. do 2022/23. g. došlo do smanjenja broja učenika upisanih u osnovne škole za 15%.¹⁰

Sličan trendi bilježi i grad Konjic,¹¹ kao lokalna zajednica koja nije u USK, ali je komparabilna u ovom kontekstu, gdje se smanjuje broj učenika u osnovnim školama u posljednjih nekoliko godina.

Srednje obrazovanje

Slični trendovi koje smo opazili u domenu osnovnog obrazovanja uočljivi su i u domenu srednjeg obrazovanja u Cazinu. Broj srednjih škola u Cazinu se nije mijenjao u rasponu od pet školskih godina, te imamo četiri srednje

8 Pedagoški zavod USK, zvanična web-stranica Zavoda (<https://www.pzusk.ba/index.php/about-us/ustanove/osnovne-skole>)

9 Analiza rezultata istraživanja položaja i potreba mladih općine Sanski Most (<https://mladi.org/storage/2023/05/Analiza-rezultata-istrazivanja-poloza-ja-potreba-mladih-opcine-Sanski-Most.pdf>).

10 Analiza rezultata istraživanja položaja i potreba mladih Grada Bihaca (<https://mladi.org/storage/2024/02/Analiza-rezultata-istrazivanja-poloza-ja-i-potreba-mladih-grada-Bihaca.pdf>).

11 Analiza rezultata istraživanja položaja i potreba mladih Grada Konjica (<https://mladi.org/storage/2022/12/Analiza-rezultata-istrazivanja-poloza-ja-i-potreba-mladih-Grada-Konjic.pdf>).

škole koje djeluju u ovoj lokalnoj zajednici, od čega je jedna gimnazija, dvije su usmjerene i jedna je vjerska škola:

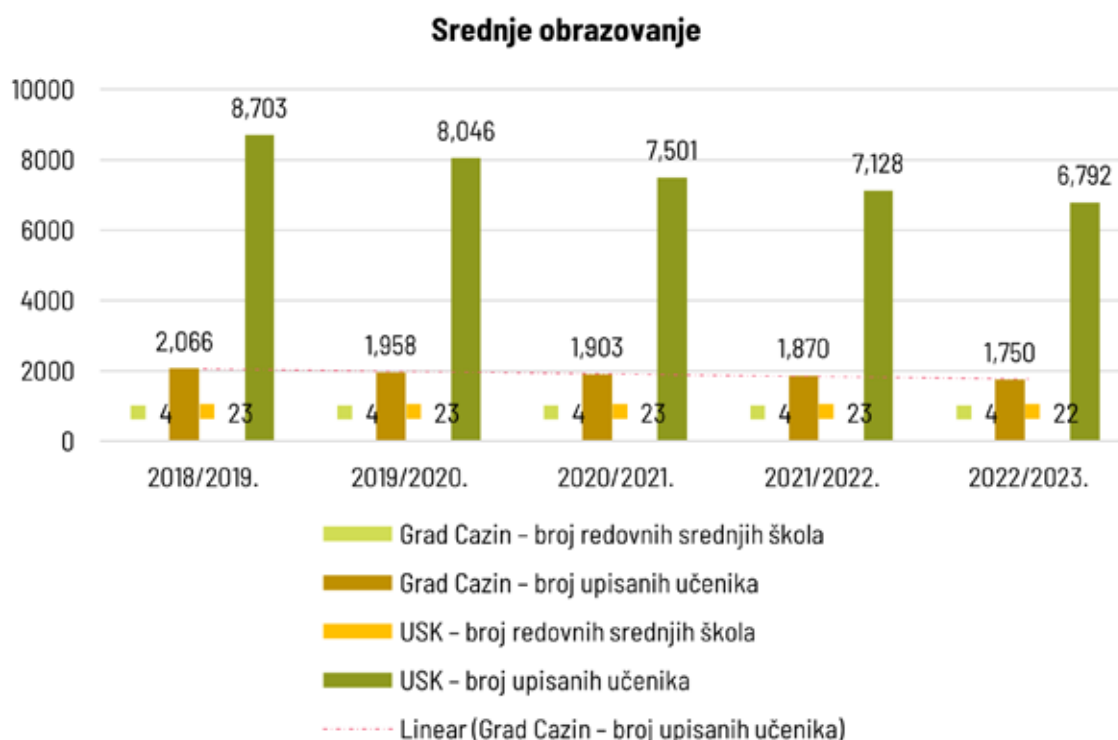
- JU Gimnazija Cazin;
- JU I. srednja škola Cazin;
- JU II. srednja škola Cazin;
- Medresa „Džemaludin-ef. Čaušević“.

USK je u istom vremenskom periodu zabilježio smanjenje za jednu srednju školu, koja je zatvorena u Bihaću.

Gledajući broj učenika koji pohađaju srednje škole, u referentnom vremenskom okviru USK bilježi smanjenje broja učenika za 22% u 2022/23. g. u odnosu na 2018/19. g.

Grad Cazin je u istom vremenskom okviru zabilježio smanjenje broja učenika srednjih škola za 15,3%, odnosno za 316 učenika.

Grafik 4. Srednje obrazovanje u Cazinu / Izvor: Federalni zavod za statistiku FBiH¹²

Trend smanjenja broja učenika prisutan je neovisno o srednjoškolskom usmjerenju, s tim da je najmanje vidljiv u tehničkim i srodnim školama, dok je najizraženiji u gimnaziji.

12 Federalni zavod za statistiku [online]. Kantoni u brojkama: Unsko-sanski kanton (2019–2023). Dostupno na: <http://fzs.ba/index.php/2021/06/30/kantoni-u-brojkama/>

Druge lokalne zajednice sličnih karakteristika bilježe slične trendove. Grad Bihać je u istom vremenskom periodu zabilježio smanjenje broja učenika u srednjim školama za 26%, kao i Sanski Most, uz napomenu da je u Sanskom Mostu¹³ broj učenika u srednjim školama manji za skoro 40% u periodu od pet godina (2017/18–2021/22). I grad Konjic,¹⁴ kao lokalna zajednica koja nije u USK a usporediva je, bilježi pad učenika u srednjim školama u posljednjih nekoliko godina.

Visoko obrazovanje

Prema podacima Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranja kvaliteta Bosne i Hercegovine, u Cazinu ne djeluje niti jedna visokoškolska ustanova koju je ova Agencija akreditirala. Također, ovakve ustanove nisu prisutne u Cazinu i prema biltenima koje objavljuje Federalni zavod za statistiku, a tiču se visokog obrazovanja na entitetskom ili kantonalnom nivou.

Studenti iz Cazina svoje obrazovanje nastavljaju uglavnom na univerzitetima u Bihaću, Sarajevu, Banjoj Luci ili nekim drugim univerzitetskim centrima.

Međutim, trendovi uočeni u osnovnom i srednjem obrazovanju u određenoj mjeri se ponavljaju kod visokog obrazovanja. Naime, broj upisanih studenata na fakultetima u Unsko-sanskom kantonu (locirani u Bihaću) je u 2023. g. manji u odnosu na 2018. g. Međutim, trend pada je primjetan između akademskih godina 2018/2019. i 2019/2020. g., kada je došlo do značajnog pada broja upisanih studenata, dok od 2019/2020. pa do 2022/2023. akademske godine broj studenata oscilira oko sličnog broja. Ukupni trend pada broja studenata u posmatranom petogodišnjem periodu je 24,32%.

Tabela 5. Broj studenata upisanih u visokoškolske ustanove u USK (fakulteti u Bihaću) / Izvor: Federalni zavod za statistiku FBiH

Broj upisanih studenata u Bihaću					
	2018/2019.	2019/2020.	2020/2021.	2021/2022.	2022/2023.
Javni fakulteti	1.992	1.645	1.553	1.578	1.630
Privatne visokoškolske ustanove	162	-	-	-	-
Ukupan broj studenata	2.154	1.645	1.553	1.578	1.630
Ukupan broj visokoškolskih ustanova	8	7	7	7	7

13 Analiza rezultata istraživanja položaja i potreba mladih općine Sanski Most (<https://mladi.org/storage/2023/05/Analiza-rezultata-istrazivanja-polozaja-i-potreba-mladih-opcine-Sanski-Most.pdf>).

14 Analiza rezultata istraživanja položaja i potreba mladih Grada Konjica (<https://mladi.org/storage/2022/12/Analiza-rezultata-istrazivanja-polozaja-i-potreba-mladih-Grada-Konjic.pdf>).

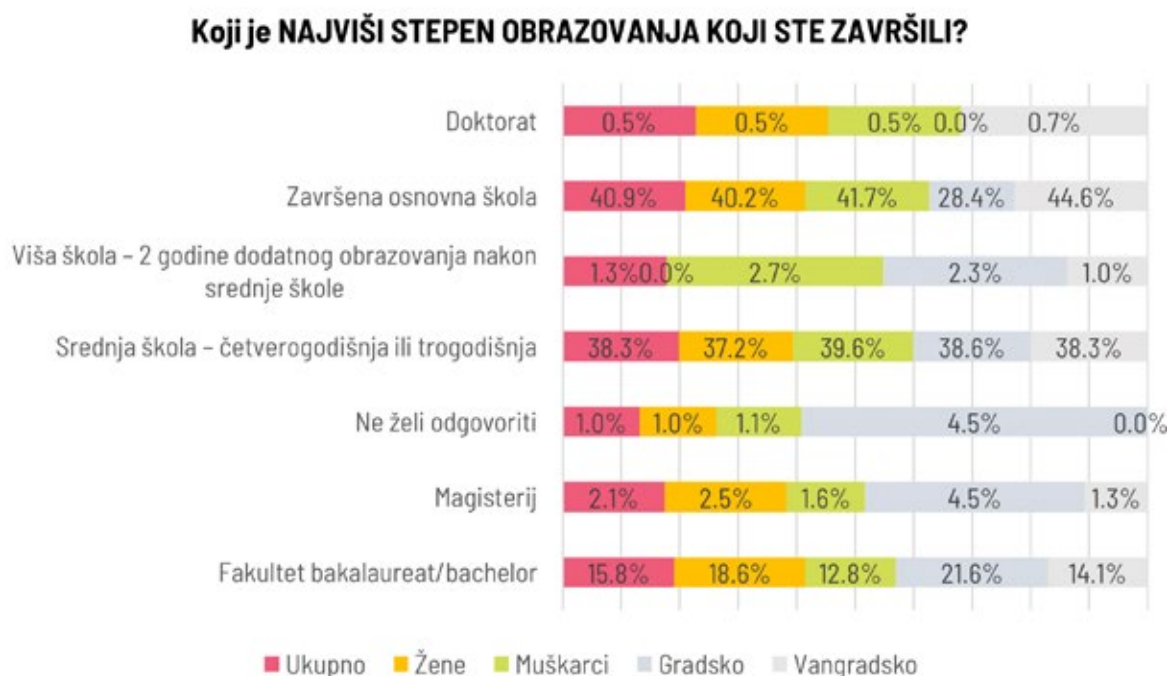
Nivo obrazovanja mladih u Cazinu

Na osnovu podataka prikupljenih s terena, najviše mladih (38,3%) je izjavilo da ima završenu srednju školu (trogodišnju ili četverogodišnju). Nisu uočene druge demografske razlike kada govorimo o završavanju ovog obrazovnog nivoa.

Mladih koji imaju završeno više ili visoko obrazovanje (viša škola, bakalaureat, master i doktorat) ima ukupno 18,4%. Najveći udio u ovom postotku svakako su mladi s nivoom bakalaureata/bachelora, odnosno 15,8% njih. Muškarci češće imaju završeno fakultetsko obrazovanje u odnosu na žene. Dodatno, mladi iz gradskih sredina češće imaju kompletirano visoko obrazovanje u odnosu na mlade iz vangradskih sredina s područja grada Cazina.

Mladih s kompletiranim samo osnovnim obrazovanjem ima 40,9%, ali ovaj podatak ima drugačiju konotaciju zbog pitanja koje je postavljeno mladima. Naime, važno je imati u vidu da u ovu kategoriju spadaju i mladi koji su još uvijek u procesu srednjoškolskog obrazovanja, a ne samo mladi koji imaju završenu isključivo osnovnu školu. Pitanje na koje su mladi odgovarali odnosilo se na to da navedu najviši pohađani i kompletirani nivo obrazovanja, te su mladi koji pohađaju srednje škole navodili da su kompletirali osnovno obrazovanje.

Grafik 5. Posljednji završeni stepen obrazovanja / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Stipendije

Prema dostupnim podacima na zvaničnoj web-stranici Gradske uprave Grada Cazina, nije moguće pronaći podatke o stipendiranju učenika (osnovnih ili srednjih škola) na području ove lokalne zajednice.

Kada govorimo o stipendiranju studenata, Grad Cazin dodjeljuje stipendije studentima dodiplomskog i diplomskog studija. Prema Budžetu Grada Cazina, u 2024. g. je planirano 450.000,00 KM¹⁵ za stipendiranje redovnih studenata.

U 2023. g. Grad je u periodu 1.1–30.6.2023. g. u ove svrhe isplatio 448.920,00 KM, od planiranih 450.000,00 KM, dok je broj korisnika stipendija bio 261.

Zanimljivo je da su ovi iznosi znatno unapređenje u odnosu na sredstva koja su u 2022. g. izdvajana za stipendiranje studenata. Prema Izvještaju o izvršenju budžeta u 2022. g., Grad Cazin je u toj godini izdvojio i isplatio 204.300,00 KM¹⁶ u ove svrhe, te su sredstva za 2023. g. i 2024. g. povećana za 220%.

Tokom terenskog istraživanja mladi su odgovarali na pitanje da li primaju stipendije, i ako da, od koga. Vrlo indikativno je da vrlo dominantna većina mladih ne prima stipendije (84,7%), dok ih je 9,6% izjavilo da ne prima stipendiju jer nije u procesu obrazovanja.

Grad Cazin je prepoznat kao stipenditor od strane 2,3% mladih, a stipendiju neke druge organizacije ima 1,3% mladih. Kantonalnu ili entitetsku stipendiju nije imao niko od ispitanih.

Ovi podaci ukazuju na vrlo mali (skoro zanemariv) broj mladih iz Cazina koji imaju neki vid stipendije tokom procesa obrazovanja.

Grafik 6. Stipendiranje mladih / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

15 Budžet Grada Cazina za 2024. g. Dostupno na: <https://gradcazin.gov.ba/sites/default/files/dokumenti/2024-01/budzet-grada-cazin-za-2024.pdf>

16 Izvještaj o izvršenju Budžeta Grada Cazina za 2022. g. Dostupno na: <https://gradcazin.gov.ba/sites/default/files/dokumenti/2024-01/izvršenje-budžeta-za-01.01.-31.-12.-2022.-godinu.pdf>

Razlog prestanka daljnijeg školovanja

Jedan od pokazatelja posvećenosti mladih obrazovanju je i spremnost na dodatno obrazovanje te zadržavanje u formalnom procesu obrazovanja.

Ispitivanje uzroka prekida školovanja kod mladih osoba je sastavni dio svake analize o položaju i potrebama mladih. Prema kriterijima Evropske unije, mladi u dobi između 18 i 24 godine koji su završili najviše srednju trogodišnju školu i nisu nastavili dalje obrazovanje posmatraju se kao grupa mladih koja prerano napušta obrazovni sistem.

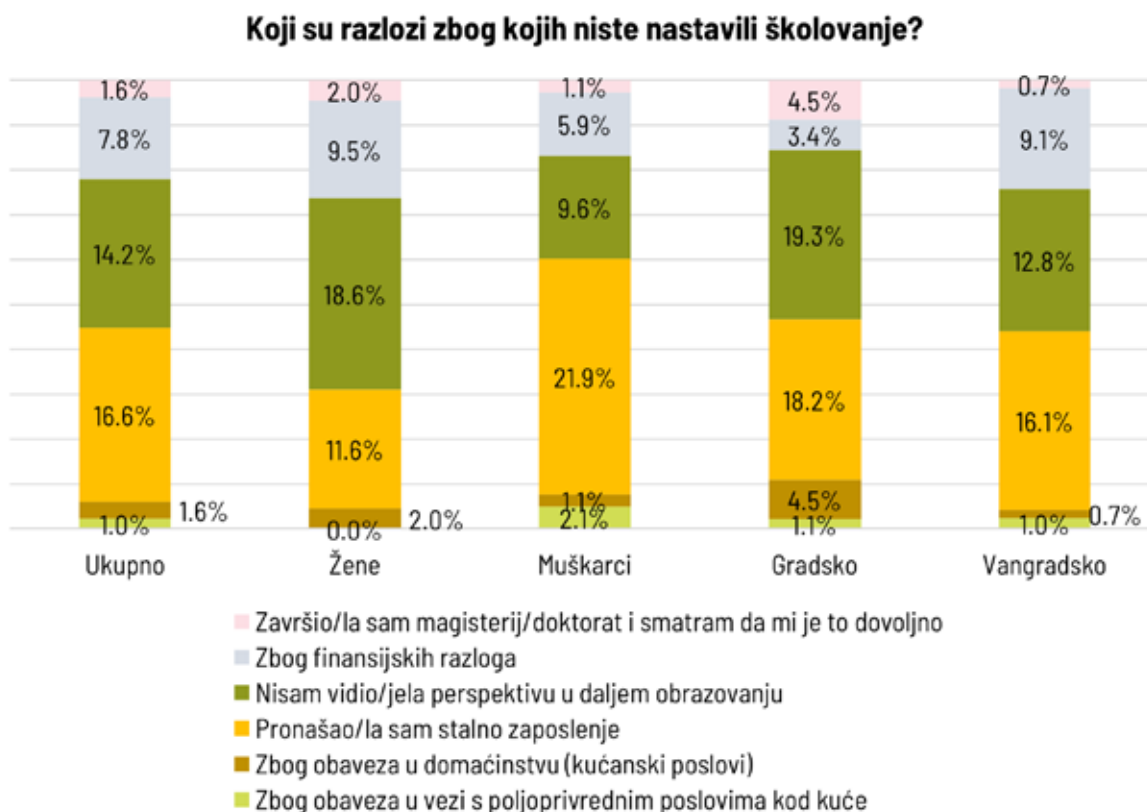
Skoro polovina mladih Cazina (44,6%) je izjavila da nakon kompletiranja posljednjeg formalnog stepena obrazovanja (koji su završili) nije nastavila dalje obrazovanje.

Poređenja radi, u Bihacu je 24,1% mladih reklo da nisu nastavili dalje obrazovanje nakon posljednjeg završenog stepena. Gledajući spolne razlike, možemo uočiti da žene (47,7%) češće izjavljuju da ne nastavljaju dalje obrazovanje u odnosu na muškarce (41,2%). Druge demografske razlike nisu uočene.

Dva dominantna razloga zbog kojih mladi ne nastavljaju obrazovanje tiču se pronalaska stalnog zaposlenja (16,6%) i nedostatka perspektive u daljem obrazovanju (14,2%).

Kada gledamo demografske razlike, muškarci znatno češće u odnosu na žene ne nastavljaju dalje obrazovanje zbog pronalaska stalnog zaposlenja, dok žene češće tvrde da nisu nastavile obrazovanje jer ne vide perspektivu u njemu. Treba istaknuti i da 7,8% mladih tvrdi da nisu nastavili dalje obrazovanje zbog finansijskih razloga, pri tome žene češće izjavljuju da nisu nastavile dalje obrazovanje zbog nedostatka finansija.

Grafik 7. Razlozi zbog kojih mladi nisu nastavili školovanje / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Praktična nastava

Praktična nastava predstavlja vrlo važan dio procesa obrazovanja učenika za bilo koje zanimanje, kako bi učenici teoretski dio koji uče tokom školovanja mogli primijeniti kasnije u radu.

Prema rezultatima anketiranja, jedna četvrtina mladih (24,9%) je izjavila da u okviru svog obrazovanja nije nikako imala praktičnu nastavu. Prilično rijetko, odnosno rjeđe od jednom sedmično praksu je imalo 10,9% mladih. Jedna trećina mladih je izjavila da je praksu imala nekoliko puta sedmično, ali ne svaki dan.

Grafik 8. Praktična nastava / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Promjena u kvaliteti prakse u Cazinu prepoznata je kod mladih na način da su starije generacije manje zadovoljne kvalitetom praktične nastave, dok novije generacije smatraju da je ona bolja, ali i dalje nedovoljna za lakšu tranziciju iz škole na tržište rada.

„Htjela bih ja reći, u srednjoj kod nas je bila baš loša praksa, ja sam inače poslovno-pravni tehničar i knjigovodstvo smo većinom radili onako na papiru i nismo imali nikakvu viziju kako kalkulacije i sve to izgleda na kompjuteru. Iako smo imali opremu, nismo ništa radili na kompjuteru i tako to. Tek kad sam otišla na praksu, privatno u neku firmu, tek sam vidjela kako to zapravo izgleda i nešto sam tako naučila, u školi nisam imala pojma oko toga.“

(Žensko, Cazin)

„Ja sam završila srednju elektrotehničku školu, mi smo tad programirali na papiru i crtali Word na list, tako da, to je bilo loše. A na fakultetu se otprilike nastavilo tako.“

(Žensko, Cazin)

„Ja sam ova malo starija generacija, ništa praksa, nula bodova. Isto kad sam završila školu, apsolutno ništa, to je to, za srednju mislim.“

(Žensko, Cazin)

„Idem u srednju školu kao i kolegica, samo sad je puno naprednije, imamo tu tehnologiju, ne programiramo više na papiru nego na kompjuteru. Ima uvjeta za praktičnu nastavu, može se naučiti. Jedino što nam je mana, trenutno je kadar malo stariji, nije uveden noviji. Ali sve u svemu je koliko-toliko trenutno dobro.“

(Muško, Cazin)

Adekvatnost obrazovanja

Mladi su odgovarali u kojoj mjeri je obrazovanje koje su stekli tokom redovnog školovanja bilo adekvatno za zaposlenje ili nastavak školovanja na višem nivou. Naravno, domen obrazovanja nije u direktnoj nadležnosti lokalne vlasti, ali lokalna zajednica može na različite načine utjecati na kvalitet obrazovanja i širinu ponude obrazovnih programa.

Više od polovine mladih u Cazinu (52,6%) smatra da im znanje koje su stekli tokom redovnog školovanja pomaže u nastavku obrazovanja, dok ih 39,6% smatra da im pomaže, ali u maloj mjeri. Stečeno formalno obrazovanje 6% mladih ne vidi nikako korisnim za nastavak obrazovanja.

Ovi podaci ukazuju na to da mladi u Cazinu prilično pozitivno percipiraju obrazovanje koje su stekli tokom redovnog školovanja i njegovu funkcionalnost u slučaju nastavka obrazovanja.

Slična je situacija i u Bihaću,¹⁷ gdje 55,6% mladih smatra da im znanje stečeno tokom formalnog obrazovanja u velikoj mjeri pomaže za nastavak školovanja, dok ih 36,1% kaže da im pomaže u maloj mjeri. Da im znanje stečeno tokom školovanja nikako nije koristilo za nastavak obrazovanja ističe 3,4% ispitanih.

U Konjicu¹⁸ se 34,7% mladih izjasnilo da im je znanje stečeno tokom školovanja pomoglo za nastavak obrazovanja u velikoj mjeri, dok je 43,4% ispitanika kazalo da im je pomoglo u maloj mjeri. U Sanskom Mostu¹⁹ 43,4% mladih smatra da im je znanje tokom školovanja pomoglo u velikoj mjeri, a u maloj mjeri 37,5% mladih.

Obrazovanje bi trebalo mlade pripremiti za tržište rada i omogućiti im konkurentnost u privredi. Jedna četvrtina mladih (26,4%) smatra da im je stečeno obrazovanje bilo korisno za zaposlenje. Tri četvrtine mladih smatra da im obrazovanje koje su stekli jeste, ali u maloj mjeri, bilo korisno prilikom zaposlenja.

Svaka deseta mlada osoba smatra da joj je formalno stečeno znanje bilo beskorisno kod zaposlenja.

17 Analiza rezultata istraživanja položaja i potreba mladih Grada Bihaća (dostupno na: <https://mladi.org/storage/2024/02/Analiza-rezultata-istrazivanja-polozaja-i-potreba-mladih-grada-Bihaca.pdf>).

18 Analiza rezultata istraživanja položaja i potreba mladih Grada Konjica (<https://mladi.org/storage/2022/12/Analiza-rezultata-istrazivanja-polozaja-i-potreba-mladih-Grada-Konjic.pdf>).

19 Analiza rezultata istraživanja položaja i potreba mladih općine Sanski Most (<https://mladi.org/storage/2023/05/Analiza-rezultata-istrazivanja-polozaja-i-potreba-mladih-opcine-Sanski-Most.pdf>).

Formalno stečeno obrazovanje je lošije ocijenjeno kada je u pitanju njegova funkcionalnost prilikom zaposlenja u odnosu na funkcionalnost obrazovanja kada se nastavlja školovanje.

U Bihaću,²⁰ kao zajednici koju direktno možemo porediti s Cazinom, 34,6% mladih reklo je da im je prethodno stečeno znanje pomoglo u velikoj mjeri da se zaposle u struci, a 36,4% istaklo je da im je pomoglo, ali u maloj mjeri. Nikakvu korist od znanja stečenog tokom obrazovanja za zaposlenje u struci kazalo je da nema 19,4% ispitanih.

Grafik 9. Adekvatnost obrazovanja / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

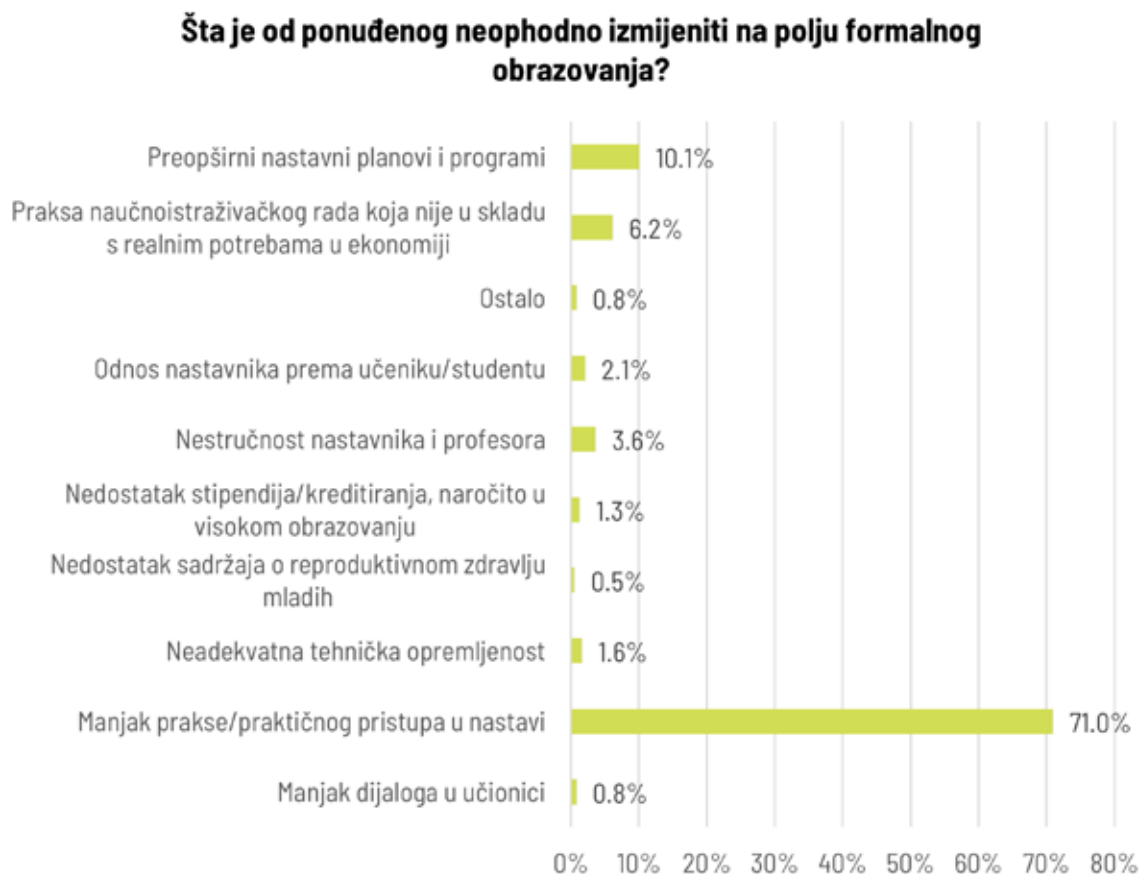
Slično kao i u drugim zajednicama, mladi u Cazinu smatraju da se mnoge stvari moraju izmijeniti u polju formalnog obrazovanja kako bi ono bilo kvalitetnije i pružalo adekvatno znanje, te kako bi imali bolje šanse za nastavak školovanja ili pronalaska zaposlenja.

Kao najdominantniji nedostatak obrazovanja u Cazinu mladi vide nedostatak praktične nastave, odnosno 71% mladih smatra da se treba uvesti više prakse u formalno obrazovanje. Ovo je ujedno i jedini dominirajući aspekt u obrazovanju kojim su mladi izrazito nezadovoljni.

Drugi problem koji vrijedi spomenuti jesu preopširni nastavni planovi, te 10,1% mladih smatra da je ovo jedan od urgentnih problema obrazovanja u Cazinu koji se treba rješavati.

Ostale detektirane probleme prepoznalo je po nekoliko postotaka mladih. Ne znači da ti problemi nisu značajni, nego samo da su tri navedena prepoznata problema dominantna u odnosu na ostale.

²⁰ Analiza rezultata istraživanja položaja i potreba mladih Grada Bihaća (dostupno na: <https://mladi.org/storage/2024/02/Analiza-rezultata-istrazivanja-polozaja-i-potreba-mladih-grada-Bihaca.pdf>).

Grafik 10. Potrebne izmjene u formalnom obrazovanju / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mladi su tokom fokusnih grupa prepoznali važnost dodatne podrške naprednim učenicima, koji uglavnom budu zanemareni sa svojim potrebama. Također, prepoznaju važnost uvođenja više časova prakse u nastavni proces u školama koje imaju usmjerenja.

„Pa možemo ostaviti veću mogućnost, to jeste više novca rasporediti na one koji žele da se edukuju, jer u tom nekom prosjeku, u jednoj učionici nemaju svi iste ambicije i onda najčešće zbog tih prosjeka oni koji žele ostanu u tom nekom začaranom krugu, pa kasnije to plaćaju sami. Lično iz mog nekog ugla, mislim da treba više stipendija usmjeriti ka tim mladim ljudima koji žele i otvoriti im neke mogućnosti i pokušati doći do nekih pametnijih sporazuma s nekim firmama koje rade super i usmjeriti i taj kadar da, ako ništa, ima besplatnu praksu, a da to možda lokalni nivo plaća ili nešto tako. Uglavnom, otvarati puteve da mladi jednostavno znaju gdje se mogu obratiti i gdje mogu stjecati iskustvo. Možda na neki način nagrađivati te učenike koji su više motivirani, više nadareni za neku određenu oblast.“

(Žensko, Cazin)

„Ja bih promijenio za tehničke škole više prakse, tehničke škole obavezno više prakse. Samo tri časa prakse, ovo ostalo sve raspoređeno na stručne predmete, koji su sve, hajde, neki dio prakse, ali sve u svemu bar jedan dan u firmi. Ne mora to biti plaćeno, ali bar jedan

dan. Praktična nastava, u smislu evo u tvom slučaju, možda rad kroz te neke određene knjigovodstvene programe naprimjer.“

(Muško, Cazin)

„Da, to u školi nemamo nikako, na informatici čak isto nismo radili na kompjuterima. Poslovno-upravni tehničar, prošle godine sam završila srednju školu.“

(Žensko, Cazin)

Neformalno obrazovanje

Gledajući odgovore mladih, u Cazinu postoji problem s nedostatkom neformalnih oblika obrazovanja. Naime, 77,7% mladih je reklo da nikada nisu pohađali neki vid neformalnog obrazovanja, što je vrlo visok postotak.

Samo jedna petina mladih (21,2%) je rekla da je pohađala neke vidove neformalnog obrazovanja. Kada se gledaju demografske razlike, najviše je mladih u najstarijoj dobnoj grupi pohađalo neki vid neformalnog obrazovanja (30,1%), dok je u drugim dobnim grupama znatno niži udio mladih koji su se dodatno obrazovali kroz neke neformalne vidove. Također, mladi iz gradskih sredina su u većoj mjeri pohađali neformalne oblike obrazovanja u odnosu na mlade iz vangradskih sredina.

Mladi koji su pohađali kurseve/edukacije najviše su učili strane jezike, od toga najčešće njemački jezik (manje su prisutni drugi jezici), te se usavršavali u polju poznavanja IT vještina (programiranje i digitalne tehnologije), zatim prekvalifikacijski kursevi i obuke, te edukacije za tzv. *soft skills*.

Na pitanje da li bi željeli pohađati neki kurs u budućnosti, 21,2% mladih je odgovorilo pozitivno. Žene su zainteresiranije u odnosu na muškarce kada je u pitanju neformalno obrazovanje. Također, mladi u najstarijoj dobnoj grupi imaju najveći interes za neformalnim obrazovanjem, kao i mladi iz gradskih sredina u odnosu na mlade iz vangradskih sredina.

Uočeni podaci govore nekoliko stvari. Mladi u Cazinu ne pohađaju neformalne oblike obrazovanja. Jedan od najčešćih odgovora bio je to da ovakvi vidovi obrazovanja nisu dostupni mladima.

Dodatno, među mladima u mlađim dobnim grupama ovakvi vidovi obrazovanja su vrlo rijetko prepoznati kao vidovi njihovih aktivnosti i zanimanja.

Dodatno, nizak postotak mladih koji žele pohađati neformalno obrazovanje (opet najčešće mladi u najstarijoj dobnoj grupi) ukazuje na manjak informiranosti mladih o benefitima neformalnog obrazovanja.

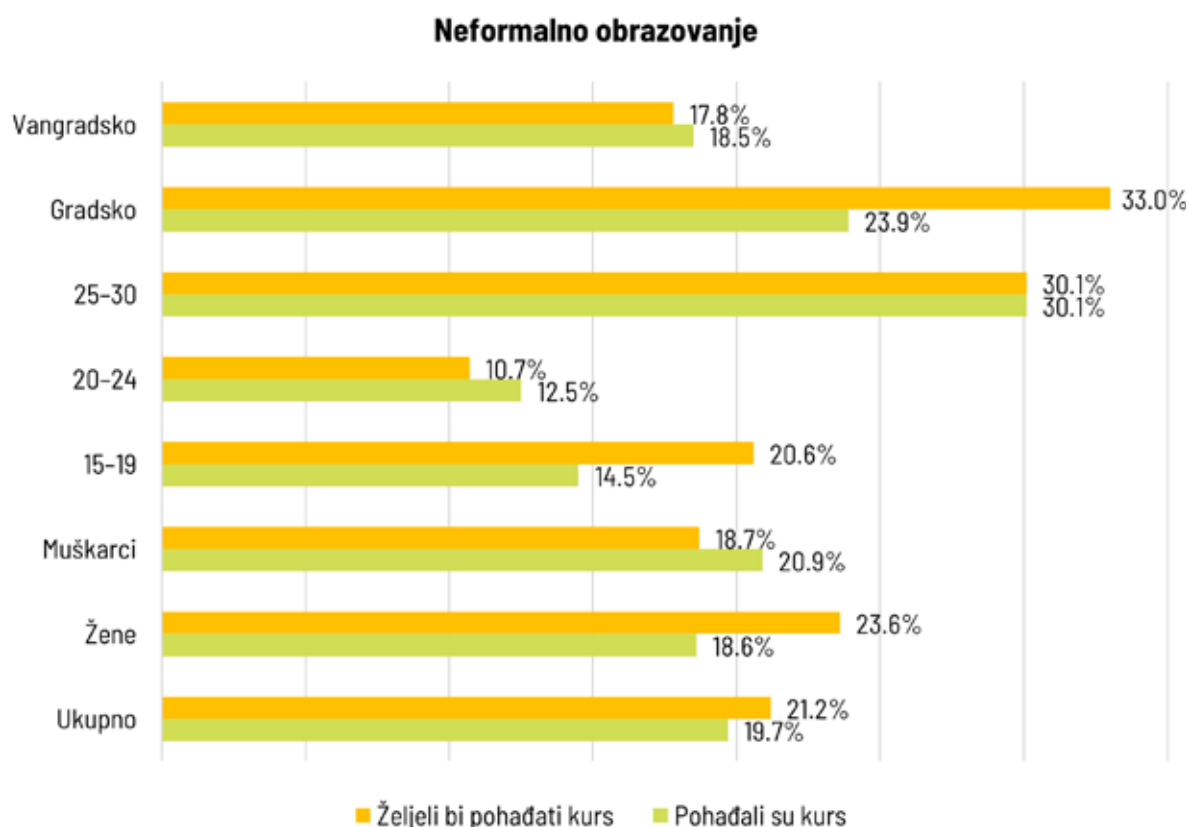
Razlog za manjak spremnosti na pohađanje neformalnih oblika obrazovanja ne tumačimo isključivo kao manjak motivacije. On leži u širem sagledavanju stvari i poređenju podataka iz niza istraživanja ovog tipa koje smo do sada proveli. Naime, ovo je izuzetno nizak postotak koji je izmjereno, te se i u zajednicama koje objektivno imaju manju ponudu neformalnog obrazovanja bilježili veći interes, i on je bio slično rasprostranjen po različitim dobnim grupama.

Dodatno, najveći interes iskazuju mladi u najstarijoj dobnoj grupi, odnosno mladi koji su imali prilike da negdje drugo pohađaju neke vidove neformalnog obrazovanja.

Ova dva podatka u većoj mjeri ukazuju na neinformiranost mladih i nedostatak svijesti o važnosti ovakvog vida obrazovanja u odnosu na puki manjak interesa za neformalnim obrazovanjem.

Grafik 11. Pohađanje kurseva / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Ispitani koji bi rado pohađali neki kurs kao preferencijalne odgovore navode iste one koje su naveli kod neformalnih edukacija koje su prošli, a to su učenje jezika te stjecanje IT vještina, digitalni marketing, razvoj biznisa i druge ekonomske teme, edukacije za *soft skills*, obuke koje se tiču medicinske struke, druge obuke koje se mogu podvesti pod prekvalifikacije ili dokvalifikacije.

Ako pogledamo druge slične lokalne zajednice u kojima je Institut za razvoj mladih KULT radio istraživanje položaja i potreba mladih, može se primijetiti da u Konjicu²¹ ima manji postotak mladih koji su pohađali neki kurs ili dodatnu edukaciju (40,1%). Prema rezultatima istraživanja, u Sanskom Mostu²² je 24,8% mladih išlo na neki kurs. U Bihaću²³ 47,5% mladih nije pohađalo neki kurs ili edukaciju koji nisu u sklopu redovnog obrazovanja, dok je 44,4% ispitanih išlo na neku dodatnu edukaciju.

21 Analiza rezultata istraživanja položaja i potreba mladih Grada Konjica (<https://mladi.org/storage/2022/12/Analiza-rezultata-istrazivanja-polozaja-i-potreba-mladih-Grada-Konjic.pdf>).

22 Analiza rezultata istraživanja položaja i potreba mladih općine Sanski Most (<https://mladi.org/storage/2023/05/Analiza-rezultata-istrazivanja-polozaja-i-potreba-mladih-opcine-Sanski-Most.pdf>).

23 Analiza rezultata istraživanja položaja i potreba mladih Grada Bihaća (dostupno na: <https://mladi.org/storage/2024/02/Analiza-rezultata-istrazivanja-polozaja-i-potreba-mladih-grad-Bihaca.pdf>).

ZAPOŠLJAVANJE I SAMOZAPOŠLJAVANJE MLADIH

Kada govorimo o zapošljavanju, najrelevantniji zvanični podaci na koje se možemo osloniti su podaci Federalnog zavoda za statistiku. Međutim, statistički podaci koji pokazuju procentualno ili brojčano stanje na tržištu rada trebaju biti uzeti s rezervom. Naime, često više različitih faktora određuje radni status jedne osobe, ovisno o instituciji koja se pita. S druge strane, teško je utvrditi radni status određenog dijela populacije koji može biti nezaposlen a istovremeno neregistriran na birou za zapošljavanje.

Javne službe se uglavnom vode brojevima osoba koje su prijavljene na biro za zapošljavanje i koje ulaze u evidenciju nezaposlenih osoba. Također, osobe su dužne da periodično javljaju da se njihov status nije promijenio jer, ako se ne prijave, bivaju brisane iz evidencije. Važno je navesti i „rad na crno“, gdje osoba jeste prijavljena na biro, ali obavlja poslove za koje je plaćena.

Međunarodna organizacija rada (MOR/ILO) nalaže da se prilikom definiranja nezaposlenosti u obzir uzimaju tri kriterija, odnosno:

- da su osobe starije od dobne granice određene za mjerenje ekonomski aktivnog stanovništva koje su tokom mjernog perioda bile bez posla;
- da su osobe tokom navedenog perioda u svakom momentu bile na raspolaganju za posao i
- da su osobe aktivno tražile posao.

Iako ova definicija nastoji obuhvatiti širi aspekt, ipak izostavlja veliki broj osoba koje su u mogućnosti da rade, ali ne traže posao jer misle da ga ne mogu naći. Takve osobe nisu obuhvaćene ovom definicijom. Uzme li se u obzir navedeni okvir, nameće se zaključak da je broj nezaposlenih mladih moguće svesti isključivo na procjenu, a ne na tačan podatak.

U domenu zapošljavanja lokalne zajednice nemaju punu nadležnost jer se nadležnosti u ovoj domeni nalaze na višim instancama vlasti. Međutim, saradnja lokalne zajednice i viših nivoa vlasti može dovesti do unapređenja i poboljšanja situacije na tržištu rada.

Broj zaposlenih osoba u općoj populaciji u Unsko-sanskom kantonu²⁴ je na dan 31. 12. 2022. godine iznosio 38.353 i taj broj je manji u odnosu na prosječni broj zaposlenih za prethodne tri godine (2021, 2020. i 2019. godinu).

Ako gledamo samo Cazin, u 2022. g. primjetan je vrlo blag porast broja zaposlenih osoba u apsolutnim vrijednostima. Međutim, uočeni brojevi su više u domenu očekivanih godišnjih oscilacija a ne stabilnog trenda rasta zaposlenih.

Zaposlenost je porasla za otprilike 2% u 2022. godini u odnosu na 2019. godinu.

24 Federalni zavod za statistiku [online]. Unsko-sanski kanton u brojkama (2023). Dostupno na: <https://fzs.ba/wp-content/uploads/2023/07/Unsko-sanski-kanton-u-brojkama.pdf> [pristupljeno: 7. 3. 2024].

Tabela 6. Pregled stanja zaposlenosti u USK / Izvor: Federalni zavod za statistiku²⁵

Lokalna zajednica	2019.	2020.	2021.	2022.
Grad Bosanska Krupa	3.378	3.300	3.503	3.596
Bosanski Petrovac	1.319	1.276	1.372	1.443
Bužim	1.449	1.457	1.492	1.580
Grad Bihać	13.806	13.354	13.440	13.512
Grad Cazin	7.151	7.052	7.147	7.299
Ključ	1.586	1.480	1.534	1.513
Sanski Most	4.448	4.239	4.256	4.414
Velika Kladuša	5.083	4.927	4.968	4.996
UKUPNO	38.220	37.085	37.712	38.353

Jedan od pokazatelja stanja na tržištu rada je i stopa nezaposlenosti opće populacije. U Unsko-sanskom kantonu i Cazinu stopa nezaposlenosti pokazuje trend pada u period od 2020. g. do 2023. g. (referentni mjesec koji se posmatra je decembar u svakoj od navedenih godina).

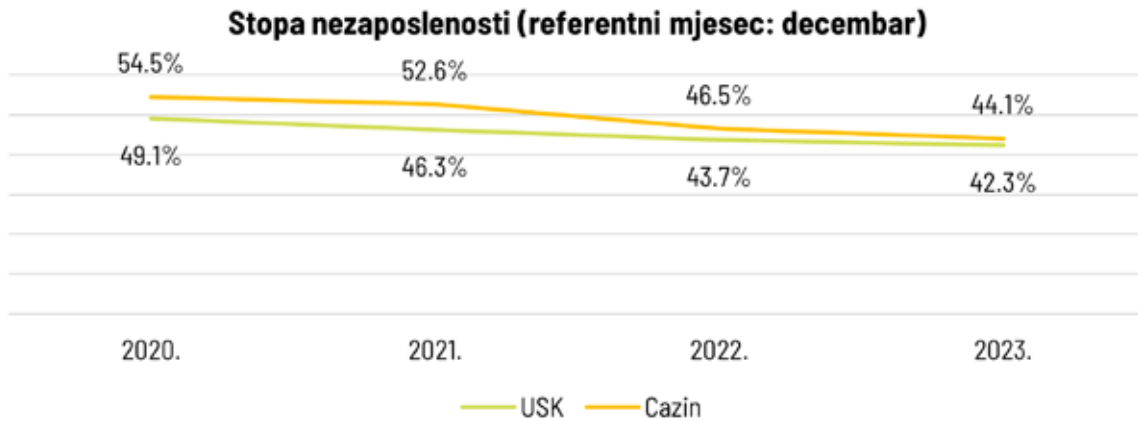
U Unsko-sanskom kantonu stopa nezaposlenosti se smanjila sa 49,1% u 2020. na prognoziranih 42,3% u 2023.

Kada govorimo o Cazinu, stopa nezaposlenosti je opala s 54,5% na 44,1%. Ovaj trend ukazuje na poboljšanje situacije na tržištu rada, zahtijevajući daljnje napore u podršci ekonomskom rastu.

Međutim, ovo su i dalje izuzetno visoke stope nezaposlenosti koje ukazuju na ozbiljan problem u pronalasku zaposlenja radno sposobnog stanovništva.

Dodatno, pored Bužima, čija stopa nezaposlenosti je u pravilu bila preko 60% u posmatranom vremenskom periodu, Cazin je druga lokalna zajednica s najvećom stopom nezaposlenosti u USK.

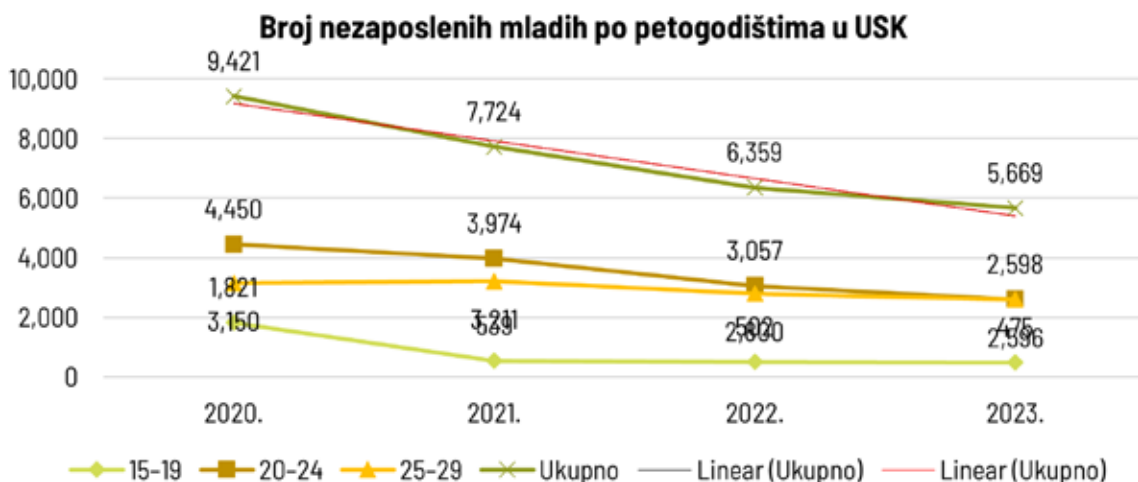
25 Federalni zavod za statistiku. Kantoni u brojkama: Unsko-sanski kanton u brojkama (2023). Dostupno na: <https://fzs.ba/wp-content/uploads/2023/07/Unsko-sanski-kanton-u-brojkama.pdf> [pristupljeno: 7. 3. 2024].

Grafik 12. Stopa nezaposlenosti u USK i Cazinu u periodu od 4 godine / Izvor: JU Služba za zapošljavanje USK²⁶

Gledajući zvanične podatke JU Služba za zapošljavanje USK, možemo primijetiti da broj nezaposlenih mladih bilježi trend pada, i to u iznosu od 39,83%, što je vrlo visok pad, ali ako gledamo s pozitivnog aspekta, onda to može ukazivati na povoljniju situaciju na tržištu rada u Unsko-sanskom kantonu.

Posmatrani vremenski period je od 2020. g. do 2024. g., dok su posmatrana stanja u mjesecu decembru svake godine.

Najveća stopa pada nezaposlenosti mladih zabilježena je među mladima u dobi od 20 do 24 godine starosti, te je broj nezaposlenih smanjen s 4.450 u 2020. g. na 2.598 u 2023. g. I ostale dobne grupe bilježe smanjenje broja nezaposlenih, ali je trend smanjenja nešto manje izražen.

Grafik 13. Broj nezaposlenih mladih u USK / Izvor: JU Služba za zapošljavanje USK²⁷

26 JU Služba za zapošljavanje USK Bihać. Statistički bilten (2020–2023). Dostupno na: <https://www.usk-szz.ba/st/> [pristupljeno: 7. 3. 2024].

27 JU Služba za zapošljavanje USK Bihać. Statistički bilten (2020–2023). Dostupno na: <https://www.usk-szz.ba/st/> [pristupljeno: 7. 3. 2024].

Tržište rada

U nastavku su podaci koji su prikupljeni od mladih tokom anketiranja. Podatke o zaposlenosti i nezaposlenosti mladih treba uzeti s rezervom jer je prikazani procent (ne)zaposlenosti izračunat na osnovu vlastite procjene mlade osobe da li ona sebe definira kao zaposlenu, nezaposlenu ili po nekoj drugoj ponuđenoj kategoriji.

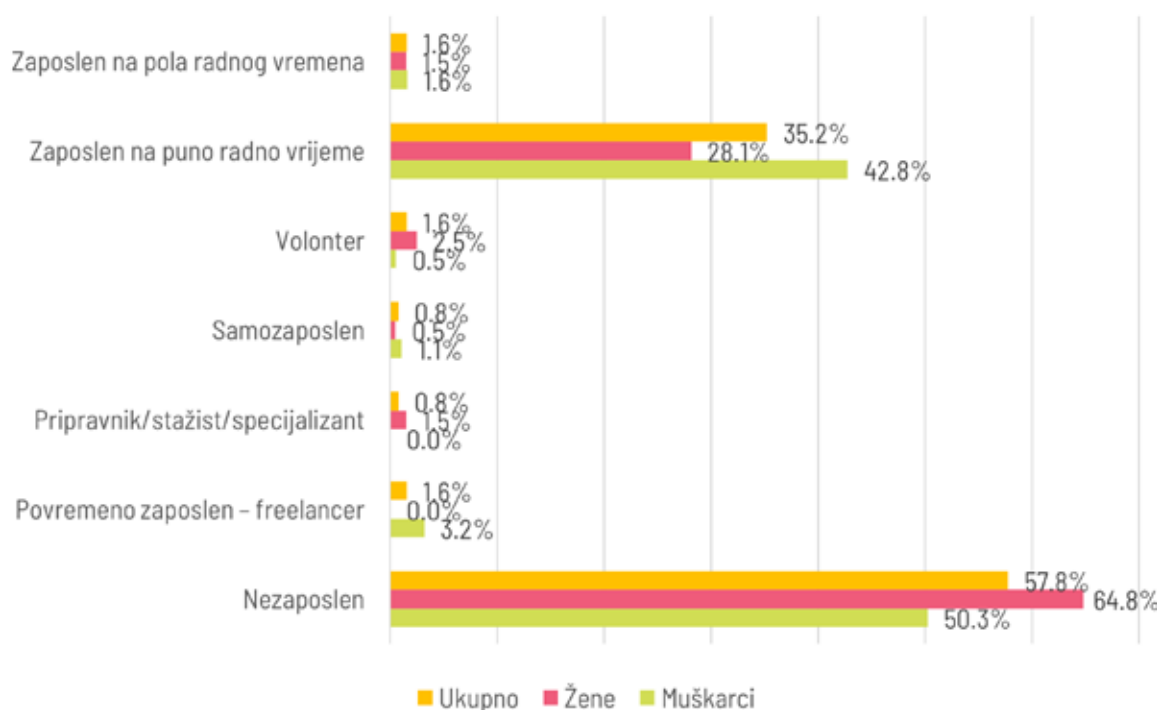
Uzimajući u obzir dob ispitanika, druga istraživanja, postojanje rada „na crno“ i različite metodologije koje se koriste za istraživanje tržišta rada, vrlo teško se može odrediti precizno stanje zaposlenosti i nezaposlenosti mladih.

Prema odgovorima ispitanika, manje od trećine, odnosno 35,2% mladih je u trenutku anketiranja bilo zaposleno na puno radno vrijeme. Dodatno, 1,6% ih je bilo zaposleno na pola radnog vremena, dok je povremeno zaposlenih (uključujući freelancere) bilo 3,2%. Uz pripravnike, stažiste i samozaposlene mlade, može se zaključiti da je 41,5% mladih imalo neki vid radnog angažmana u trenutku anketiranja.

Ovo ne znači da je ovaj postotak mladih i zaposlen u skladu s definicijom o zaposlenosti nadležnih organa.

Grafik 14. (Ne)zaposlenost mladih u Cazinu / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Koja od sljedećih kategorija najbolje opisuje Vašu situaciju TOKOM PROŠLE SEMICE kada je u pitanju formalni radni status? Jeste li bili zaposleni na puno radno vrijeme, pola radnog vremena, nezaposleni ili nešto drugo?

Među osobama koje su rekle da su bile radno angažirane na neki način uočljivi su sljedeći trendovi.

Muškarci znatno češće imaju radne angažmane na puno radno vrijeme u odnosu na žene (28,1% svih zaposlenih na puno radno vrijeme su žene, dok je 42,8% muškaraca). Mladi iz gradskih sredina imaju češće zaposlenje na puno radno vrijeme u odnosu na mlade iz vangradskih sredina (39,8% naspram 33,9%).

S druge strane, 57,8% mladih je reklo da je bilo nezaposleno u trenutku anketiranja. Statistički značajne spolne razlike su uočene, te je 64,8% svih žena reklo da su nezaposlene, dok je 50,4% svih muškaraca odgovorilo da su nezaposleni.

Primjetan je trend veće nezaposlenosti mladih iz vangradskih sredina (50% mladih iz gradskih sredina je nezaposleno, dok je 60% mladih iz vangradskih sredina odgovorilo da su nezaposleni).

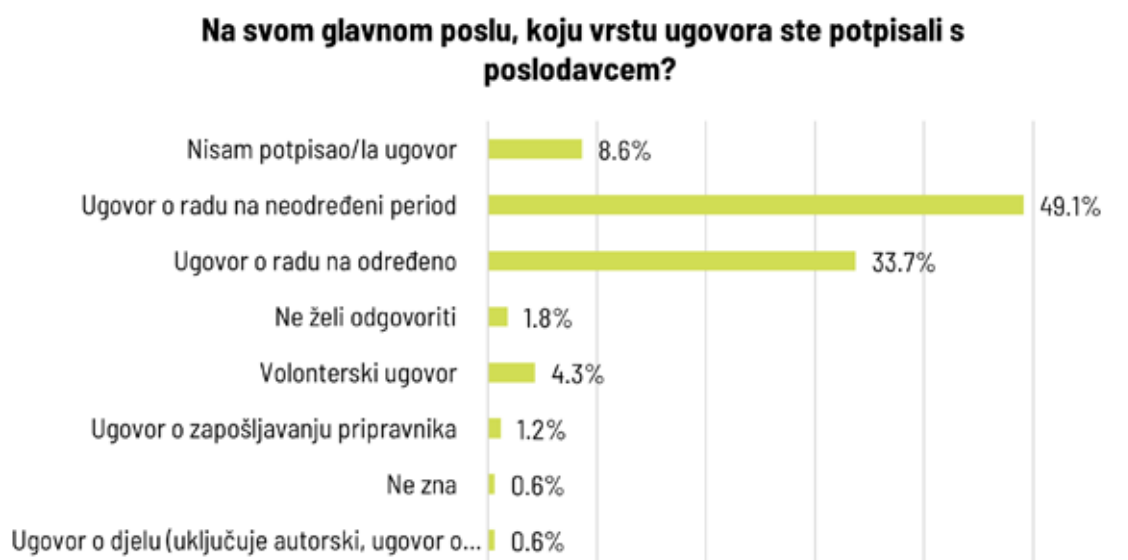
Ako govorimo o oblicima radnog angažmana, možemo primijetiti da skoro polovina radno angažiranih mladih (49,1%) ima ugovor o radu na neodređeno. Ugovor o radu na određeno ima 33,7% mladih koji su bili radno angažirani.

Ugovor o radu na određeno, ali i neodređeno češće imaju muškarci u odnosu na žene. Mladi iz gradskih sredina znatno češće imaju potpisan ugovor o radu na neodređeno.

Volonterski ugovor je imalo potpisano 4,3% mladih. Ostali oblici radnog angažmana su marginalno zastupljeni.

Analizom odgovora primijećen je podatak da skoro svaka deseta mlada osoba koja je radno angažirana (8,6%) nema potpisan ugovor s poslodavcem. Fenomen „rada na crno“ među mladima u gradu Cazinu zahtijeva posebnu pažnju i pristup kako bi se riješio.

Grafik 15. Vrsta ugovora kod zaposlenih mladih / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Kada je u pitanju redovnost plata i isplate, 84,7% radno angažiranih ispitanih mladih se izjasnilo da platu prima redovno i bez zakašnjenja, dok se 8% mladih izjasnilo da platu prima neredovno (zakašnjenje do mjesec dana) ili veoma neuredno i neredovno (na platu čekaju mjesec dana ili više). Bitno je istaći da 3,1% mladih radi bez primanja (ne primaju platu za posao koji rade).

Tokom razgovora na fokusnoj grupi mladi su svjesni da tržište rada nudi ponudu poslova, ali i da ta ponuda poslova nužno ne mora da odgovara stručnoj spremi mladih ili njihovim preferencijama. Također, svjesni su ograničenosti sredine kakva je Cazin te da za veći napredak u određenoj struci trebaju iskoračiti izvan nje (pri tome im je najbliža Evropska unija).

Osim u kvantitativnoj analizi, mladi su i u fokusnoj grupi prepoznali visinu primanja kao jedan od problema na tržištu rada.

„Čak je i potrebno radnika, to je ono što većina mladih odlazi, a mi sad moramo uvoziti radnike.“

(Žensko, Cazin)

„Oni koji su tu, većina je zaposlena.“

(Žensko, Cazin)

„To je samo faza Njemačke.“

(Muško, Cazin)

„Mislim da mladi koji žele da ostanu i da ovdje svoj život organiziraju imaju prilike za zaposlenje, a to kakvi su sad uslovi, to je neka druga strana. Ali ono što je kolegica rekla, jer mnogi odlaze, tako da ćemo kroz neki period imati problem u pronalasku radne snage, e tu je sad pozadina onog svega, kakvi su uslovi, koliko zapravo oni žele da napreduju.“

(Žensko, Cazin)

„Evo mogu ja da kažem, ja znam puno njih koji su išli sa mnom u školu koji nisu zaposleni. Imam prijateljicu koja je tražila posao koji nikako nije njena struka, jer ne može nigdje drugo. Tražila je po kafićima, po restoranima, nije mogla naći ništa u svojoj struci i sad je otišla skroz.“

(Žensko, Cazin)

„Pa ne znam baš sad konkretno, ali većinom su i plate problem i vrijeme, imaju loše iskustvo, to neprihvatanje i nešto tome slično.“

(Muško, Cazin)

„Uostalom, imaju svoje neke određene zahtjeve za koje ja smatram da apsolutno nisu ni bezobrazni nego da su u krajnjoj mjeri dosljedni života jednog čovjeka. Npr., ako vam poslodavac nudi platu od 800 KM, a vi ste mladi, završili ste školu, i to računa minimalac plus topli obrok, ti kao imaš 800 KM, zapravo ti imaš 600 i nešto, ne znam koliko je sad minimalac. I na kraju ti kao mlada osoba bi i da otputuješ negdje i da vidiš nešto i da odeš ako ništa do Krupe, do Bihaća. I da iskalkulišeš to sve, ti si jednostavno na jednoj vrlo pozitivnoj nuli, ako i to uspiješ da ishendlaš tokom mjeseca. I onda jednostavno, takva je nekakva priča u društvu, vi ste nezahvalni, nećete da radite neke poslove. Ja ne kažem da smo svi stvoreni da budemo dekani fakulteta, ali i ne trebamo, ali uslovi im, ne dozvoljavaju ljudima da dišu.“

(Žensko, Cazin)

Usklađenost obrazovanja i radnog mjesta

Analiza rezultata pokazuje da skoro polovina (46%) radno angažiranih mladih obavlja posao za koji se školovala, što je prilično visok postotak.

Jedna trećina mladih (33,1%) izjavila je da nije zaposlena u struci, odnosno na poslovima za koje su se školovali. Vrijedi istaknuti i da ih 16,6% djelimično radi poslove za koje su se školovali.

Udio od jedne trećine mladih koji rade poslove za koje se nisu školovali može ukazivati na to da je potrebno dodatno unaprijediti uvezanost potreba tržišta rada s formalnim obrazovanjem, gdje će se povećati broj mladih koji rade u struci za koju su se školovali.

Grafik 16. Odnos obrazovanja i radnog mjesta / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Nisu uočene druge bitne demografske razlike po ovom pitanju.

U fokusnoj grupi mladi prepoznaju važnost usklađenosti obrazovnog procesa i praktične nastave u svrhu veće konkurentnosti na tržištu rada i lakše zapošljivosti.

„Ali ja ne znam ni jednu osobu koja je završila tu školu i ima posao u struci, srednju tehničku školu, mašinska, saobraćajna, arhitektonska, nebitno. Ja ne znam nikoga da radi u struci.“

(Muško, Cazin)

„Mašinci, oni imaju svoje prakse, imaju trogodišnje škole, zidar, oni imaju tu praksu. Ovo se slažem, ekonomija, građevina, arhitektura, te srednje škole, oni nemaju praksu, praksa se svodi unutar škola i ograničena je upravo na samu želju, sposobnost i kompetencije koje ima predavač kako to njima da približi i na koji način s njima to da odradi.“

(Žensko, Cazin)

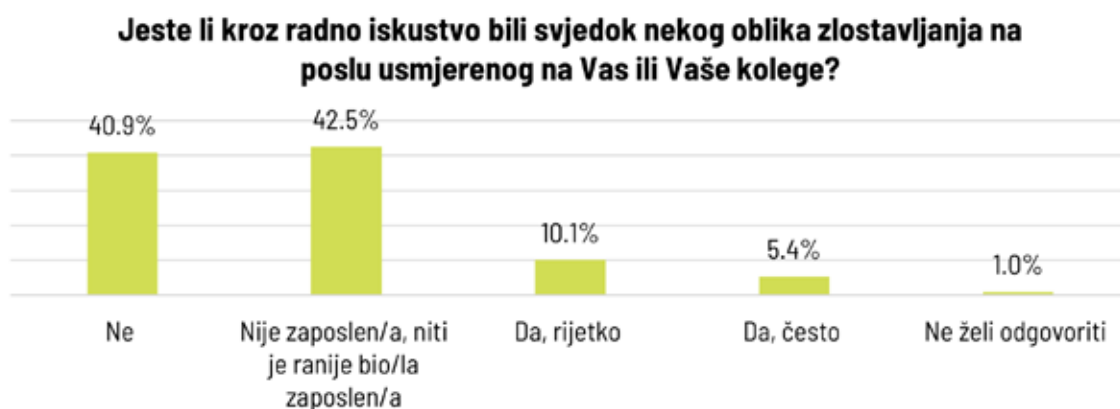
Zlostavljanje na radnom mjestu

Rezultati analize pokazuju da 15,5% mladih tvrdi da je svjedočilo zlostavljanju na radnom mjestu (često ili rijetko).

Nikakvim oblicima zlostavljanja na radnom mjestu nije svjedočilo 40,9% mladih.

Nisu uočene druge bitne demografske razlike.

Grafik 17. Zlostavljanje na radnom mjestu / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mito i korupcija pri zapošljavanju

Rezultati analize otkrivaju da je 5,2% ispitanih bilo direktni svjedok korupcije prilikom kupovine radnog mjesta. S druge strane, jedna petina mladih je čula da je neka osoba platila određenu sumu novca kako bi dobila radno mjesto, što čini 21,8% ispitanika.

Ovi podaci ukazuju na to da je korupcija u procesu zapošljavanja prisutna među mladima, kako u obliku direktnih iskustava tako i kroz percepciju onih koji su svjedočili ili čuli o takvim slučajevima. Ova pojava može imati ozbiljan utjecaj na jednakost prilika za zapošljavanje i naglašava potrebu za jačanjem integriteta i transparentnosti u procesu zapošljavanja.

Grafik 18. Praksa podmićivanja za posao / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Preduzetništvo mladih

Mladi u Cazinu, kada je u pitanju idealno radno mjesto, preferiraju rad u javnim službama i državnim kompanijama, odnosno više od polovine mladih (54,4%) vidi radna mjesta u ovoj branši (zaposlenje u institucijama ili javnim kompanijama) kao idealno zaposlenje.

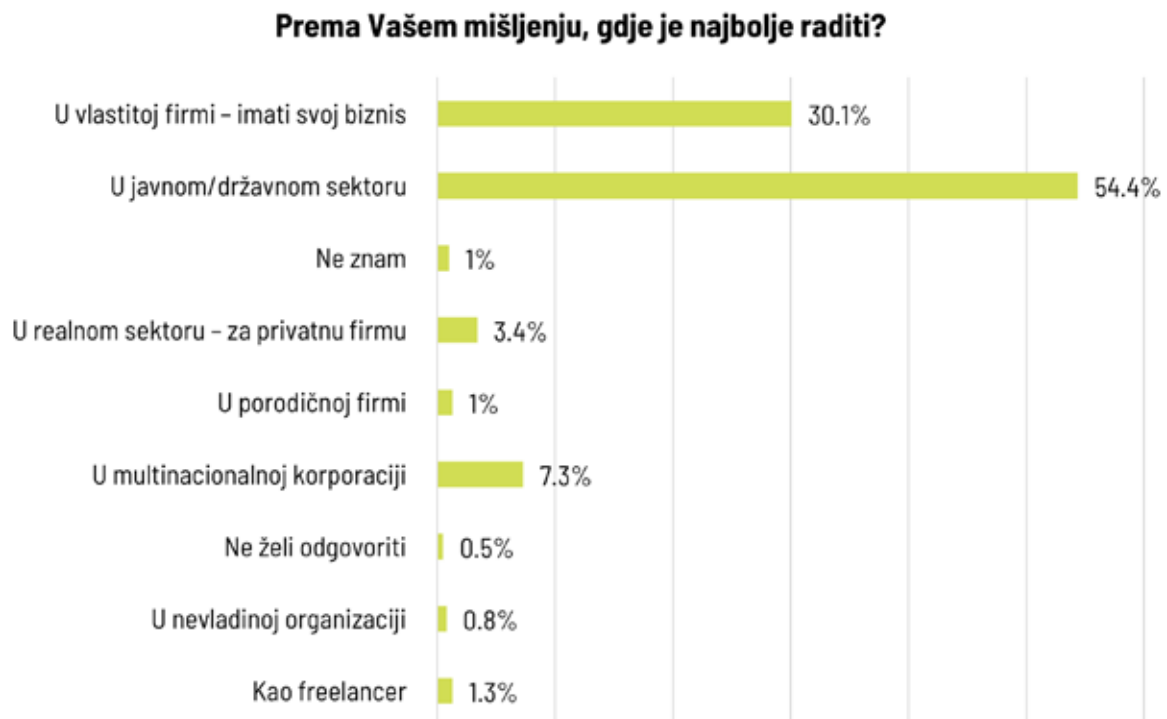
Država kao poslodavac je jednako popularna među muškarcima i među ženama. Dodatno, mladi iz vangradskih sredina u znatno većoj mjeri preferiraju rad u javnom sektoru i državnim kompanijama u odnosu na mlade iz gradskih sredina (iako obje grupe mladih izrazito preferiraju ove branše za zaposlenje).

Za trećinu mladih (30,1%) najbolje radno mjesto je rad za sebe, odnosno imati vlastiti biznis. Nisu uočene bitne spolne razlike kada je u pitanju preferencija zaposlenja u vlastitoj kompaniji.

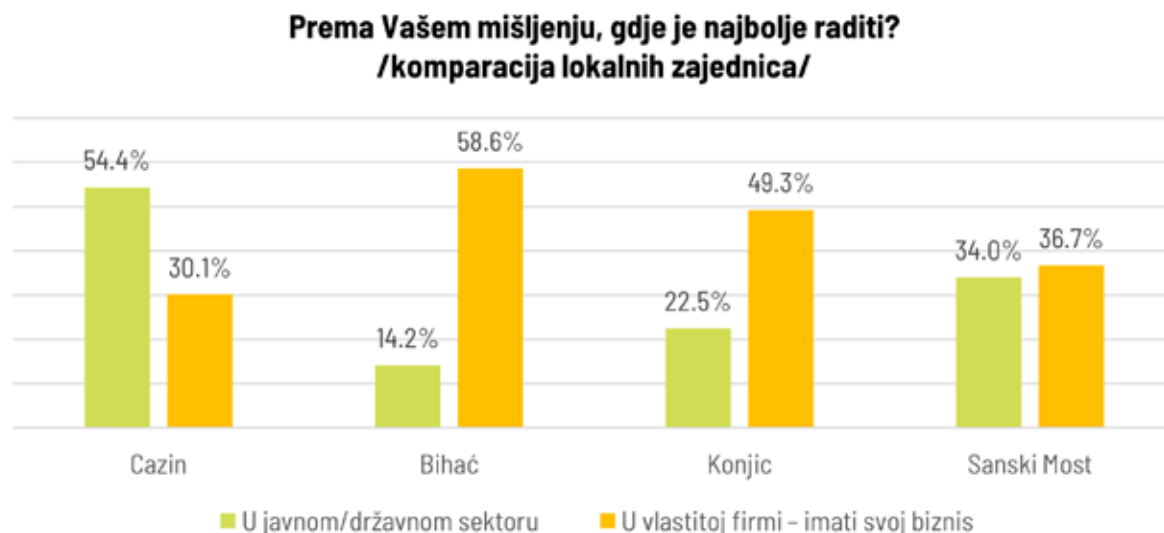
Zanimljivo je da mladi u najmlađoj dobnoj grupi najviše preferiraju zaposlenje u vlastitoj kompaniji, dok interes opada s povećanjem dobi mladih.

Kada su u pitanju multinacionalne kompanije, 7,3% mladih vidi zaposlenje u njima kao idealno radno mjesto, dok ih 3,4% želi raditi u realnom sektoru.

Grafik 19. Najbolje radno mjesto / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Ako ove podatke uporedimo s drugim lokalnim zajednicama, možemo primijetiti da mladi Cazina imaju znatno manje izražen interes za rad u vlastitoj kompaniji u odnosu na mlade u drugim sredinama koje su slične Cazinu, te da u znatno većoj mjeri preferiraju rad u javnoj upravi ili državnim kompanijama u odnosu na druge lokalne zajednice.

Grafik 20. Najbolje radno mjesto – komparacija odgovora iz više lokalnih zajednica / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Međutim, i pored ovih uočenih razlika između mladih iz Cazina i drugih lokalnih zajednica, jedna trećina mladih koji preferiraju samozaposlenje nije zanemariva i treba je imati u vidu prilikom promišljanja o određenim programima koji se tiču podrške pokretanju biznisa.

Razloge zbog kojeg mladi Cazina državu vide kao adekvatnog poslodavca saželi su na fokusnoj grupi.

„Mislim da je to problem nas mladih, prvo mene, koja se borim za posao u struci, tako svi mi. Niko od nas ne želi da radi u trgovini, ne želi da radi druge smjene, ne želimo da radimo vikendom. Znači, mi svi želimo da radimo u državnim institucijama, da imamo predobar posao, da imamo dobre plate i to je gorući problem nas mladih. Nije nam država, nije nam sistem omogućio prostora, ali mi želimo uslove koji nisu realni, ne možemo svi da budemo na nekom nivou.“

(Žensko, Cazin)

U skladu s ranije izraženim zaključkom su i podaci koji se direktno tiču interesa za pokretanjem biznisa.

Naime, rezultati istraživanja ukazuju na značajan interes mladih iz Cazina za pokretanje vlastitog biznisa, pri čemu je dvije petine mladih, odnosno 39,4%, izrazilo želju za pokretanjem vlastitog preduzeća, ali trenutno nije u mogućnosti to ostvariti.

Bitne spolne razlike nisu uočene po ovom pitanju.

Ovi podaci sugeriraju na potrebu za podrškom i resursima koji bi omogućili mladima ostvarivanje preduzetničkih ambicija, nezavisno od spola ili mjesta boravka mladih, ali nailaze na prepreke u ostvarivanju tog cilja.

Mladi u najmlađoj dobnoj grupi (15 do 19 godina) iskazuju najveći interes za pokretanjem biznisa, u odnosu na druge dvije starije dobne grupe.

Grafik 21. Stav mladih o pokretanju vlastitog biznisa / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Brzo poređenje lokalnih zajednica ukazuje na sličan trend kakav je uočen i kod preferencije idealnog radnog mjesta. Naime, mladi iz Cazina u znatno manjoj mjeri iskazuju interes za pokretanjem vlastitog biznisa u odnosu na mlade iz susjedne lokalne zajednice (Bihaća), gdje je 55,2% mladih izjavilo da želi pokrenuti vlastiti biznis, ali nije u mogućnosti.

„Ja bih najviše volio raditi sam za sebe, mada najvjerovatnije neću.“

(Muško, Cazin)

„Ja bih, recimo, voljela raditi za sebe i imam svoj cilj koji bih voljela dostići, ali sam svjesna, s obzirom da sam još uvijek mlada, moram proći ove neke stvari koje možda stvaraju neko nezadovoljstvo.“

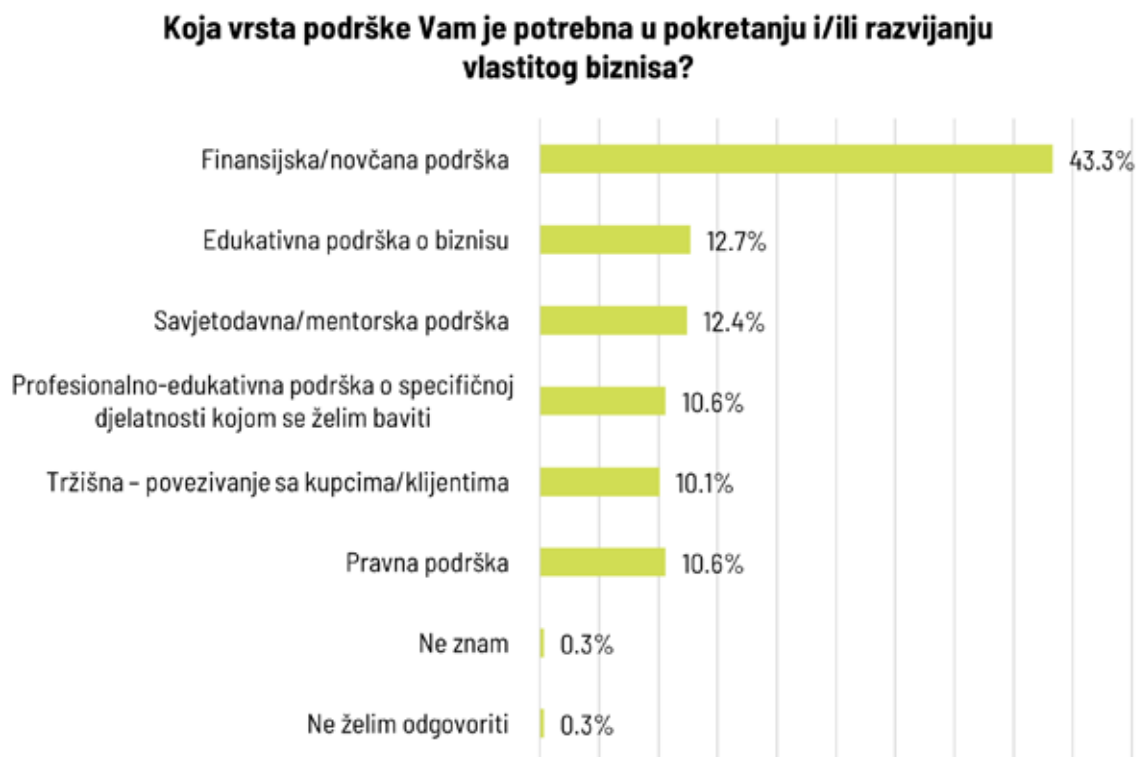
(Žensko, Cazin)

Mladi iz Cazina primarno izražavaju interes za finansijskom podrškom kod pokretanja vlastitog biznisa, odnosno njih 43,3% smatra da im je finansijska podrška potrebna prilikom pokretanja biznisa.

Ostali oblici podrške nisu zanemareni, ali su u manjoj mjeri izraženi i skoro svi su prepoznati kao podjednako važni, uz ključnu finansijsku podršku.

Ovi rezultati ukazuju na kompleksnost izazova s kojima se eventualni mladi preduzetnici suočavaju, tražeći ne samo finansijska sredstva već i znanje i stručno vodstvo.

U skladu s tim, lokalne zajednice koje žele podržati biznise mladih trebale bi razvijati sveobuhvatne programe podrške koji ne samo što uključuju finansijska sredstva već i pružaju edukaciju, mentorsku podršku i resurse za specifične industrije, čime se povećava šansa za održiv i uspješan razvoj mladih preduzetnika.

Grafik 22. Podrška za pokretanje vlastitog biznisa / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Vladini programi zapošljavanja

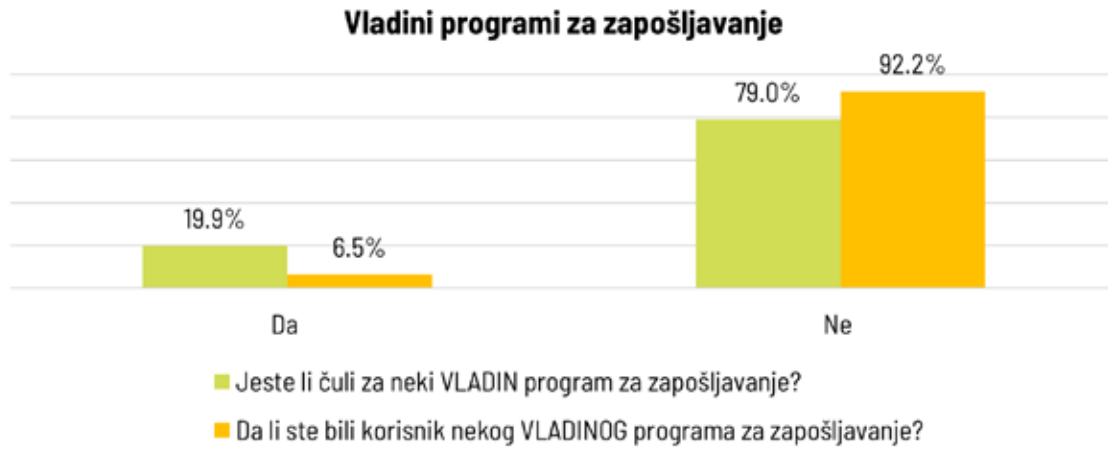
Rezultati analize pokazali su potrebu za (re)kreiranjem, ali i adekvatnom promocijom vladinih programa za zapošljavanje. Naime, 19,9% ispitanih mladih izjasnilo se da je čulo za neki vladin program za zapošljavanje (nezavisno od toga koji nivo vlasti je plasirao ovaj program). S druge strane, samo 56,5% mladih su bili korisnici nekog vladinog programa za zapošljavanje.

Mladi u starijim dobnim grupama su u najvećoj mjeri informirani o programima koje nudi neki od nivoa vlasti, dok su mladi u dobnj grupi od 15 do 19 godina na nivou statističke greške upoznati s ovakvim programima.

S obzirom na to da je broj mladih koji su bili korisnici programa vrlo mali, nije bilo moguće odrediti demografske razlike među korisnicima programa.

Ova situacija sugerira da postoje određeni izazovi u komunikaciji između vladinih institucija i mladih kada je riječ o dostupnim programima za zapošljavanje. Povećana svijest među mladima o postojanju ovih programa, uz poboljšani pristup informacijama, mogla bi povećati efikasnost tih programa i doprinijeti smanjenju nezaposlenosti među mladima. Stoga je važno raditi na poboljšanju vidljivosti, pristupačnosti i promociji vladinih programa za zapošljavanje kako bi se potaklo njihovo korištenje među mladima.

Dodatno, potrebno je promisliti o zasebnim kanalima komunikacije i promocije ovih programa prema najmlađoj grupi mladih.

Grafik 23. Poznavanje vladinih programa za zapošljavanje / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

SOCIJALNA BRIGA

Stambena politika

Jedno od najvažnijih životnih pitanja svakog pojedinca je mjesto gdje će živjeti, odnosno stambeno pitanje. Kod mladih je ovo posebno važno pitanje jer njegovo rješavanje nije jednostavno iz više razloga (cijene nekretnina, nedostatak zaposlenja, visina primanja, neadekvatan ugovorni angažman i sl.).

Mladi najčešće žive u stanovima ili kućama koji su u vlasništvu njihovih roditelja, te 70,5% mladih Cazina ima svoje stambeno pitanje (trenutno) riješeno na ovakav način. Zajednički s roditeljima, ali kao podstanari živi 11,4% mladih. Ova dva podatka ukazuju na to da 81,9% mladih živi s roditeljima (nezavisno od toga u čijem vlasništvu je nekretnina u kojoj žive).

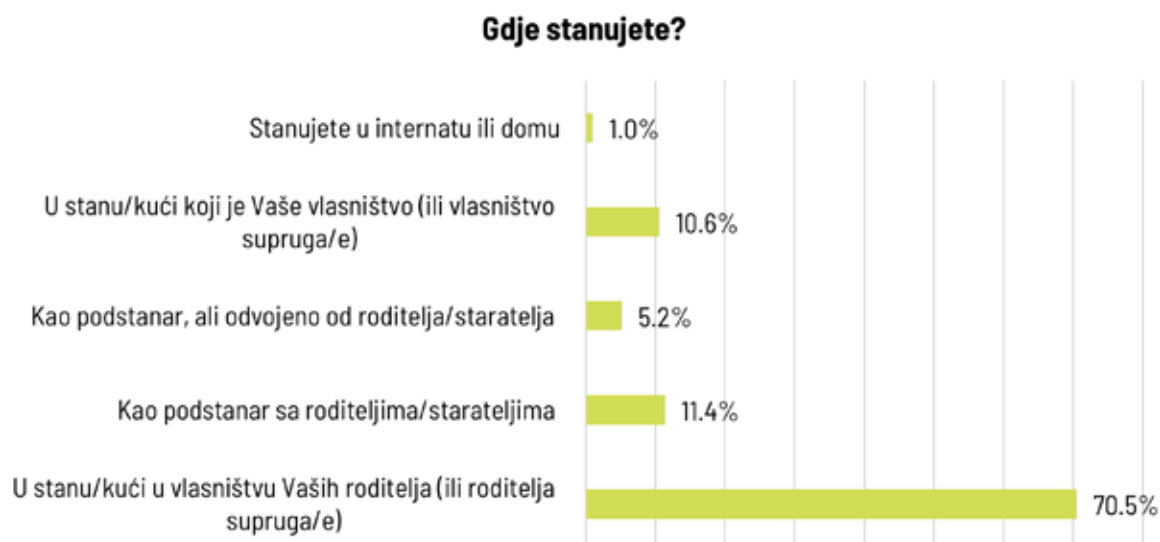
Odvojeno od roditelja (kao podstanari ili u vlastitoj nekretnini) živi 15,8% mladih. Kao podstanari i odvojeno od roditelja živi 5,2% mladih, dok ih 10,6% živi u nekretnini koja je njihovo vlasništvo ili vlasništvo supružnika.

Važno je primijetiti da demografske razlike dolaze do izražaja u smislu da mladi u dobi od 20 do 24 godine i od 25 do 30 godina češće žive odvojeno od roditelja u usporedbi s najmlađom dobnom grupom.

Dodatno, žene češće žive s roditeljima u odnosu na muškarce (iako je to dominantan oblik stambene zbrinutosti među mladima generalno).

Dodatno, mladi iz vangradskih sredina znatno rjeđe žive kao podstanari odvojeno od roditelja u odnosu na mlade iz gradskih sredina. Shodno tome, mladi iz vangradskih sredina češće žive s roditeljima u kući ili stanu koji je u vlasništvu roditelja u odnosu na mlade iz gradskih sredina.

Grafik 24. Način stanovanja / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mladi kao razlog kasnijeg odvajanja od roditelja navode niska primanja.

„Male plate, zato što im treba pola plate da daju za kiriju, čak i ljudi koji se vjenčaju idu u zajednicu.“

(Muško, Cazin)

„Oni koji bi, ne mogu, finansijski, i to je tako.“

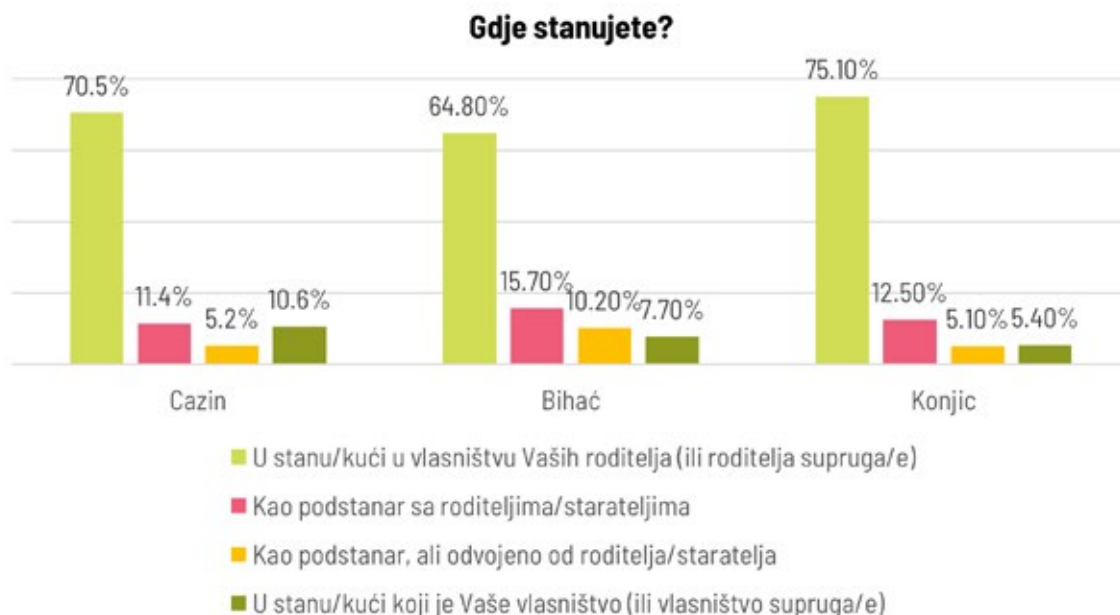
(Žensko, Cazin)

„Auto je teško kupiti, a kamoli nekretninu.“

(Muško, Cazin)

Ako uporedimo druge slične lokalne zajednice, možemo primijetiti da manje mladih u Cazinu živi s roditeljima u odnosu na Bihać i Konjic, te ih više živi u nekretninama koje su u njihovom vlasništvu ili u vlasništvu su-pružnika u odnosu na Konjic i Bihać.

Grafik 25. Način stanovanja – komparacija s drugim lokalnim zajednicama / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Kao razloge života s roditeljima mladi navode ekonomsko stanje (nedostatak finansija za osamostaljenjem), nemogućnost pronalaska posla (za koji su se školovali), visoke cijene nekretnina i najma te kulturološke razloge koji se tiču boravka u proširenim porodicama.

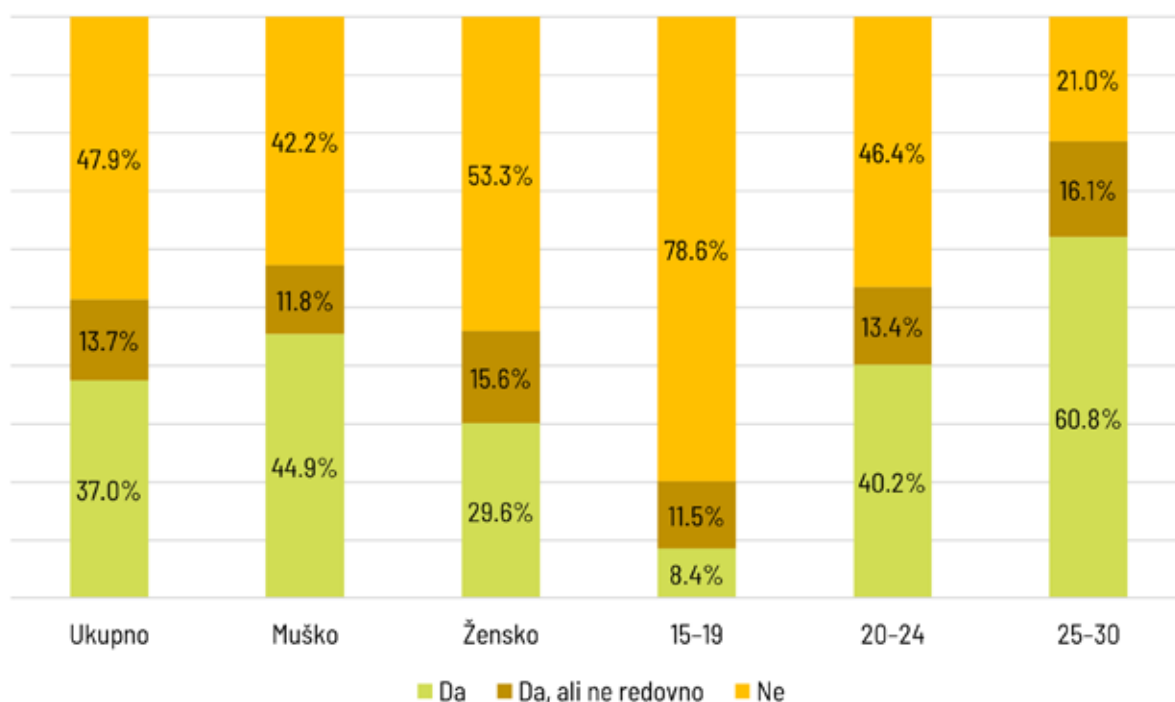
Među anketiranim osobama, 0,8% mladih ima određeni vid/stepen invaliditeta. Dodatne analize nije bilo moguće uraditi na ovako malom poduzorku.

Primanja

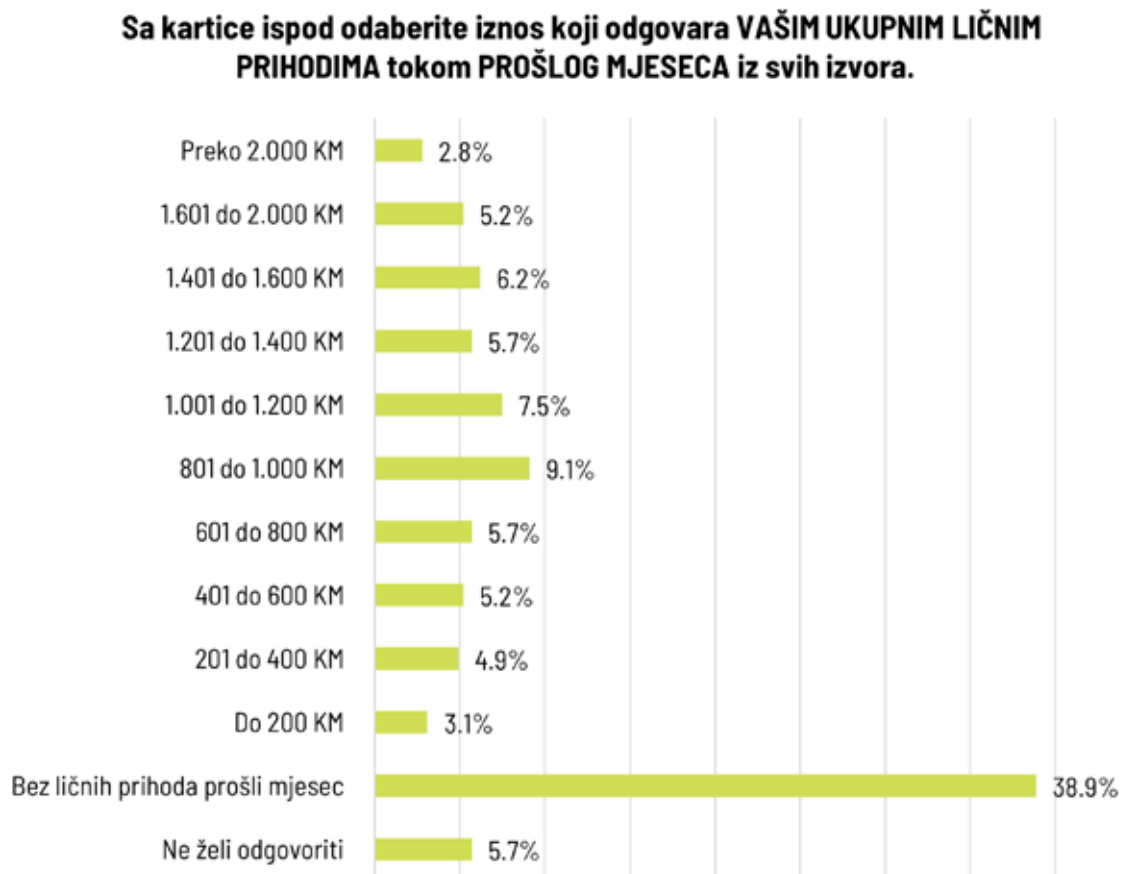
Polovina mladih Cazina (50,7%) doprinosi kućnom budžetu. Od toga, 37% njih redovno doprinosi, dok ih 13,7% tvrdi da povremeno doprinosi. Nasuprot tome, 47,9% mladih uopće ne doprinosi kućnom budžetu. Značajno je napomenuti da muškarci znatno češće doprinose kućnom budžetu u usporedbi sa ženama; 56,7% muškaraca redovno ili povremeno doprinosi kućnom budžetu, dok to istovremeno čini 45,2% žena. Također, s godinama mladih raste postotak onih koji doprinose kućnom budžetu, pri čemu tri od četiri mlade osobe (76,9%) u dobi od 25 do 30 godina redovno ili povremeno doprinose kućnom budžetu.

Grafik 26. Doprinos kućnom budžetu / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Jeste li Vi član domaćinstva koji doprinosi kućnom budžetu?

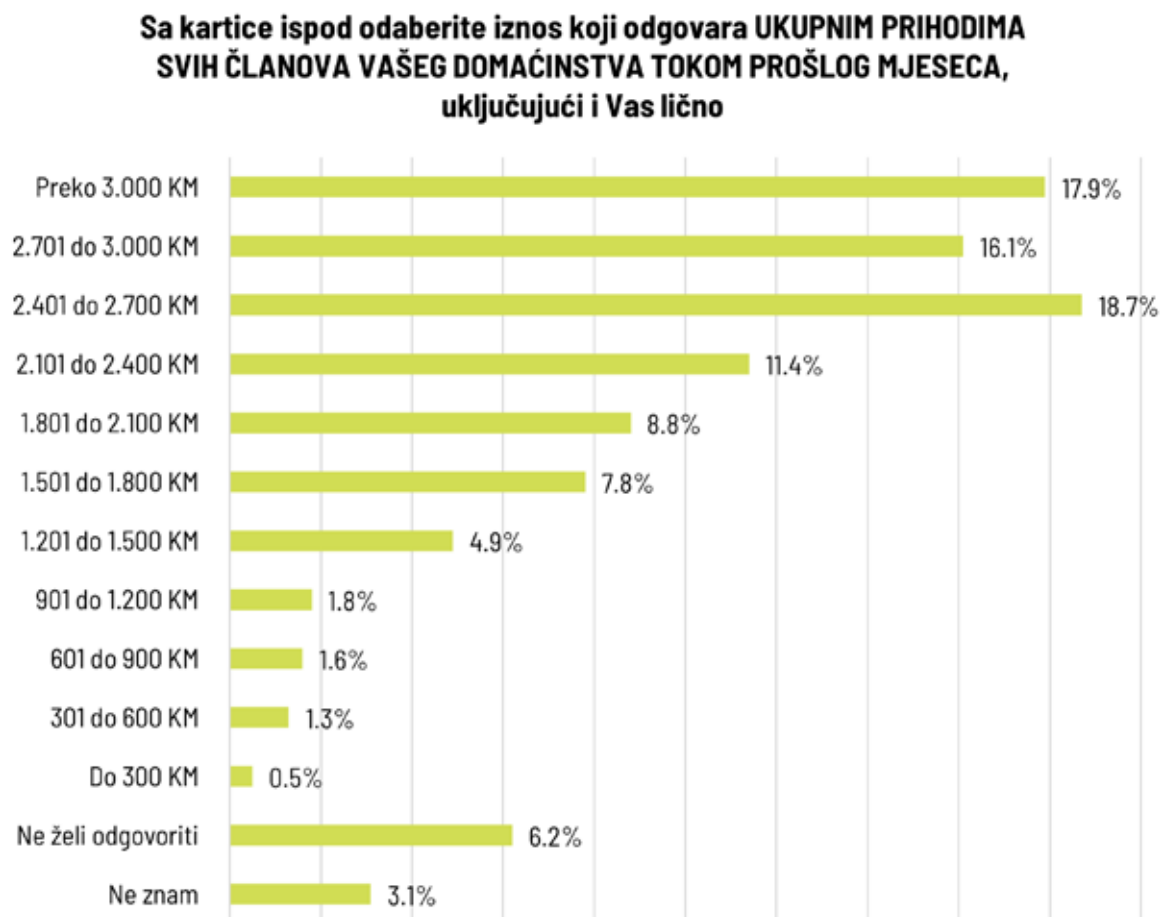

Kada se analiziraju lični prihodi mladih, evidentno je da 38,9% mladih nema nikakve lične prihode, što ukazuje na nedostatak finansijske nezavisnosti u ovoj grupi (a u vezi je s brojem mladih koji su rekli da nisu bili radno angažirani). Među onima koji su dijelili informacije o ličnim prihodima, 3,1% ih je izjavilo da raspolaže sumom do 200 KM mjesečno. Za 28% mladih koji ostvaruju određene prihode, taj prihod se kreće u rasponu od 200 do 1.000 KM. Dodatno, značajan podatak je da četvrtina mladih (27,4%) ima prihode preko 1.000 KM.

Grafik 27. Lični prihodi mladih Cazina tokom prošlog mjeseca / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Kada se razmatraju pojedinačni rasponi ukupnih prihoda domaćinstva mladih, zapaženo je da najveći broj mladih (18,7%) tvrdi da su ukupni prihodi njihovog domaćinstva u rasponu od 2.401 do 2.700 KM. Dodatno, drugi najfrekventniji razred su primanja u domaćinstvu preko 3.000 KM, te 17,9% mladih tvrdi da su ukupna primanja svih članova domaćinstva u ovom rasponu.

Također, 5,2% mladih izjavljuje da su ukupni prihodi njihovog domaćinstva ispod 1.200 KM, što je niže od prosječne plate u Federaciji Bosne i Hercegovine u januaru 2024. g., koja je iznosila 1.338 KM.²⁸ Raspon prihoda od 1.201 do 2.100 KM ima 21,5% mladih, dok 46,2% mladih tvrdi da se prihodi njihovog domaćinstva kreću u rasponu od 2.101 do 3.000 KM.

Grafik 28. Ukupni prihodi svih članova domaćinstva tokom prošlog mjeseca / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Prema podacima Saveza samostalnih sindikata Bosne i Hercegovine, potrošačka korpa za januar 2024. godine je iznosila 2.895 KM.²⁹ Prosječna neto plata za grad Cazin, prema Zavodu za statistiku Federacije BiH za 2022. godinu, iznosila je 876 KM, dok je na isti datum prosječna neto plata u Unsko-sanskom kantonu bila 1.021 KM.³⁰

Gledajući naše podatke, kod 28% mladih koji imaju primanja, ta primanja iznose manje ili oko prosječne plate u Cazinu. Dodatno, 27,4% mladih je imalo primanja veća od prosječne plate u Cazinu (za 2022. g.).

Kada je u pitanju fiskalna disciplina mladih, treba istaknuti da njih 35,2% tvrdi da na kraju mjeseca ipak može uštedjeti neki iznos sredstava, bez obzira na to imaju li redovna primanja ili ne.

Govoreći o programima iz domena socijalne brige koje lokalna vlast ima, a koje mladi prepoznaju i za koje su čuli, izdvaja se već spomenuto stipendiranje, subvencioniranje vrtića (koje se indirektno može odnositi na mlade roditelje) te subvencioniranje prijevoza.

29 Savez samostalnih sindikata Bosne i Hercegovine [online]. Sindikalna potrošačka korpa za januar 2024. Dostupno na: <https://www.aa.com.tr/ba/ekonomija/bih-sindikalna-potro%C5%A1a%C4%8Dka-korpa-za-januar-2024-iznosila-2895-km/3134699> [pristupljeno: 25. 3. 2024]

30 Federalni zavod za statistiku [online]. Unsko-sanski kanton u brojkama. Dostupno na: <https://fzs.ba/wp-content/uploads/2023/07/Unsko-sanski-kanton-u-brojkama.pdf> [pristupljeno: 5. 3. 2024].

„Kod nas ima stipendija za studente jednom godišnje. Što se tiče gradskih davanja, naš grad stvarno daje. Učenici imaju prijevoz, sad je bilo za vrtiće, imaju subvencije za vrtiće, za srednje škole svi učenici imaju besplatan prijevoz, ali oni koji su na području Cazina i stipendije za studente. Onda imamo grant za vijeće mladih, imamo grant kroz Mozaik i Omladinsku banku.“

(Žensko, Cazin)

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

Sistematski pregled

Zabrinjavajuće djeluje podatak da se dvije trećine mladih Cazina (67,1%) ne sjeća kada su posljednji put izvršili sistematski pregled. U ovoj grupi dominiraju mladi u dobi od 15 do 19 godina, dok starije grupe imaju nešto manje postotke odgovora na ovu konstataciju.

Dodatno, 2,6% mladih Cazina tvrdi da sistematski pregled nisu nikada izvršili.

Ukupno je samo 16,8% mladih reklo da je izvršilo sistematski pregled u posljednjih godinu dana, dok je 11,7% mladih sistematski pregled izvršilo prije više od godinu dana.

Međutim, za razliku od drugih lokalnih zajednica, u Cazinu uočavamo trend da se preko 80,9% mladih u dobi od 15 do 19 godina ne sjeća kada su izvršili sistematski pregled. Dodatno, među mladima koji su izvršili sistematski pregled u posljednjih godinu dana najmanje je mladih u dobi od 15 do 19 godina.

Uočeni podaci ukazuju na potrebu za hitnom intervencijom na podizanju svijesti mladih Cazina o važnosti redovnih medicinskih pregleda. Mladi svih uzrasta bi trebali biti u fokusu, ali bi posebna pažnja trebala biti posvećena mladima u najmlađoj dobnoj grupi jer od sve tri dobne grupe pokazuju da su najmanje posvećeni vlastitom zdravlju.

Poboljšane edukativne kampanje i prilagođeni pristupi mogli bi igrati ključnu ulogu u poticanju redovnih zdravstvenih provjera unutar ove zajednice.

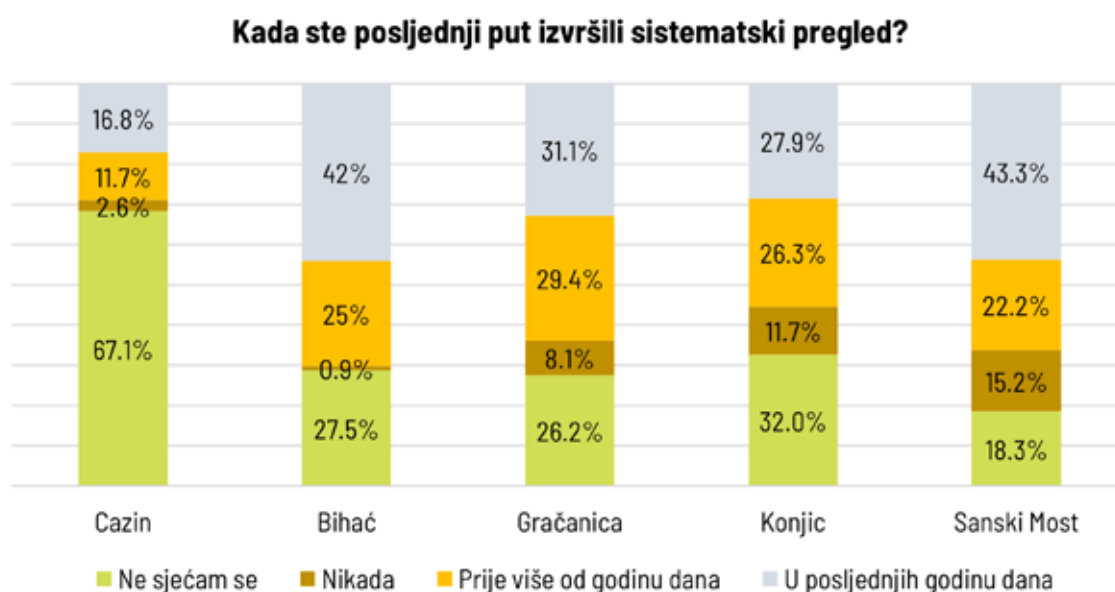
Grafik 29. Sistematski pregled / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Poređenjem mladih Cazina s mladima iz drugih sličnih lokalnih zajednica možemo uočiti da je u Cazinu najmanje mladih koji su radili sistematski pregled u posljednjih godinu dana. Također, u odnosu na ostale 4 lokalne zajednice, u ovoj lokalnoj zajednici i Bihaću je najmanje mladih koji su izjavili da nikada nisu izvršili sistematski pregled (2,6%, odnosno 0,9%).

U Cazinu je najviše mladih koji se ne sjećaju kada su izvršili posljednji sistematski pregled. Spolne razlike kod mladih u Cazinu nisu uočene na ovom polju, kao ni razlike po mjestu boravka mladih.

Grafik 30. Sistematski pregled – komparacija s drugim lokalnim zajednicama / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Razlozi za podvrgavanje sistematskim pregledima među mladima uglavnom su povezani s vanjskim faktorima i potrebama, dok su intrinzična motivacija i prevencija zdravstvenih problema manje česti razlozi. Mladi koji su obavili sistematske preglede često su to učinili iz praktičnih razloga, kao što su dobivanje vozačke dozvole ili traženje posla (55,5%). Sportski događaji i redovni sportski pregledi također su bili razlozi za sistematske preglede kod 10,9% mladih, a isto toliko ih je to učinilo na preporuku liječnika zbog zdravstvenih problema.

„Ne traže, dođeš kod doktora i on te pita vidiš li, a ja pokazujem naočale i on kaže: ‘Izvini’, i tamo nešto napiše. Radimo zato što moramo, zbog posla.“

(Žensko, Cazin)

„Kod nas je takav mentalitet, kod nas se ide u bolnicu kad već bude kasno.“

(Muško, Cazin)

Svaka sedma mlada osoba iz Cazina (14,5%) poduzela je sistematski pregled na vlastitu inicijativu. Ova samo-inicijativa ukazuje na određeni nivo svijesti o vlastitom zdravlju među mladima, iako ostaje pitanje kako dodatno potaknuti intrinzičnu motivaciju za redovne medicinske preglede. Ipak, podatak je vrlo nizak i ukazuje na nerazvijenu svijest većine mladih o važnosti brige o vlastitom zdravlju (posebno prevencije na ovom polju).

Grafik 31. Razlozi provedbe sistematskog pregleda / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Ginekološki pregled

Skoro tri petine mladih žena Cazina (58,8%) nikada nisu izvršile ginekološki pregled.

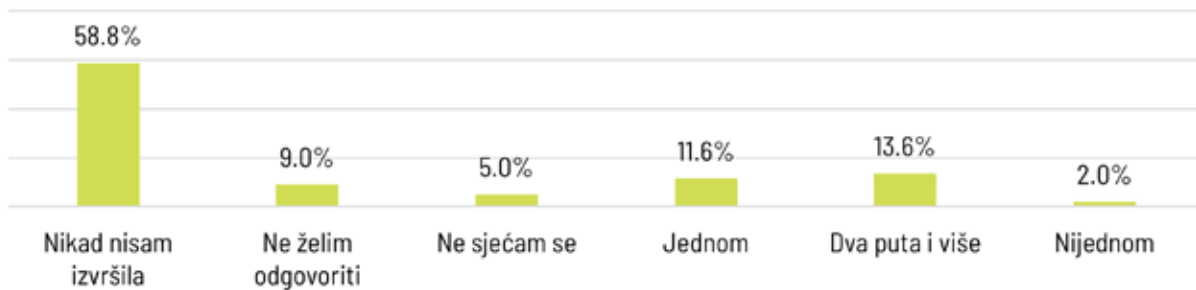
Podaci koji ukazuju na visok postotak mladih žena koje nikada nisu izvršile ginekološki pregled (58,8%), uz dodatak onih koje to nisu učinile ni u referentnoj godini (2%), predstavljaju zabrinjavajuću sliku u pogledu skrbi o vlastitom zdravlju među mladim ženama. Ovi rezultati naglašavaju potrebu za intenziviranim naporima u podizanju svijesti o važnosti redovnih ginekoloških pregleda među mladim ženama u Cazinu.

Činjenica da samo 13,6% žena izvršava ginekološki pregled više od jednom godišnje dodatno ističe važnost educiranja o redovnim kontrolama radi očuvanja ženskog reproduktivnog zdravlja.

Mlade žene iz grada češće vrše ginekološke preglede u odnosu na mlade žene iz vangradskih sredina. Shodno tome, mlade žene iz vangradskih sredina znatno češće odgovaraju da nikada nisu izvršile ginekološki pregled.

Važno je napomenuti da se, iako su žene same popunjavale upitnike, tema ginekoloških pregleda i dalje smatra osjetljivom ili tabu. To se očituje u relativno visokom postotku (9,1%) žena koje su izbjegle odgovoriti na ovo pitanje. Ova saznanja ukazuju na potrebu za posebnim pristupima u komunikaciji i obrazovanju kako bi se smanjila stigma i potaknuo otvoren razgovor o ženskom reproduktivnom zdravlju.

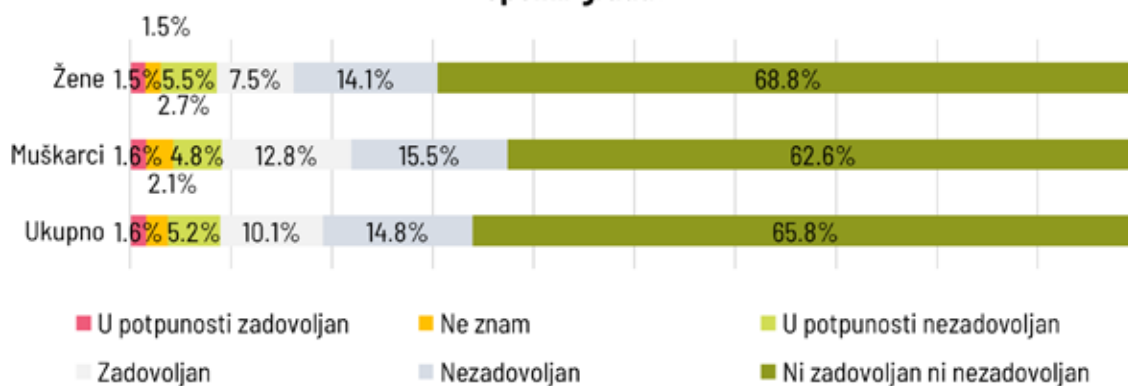
Napokon, činjenica da mlade žene u Cazinu najčešće prvi put izvrše ginekološki pregled u dobi od preko 20 godina naglašava važnost educiranja i poticanja na rano započinjanje preventivnih zdravstvenih praksi.

Grafik 32. Ginekološki pregled / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT**Koliko puta ste izvršili ginekološki pregled u posljednjih godinu dana?****Zdravstvene usluge**

Kada je u pitanju ocjena kvaliteta usluga koje nudi lokalni dom zdravlja, kod mladih su izraženiji negativni stavovi u odnosu na pozitivne stavove o radu ove zdravstvene ustanove. Konkretno, samo 11,7% mladih je zadovoljno i u potpunosti zadovoljno uslugama koje pruža dom zdravlja, dok je 20% mladih nezadovoljno i u potpunosti nezadovoljno uslugama koje pruža doma zdravlja s pratećim ambulancama u njihovoj lokalnoj zajednici. Ipak, najveći je udio mladih koji su niti zadovoljni niti nezadovoljni (65,8%) uslugama doma zdravlja u njihovoj lokalnoj zajednici. Ovaj podatak ukazuje na visoku stopu neinformiranosti o radu doma zdravlja te da podatke treba uzeti s određenom dozom rezerve zbog visoke stope neodlučnih ispitanika.

Muškarci su u nešto većem postotku zadovoljni ili u potpunosti zadovoljni uslugama koje pruža dom zdravlja (14,4%), dok je kod žena taj postotak nešto niži (9%). Kod nezadovoljnih nisu uočene spolne razlike.

Ovi podaci sugeriraju rodno zavisne razlike u percepciji kvaliteta usluga zdravstvenih ustanova. Važno je razumjeti specifičnosti tih stavova kako bi se prilagodile usluge i poboljšalo zadovoljstvo korisnika, posebno kod žena, koje češće izražavaju nezadovoljstvo uslugama pruženim od domova zdravlja u njihovim zajednicama. Cazin ima jednu javnu zdravstvenu ustanovu koja djeluje kao dom zdravlja. Ustanova ima 15 zdravstvenih službi, apoteku te tri specijalističke ambulante.

Grafik 33. Zadovoljstvo uslugama koje pruža dom zdravlja / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT**U kojoj mjeri ste zadovoljni uslugama koje pruža dom zdravlja u Vašoj općini/gradu?**

Zdravstvene ustanove često pružaju besplatne usluge namijenjene isključivo mladima, ali je svijest o njihovom postojanju među mladima Cazina izuzetno niska.

Ogromna većina mladih (93,8%) tvrdi da nije upoznata s takvim uslugama, što ukazuje na visoku potrebu za jačim promoviranjem i informiranjem o dostupnim zdravstvenim resursima. Samo 1,3% mladih zna za postojanje ovakvih usluga i koristilo ih je, dok 4,1% zna za njih, ali ih nije koristilo.

Ovi podaci sugeriraju da mladi Cazina nisu upoznati sa svim mogućnostima koje njima kao posebnoj grupi mogu pružiti lokalne zdravstvene ustanove te da postoji znatan prostor za poboljšanje njihove upotrebe. Značajno je primijetiti da nisu uočene demografske razlike među mladima u Cazinu u pogledu upoznatosti s besplatnim zdravstvenim uslugama namijenjenim samo njima. Ova ujednačenost ukazuje na potrebu za inkluzivnim pristupom u promoviranju tih usluga kako bi se osiguralo da svi mladi imaju pristup i koriste prednosti specifičnih zdravstvenih resursa.

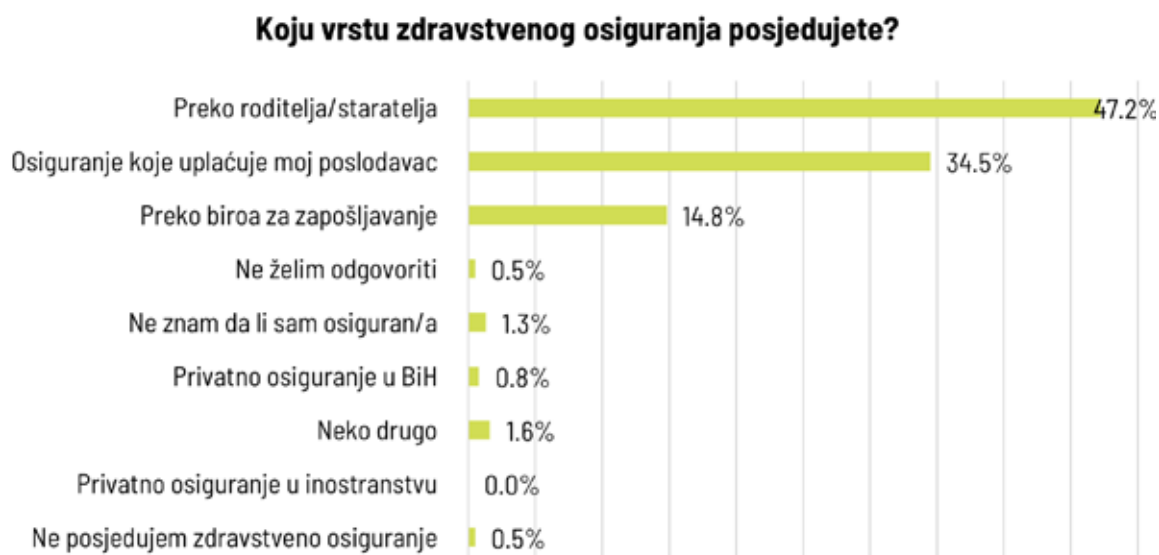
Zdravstveno osiguranje

Zdravstveno osiguranje među mladima pretežno se ostvaruje kroz dva glavna oblika, pri čemu većina mladih (47,2%) ostvaruje osiguranje preko roditelja ili staratelja. Dodatno, trećina mladih (34,5%) također je osigurana preko svojih poslodavaca, što ukazuje na važnost radnih odnosa u osiguravanju zdravstvene zaštite.

Treći značajan oblik zdravstvenog osiguranja među mladima je ono ostvareno preko biroa za zapošljavanje, što se primjenjuje na nezaposlene mlade i obuhvata 14,8% ispitanika. Ovi podaci sugeriraju važnost socijalnih i ekonomskih faktora u pružanju pristupa zdravstvenim uslugama mladima u Cazinu.

Vrlo mali postotak mladih (0,5%) nema zdravstveno osiguranje, dok ih 1,3% nije sigurno jesu li osigurani ili ne. Ovi rezultati naglašavaju važnost kontinuiranog praćenja i informiranja mladih o dostupnim opcijama za zdravstveno osiguranje kako bi se osiguralo da svi imaju pristup nužnoj zdravstvenoj njezi.

Grafik 34. Vrsta zdravstvenog osiguranja / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Impulsivna ponašanja (konzumiranje duhana, alkohola, narkotika i igranje igara na sreću)

Kada govorimo o konzumaciji duhana i duhanskih proizvoda, rezultati analize ukazuju na to da trećina mladih osoba konzumira duhan i cigarete (31,0%), dok 67,4% mladih tvrdi da ne koristi duhan ni duhanske proizvode.

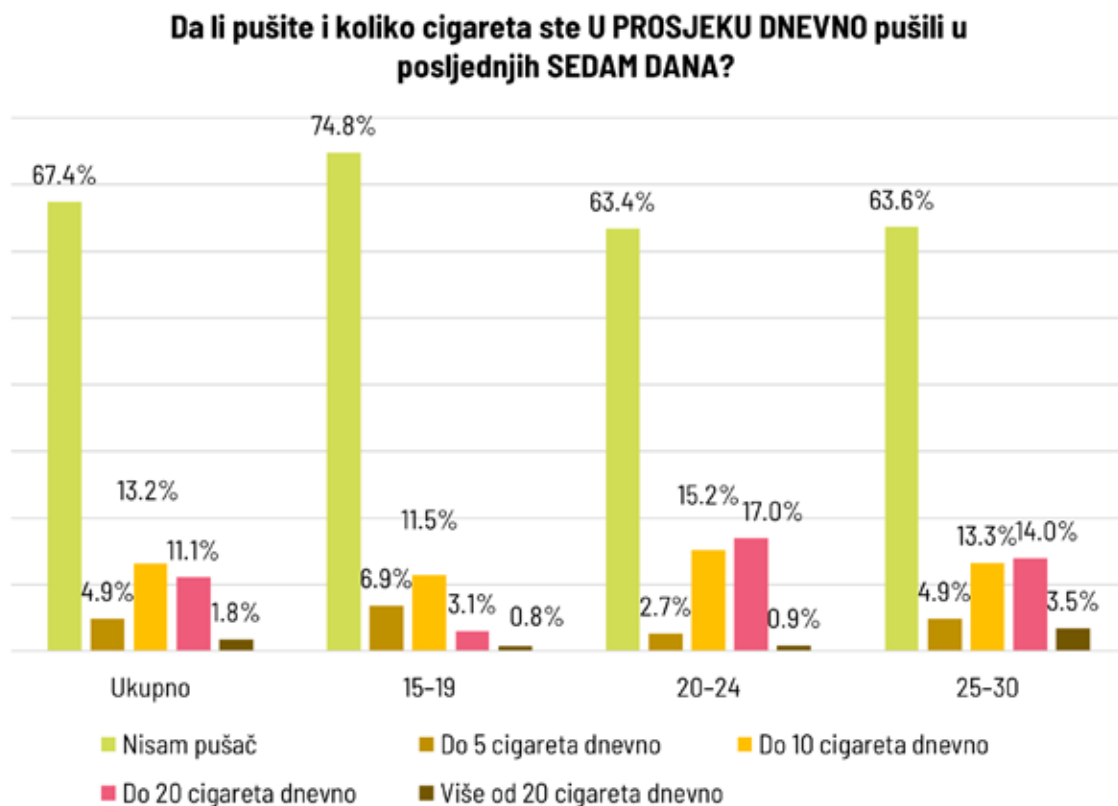
Analiza dobnih razlika otkriva da mladi u dobi od 25 do 30 godina (35,7%) i 20 do 24 godine (35,7%) najčešće konzumiraju duhanske proizvode, a u ovim dobnim grupama najmanji postotak mladih ne konzumira duhan (20-24 godine: 63,4%, 25-30 godina: 63,6%).

Što se tiče mladih u dobi od 15 do 19 godina, 22,1% njih izjavljuje da puši cigarete. Ovi podaci ističu potrebu za ciljanom intervencijom i prevencijom pušenja među mladima kao populacijom, posebno u starijim dobnim grupama, kako bi se smanjila prevalencija pušenja i potaknulo zdravije ponašanje među mladima.

Muškarci u odnosu na žene češće konzumiraju duhan i duhanske proizvode.

Kada je u pitanju konzumiranje nargile, 72,8% mladih tvrdi da nikako ne konzumira ovaj duhanski derivat. Jednom ili više puta mjesečno nargilu konzumira skoro jedna četvrtina mladih (22,5%). Zabrinjavajuće djeluje podataka da 13% mladih nargilu konzumira više puta sedmično.

Grafik 35. Konzumiranje duhana i duhanskih proizvoda / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

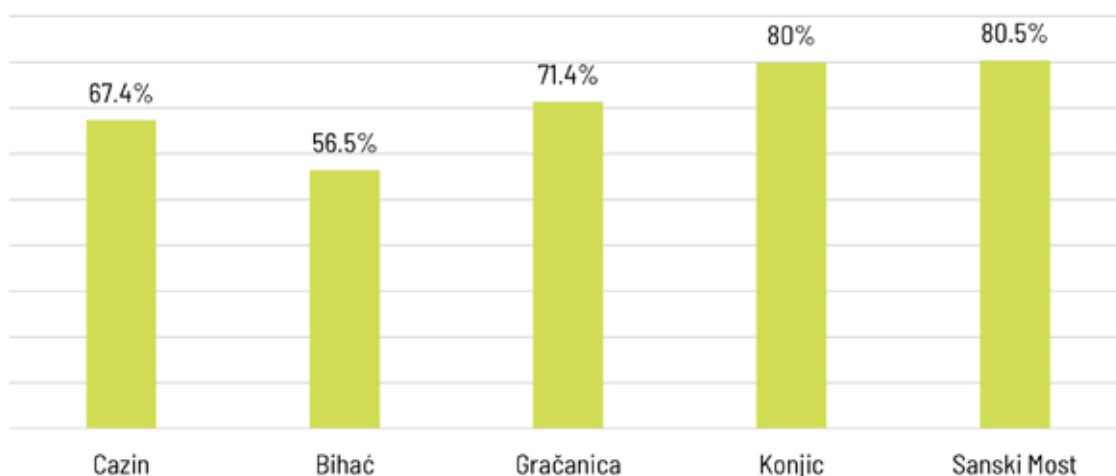
Poređenja radi, među nekoliko sličnih lokalnih zajednica, Cazin je s Bihaćem među lokalnim zajednicama koje

imaju najmanje mladih koji tvrde da ne konzumiraju duhanske proizvode. Dvije trećine mladih iz Cazina tvrdi da nisu pušači, dok je 80,5% mladih u Sanskom Mostu te 71,4% u Gračanici izvijestilo da nisu pušači.

Grafik 36. Mladi koji ne konzumiraju duhan i duhanske proizvode – komparacija s drugim lokalnim zajednicama /

Izvor: Institut za razvoj mladih KIRIT

Da li pušite i koliko cigareta ste U PROSJEKU DNEVNO pušili u posljednjih SEDAM DANA? (Relevantan odgovor: Nisam pušač)

Postotak mladih koji tvrde da ne konzumiraju alkoholna pića je znatno veći u odnosu na postotak nekonzumenata duhana i iznosi 81,1%. Najčešći konzumenti alkoholnih pića su mladi s 20 ili više godina starosti. Tako je uvidom u odgovore uočeno da je 23,3% mladih u dobi od 20 do 24 godine konzumiralo alkohol u proteklih mjesec dana, dok je 18,2% mladih u dobi 25 do 30 godina priznalo da su u proteklih mjesec dana konzumirali alkohol. Nešto više od jedne desetine mladih (11,5%) u dobi od 15 do 19 godina konzumiralo je alkohol u prethodnih mjesec dana.

Uočena je razlika među spolovima kada je u pitanju konzumacija alkohola. Preciznije, uočene su spolne razlike kada je u pitanju broj konzumacija alkohola na mjesečnom nivou. Naime, muškarci češće konzumiraju alkohol na mjesečnom nivou, te imamo 12,3% muškaraca koji su konzumirali alkohol više puta u mjesecu, dok istu frekvenciju konzumacije tvrdi da ima 3,5% žena.

Kada je u pitanju apstinencija od alkohola, odnosno nekonzumiranje, žene znatno češće izjavljuju da ne konzumiraju alkohol u odnosu na muškarce.

Mladi iz vangradskih sredina nešto češće tvrde da ne konzumiraju alkohol u odnosu na svoje vršnjake iz gradskih sredina.

Prema odgovorima iz upitnika, 96,1% mladih tvrdi da ne konzumira opojne droge. Mladih koji su opojne droge konzumirali jednom ili više puta u prethodnih mjesec dana ima 1,6%. Spolne ili druge razlike nije realno utvrditi s obzirom na opaženi udio onih koji su izjavili da konzumiraju opojne droge.

Grafik 37. Mladi i konzumiranje alkohola / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Korištenje SNUS-a i nikotinskih vrećica nije rašireno među mladima u Cazinu te ih je 98,4% odgovorilo da nije koristilo ove proizvode, dok ih je 1,3% izjavilo da je koristilo SNUS u prethodnih mjesec dana.

Mladi su svjesni problema dostupnosti duhanskih proizvoda i alkohola među pripadnicima ove grupe. Također, navode i druge oblike ponašanja koja štete mladima, a koja smatraju da su prilično raširena među mladima (kao što je npr. konzumacija vejpa).

„Danas u našoj mjeri najviše vejpovi jednokratni, prije je vazda bilo uzmi onaj, sipaj okus, danas je sve prilagođeno našim potrebama. Kocka je veliki problem naše omladine.“

(Muško, Cazin)

„Ovi sad mladi, vejp im je produžena ruka, desilo mi se na radionici da vidim samo veliki oblak, pitala sam djecu je li se nešto zapalilo. Ljudi to jako bezazleno doživljavaju, isto kao da piju kolu i vejpam kao, i svugdje je sad dostupan, kao žvake da kupiš. Puno djece, mlade djece s 15 godina izlaze u grad.“

(Žensko, Cazin)

Kada govorimo o igranju igara na sreću (sportske kladionice, lutrije i srećke i sl. aktivnosti), 74,6% mladih je izjavilo da nikada ne igra igre na sreću. Dodatno, njih 10,8% je reklo da igra rjeđe od jednom mjesečno.

Više puta mjesečno ili svaki dan igre na sreću igra 3,1% mladih Cazina. Posebno se ovdje ističu muškarci kao osobe koje znatno češće prakticiraju ovakva ponašanja u odnosu na žene. Dobne razlike nisu uočene.

Zanimljivo je da 94,3% mladih tvrdi da nikada ne igraju igre na sreću.

U fokusnim grupama mladi u mlađim dobnim grupama smatraju da su ova ponašanja vrlo izražena i prisutna među njihovim vršnjacima, nezavisno od starosti.

Na osnovu informacija prikupljenih od učesnika dvije fokusne grupe, podatke o frekvenciji prakticiranja igranja igara na sreću prikupljene kroz upitnik treba uzeti u određenoj mjeri s rezervom i shvatiti ovu pojavu prisutnijom i rasprostranjenijom od prevalence izmjerene putem kvantitativnog istraživanja.

Bavljenje sportom

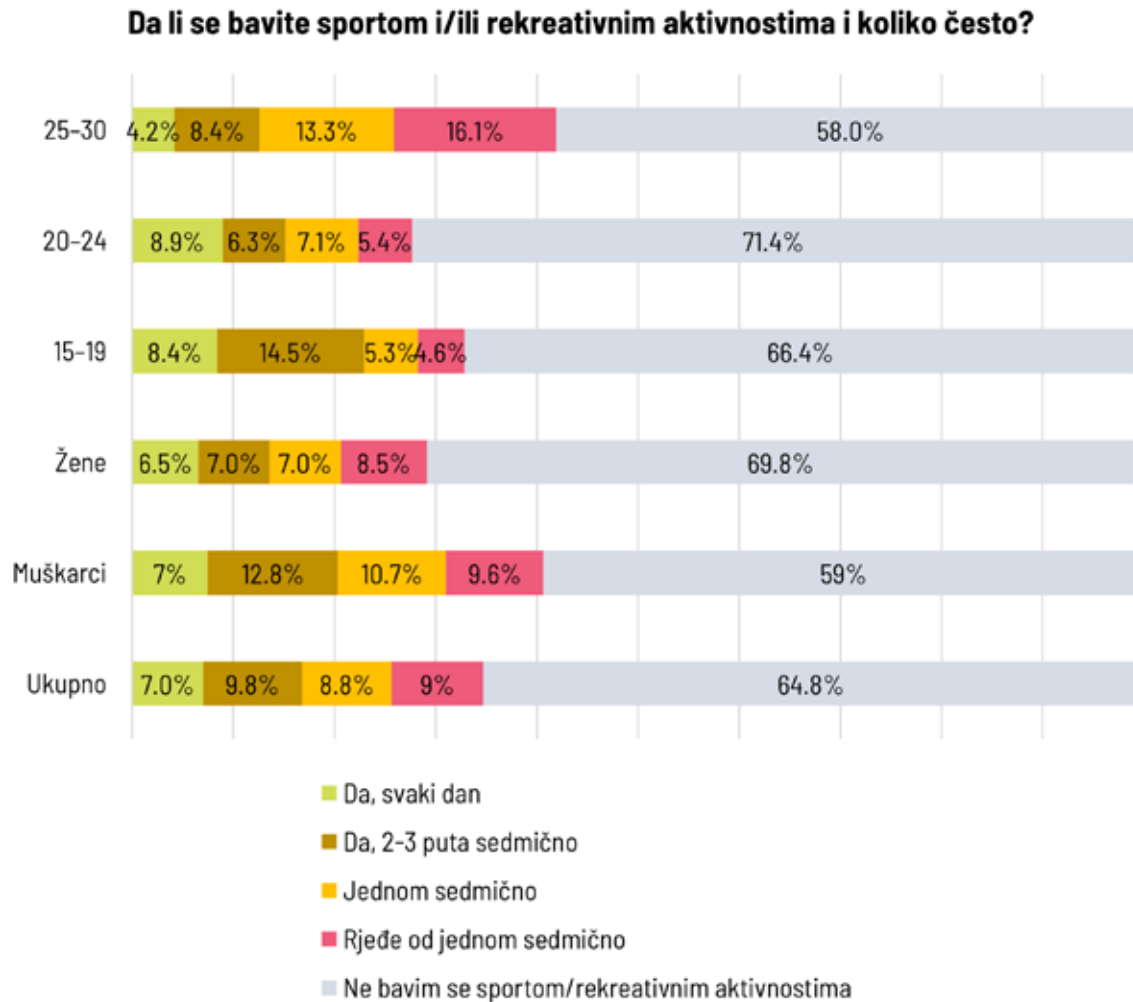
Podaci o sportskoj aktivnosti mladih u Cazinu ukazuju na opći nizak nivo redovnog bavljenja sportom. Samo 7% mladih se bavi sportom svakodnevno, dok dvije trećine mladih (64,8% – što je izuzetno visok postotak) ni na koji način ne prakticira sportske ni rekreativne aktivnosti. Ovi rezultati sugeriraju potrebu za poduzimanjem hitnih inicijativa koje bi potaknule povećanje sportske participacije među mladima Cazina.

Nadalje, muškarci se u znatno većem postotku bave sportom u odnosu na žene. Jedna trećina mladih muškaraca (31,0%) bavi se sportom ili rekreativnim aktivnostima barem jednom sedmično, dok je taj postotak kod mladih žena nešto niži, te iznosi 20,6%. Ova rodna razlika u sportskoj aktivnosti može poslužiti kao polazište za razvoj prilagođenih programa i poticanje ženske participacije u sportskim aktivnostima.

Dobne razlike nisu uočene među mladima, dok se sportom znatno češće bave mladi iz grada u odnosu na vangradska naselja.

Najčešće vrste sportova kojima se mladi bave su ekipni (nogomet, košarka, odbojka i sl.), fitnes (pilates, joga, aerobik, ples) i treniranje u teretani (body building, kondicijsko vježbanje i sl.).

Grafik 38. Bavljenje sportom mladih / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mentalno zdravlje

Analizom odgovora, došli se do spoznaje da je samo 15,8% mladih posjetilo psihologa u određenom periodu svog života, dok je 83,4% mladih iskazalo da nije nikada posjetilo psihologa.

Rezultati pokazuju da je postotak muškaraca koji su posjetili psihologa 13,9%, dok je među ženama taj postotak nešto veći i iznosi 17,6%. Kada se analizira prema dobnim grupama, mladi u dobi od 15 do 19 godine najrjeđe posjećuju psihologa (6,1%), dok ostale dobne grupe češće posjećuju psihologa.

Kada se gleda prema lokaciji, veći postotak mladih iz gradskih područja (23,9%) posjetio je psihologa u usporedbi s mladima iz vangradskog područja (13,4%).

Vrlo je uočljiva razlika među mladima iz najmanje dobne grupe te mladima iz gradskih i vangradskih područja kada je u pitanju grupa mladih koji nisu nikada bili kod psihologa. Ova dva posljednja podatka ukazuju na potrebu dodatne promocije brige o mentalnom zdravlju među mladima u dobi od 15 do 19 godina te mladima iz vangradskih područja.

Grafik 39. Mentalno zdravlje mladih / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Međutim, generalno, potrebna je dodatna promocija važnosti brige o mentalnom zdravlju među mladima Cazina, jer uočeni podaci ukazuju na vrlo nisku svijest o važnosti očuvanja mentalnog zdravlja te možda i određeni nivo stigme koji postoji među mladima kada je u pitanju briga o psihičkom zdravlju.

Također, u okviru obrazovnog sistema potrebno je razmotriti praksu redovne posjete psihologu mladih dok su u procesu obrazovanja, a sve kako bi se broj mladih koji nisu upoznati s prednostima korištenja usluga mentalnog zdravlja smanjio, a posebno se to odnosi na najmlađu dobnu grupu (15-19 godina), koja, iako u procesu obrazovanja može imati pristup psiholozima u obrazovnim ustanovama, to ipak ne čini.

Važno je napomenuti da većina mladih (94,1%) navodi nedostatak potrebe kao glavni razlog zbog kojeg nije posjetila psihologa. Ovi podaci naglašavaju važnost informiranja mladih o dostupnim zdravstvenim uslugama, a posebno o psihološkoj podršci.

Pristup informacijama o zdravstvenim resursima može se poboljšati kroz edukaciju i promociju unutar obrazovnih institucija. Pružanje informacija o dostupnim uslugama psihološke podrške može smanjiti prepreke koje mladi doživljavaju u traženju pomoći i potaknuti svijest o važnosti brige o mentalnom zdravlju.

Grafik 40. Razlozi neposjećivanja psihologa / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

KULTURA I UMJETNOST

U Cazinu djeluje Centar za kulturu i turizam (CKT), koji je nosilac mnogih kulturnih i edukativnih aktivnosti u ovom gradu. Naime, U CKT-u se održavaju pozorišne predstave, promocije knjiga, a od septembra 2023. godine otvoren je i bioskop.

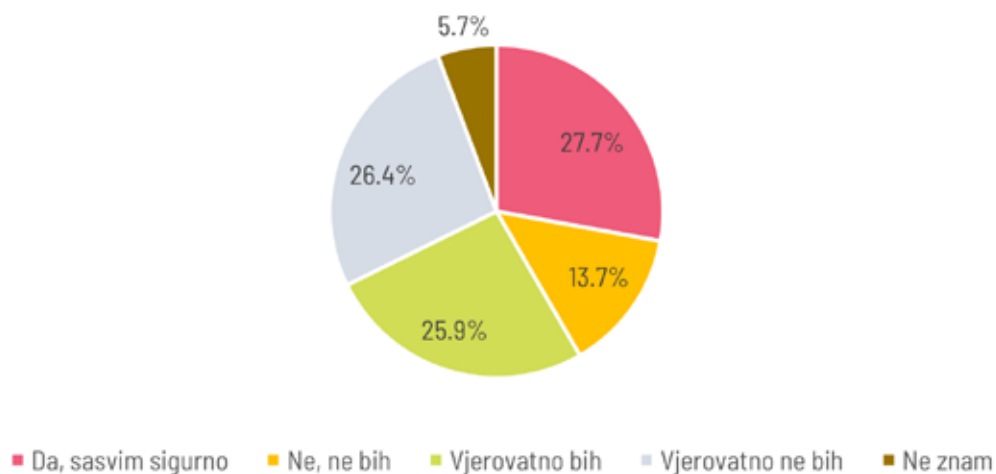
Kad su u pitanju kulturno-zabavne manifestacije, u Cazinu se u decembru organizira manifestacija „CaZimska priča“, koja nudi niz sadržaja koji mogu biti zanimljivi mladim ljudima. U ponudi su, između ostalog, pozorišne predstave i koncerti muzičkih grupa.

Bez obzira na to da li ih posjećuju, priliku da idu na kulturne događaje, ali rijetko, smatra da ima 22,5% mladih u Cazinu. Mladih koji smatraju da imaju priliku često posjećivati kulturne događaje ima 57,8%. S druge strane, 13,7% mladih ističe kako uopće nemaju priliku posjećivati takvu vrstu događaja.

Da imaju priliku, 27,7% mladih kaže da bi sasvim sigurno posjećivali kulturne događaje (59,8% žena i 40,2% muškaraca), a 25,9% njih kaže da bi vjerovatno išli na takve događaje (64% žena i 36% muškaraca). Nikako ne bi posjećivalo kulturne sadržaje 13,9% mladih, a vjerovatno ne bi 26,4% ispitanika.

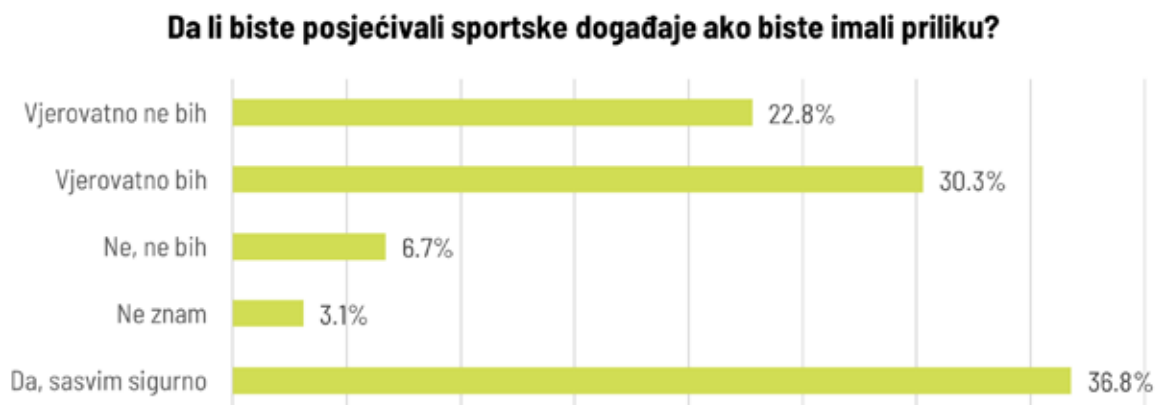
Grafik 41. Posjećivanje kulturnih događaja / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Da li biste posjećivali događaje iz oblasti kulture i umjetnosti ako biste imali priliku?

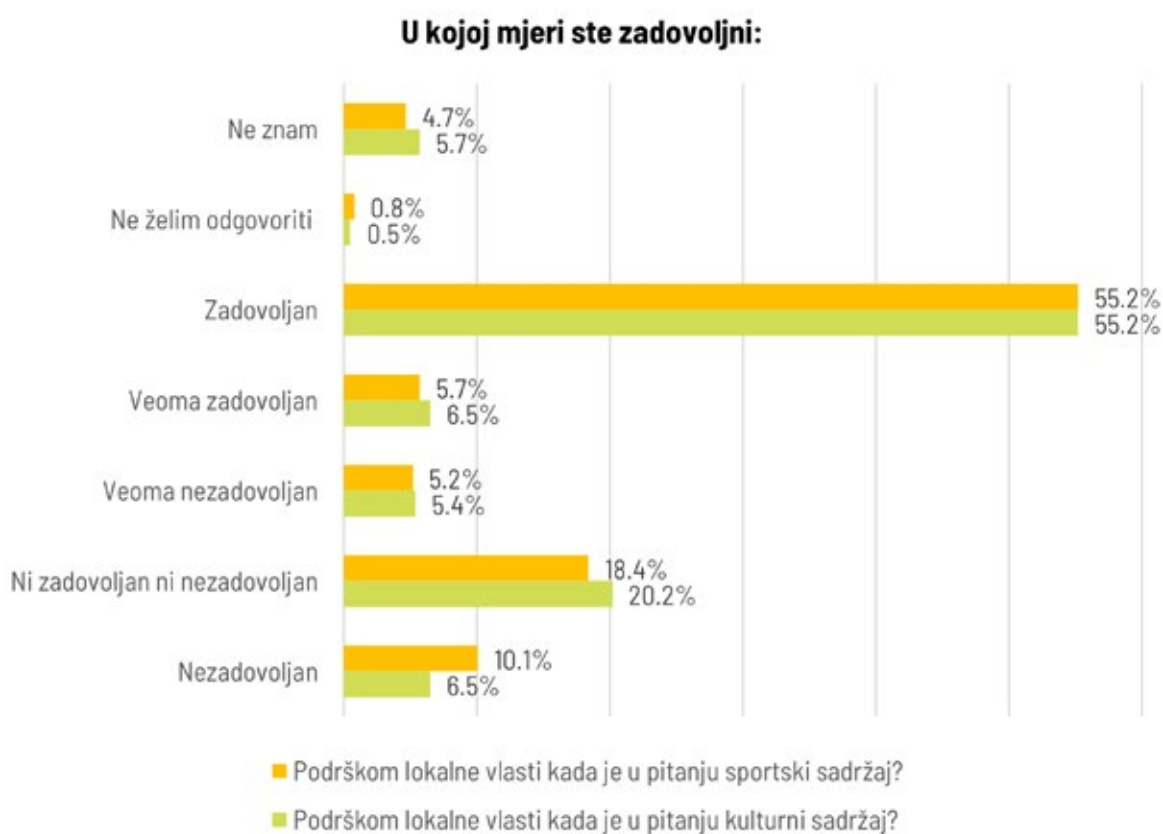

Priliku da često prisustvuju sportskim događajima ima 64,2% mladih, a 25,6% ih kaže da imaju priliku, ali rijetko. Na drugoj strani, 7% mladih ističe da nemaju uopće priliku posjećivati sportske događaje.

Više od trećine mladih u Cazinu bi sasvim sigurno posjećivalo sportske događaje kada bi za to imali priliku (36,8%), a vjerovatno bi išlo na ovakve događaje 30,3% ispitanih. Mladih koje uopće ne zanima sport ima 6,7%, odnosno, ne bi posjećivali sportska takmičenja i da imaju priliku. Da vjerovatno ne bi posjećivali sportske događaje istaklo je 22,8% mladih u Cazinu.

Grafik 42. Spremnost na posjećivanje sportskih, kulturnih i umjetničkih sadržaja / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Više od polovine mladih iskazalo je zadovoljstvo odnosom medija prema kulturnim događajima (55,1%). Najviše je zadovoljnih mladih kada je u pitanju odnos lokalne zajednice prema kulturnim događajima (55,2%), a isti rezultat ispitivanja je i kod zadovoljstva podrškom lokalnih vlasti sportskim događajima (55,2%).

Grafik 43. Zadovoljstvo podrškom kulturnim i sportskim sadržajima / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

AKTIVIZAM MLADIH (UČEŠĆE, AKTIVIZAM I VOLONTIRANJE)

Zanimanje za politiku

Politika na lokalnom nivou u Cazinu zanima 25,4% mladih, a u velikoj mjeri zanima njih 4,7%. S druge strane, lokalna politika ne zanima i uopće ne zanima ukupno 68,9% ispitanih mladih ljudi.

Politika u RS-u zanima ukupno 13,4% mladih. Onih koje ne zanima politika u ovom bh. entitetu ima 64,8%, a uopće ih ne zanima 21%.

Politika u FBiH zanima ukupno 24,3% ispitanika. S druge strane, politika u Federaciji BiH ne zanima 61,4% mladih u Cazinu, dok uopće ne zanima 13,5% mladih.

Politika na nivou BiH zanima 20,7% ispitanika, a da ih zanima u velikoj mjeri odgovorilo je 5,2% mladih. Državna politika ne zanima i uopće ne zanima ukupno 73% mladih.

Politika u Evropskoj uniji (EU) zanima ukupno 17,6% mladih ljudi, dok onih koje ne zanima i uopće ne zanima politika u EU ima 81,3%.

Grafik 44. Zanimanje za politiku / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Kada se sve sagleda, mlade u Cazinu najviše zanima ono što se dešava u njihovoj lokalnoj zajednici jer ih je pozitivno odgovorilo 30,1%. Na drugom mjestu je zanimanje za ono što se dešava na državnom nivou (25,9%), a na trećem mjestu je zanimanje za ono što se dešava u entitetu FBiH (24,3%).

Utjecaj mladih na promjene

Pojedinac može utjecati na promjene u društvu na različite načine. U okviru istraživanja položaja i potreba mladih u Cazinu, oni su ocjenjivali efikasnost različitih načina za kreiranje društvenih promjena.

Da je rad u političkoj stranci efikasan način djelovanja da se kreiraju promjene u društvu smatra 33,9% ispitanika, a da je jako učinkovit ističe 7%. Djelovanje u političkoj stranci ne smatra učinkovitim 13,7%, a potpuno neučinkovito je za 3,9% mladih.

Na promjene u društvu može se utjecati i kroz rad u nevladinim organizacijama ili udruženjima, a to je mišljenje 31,1% ispitanika, a da je rad u organizacijama vrlo učinkovit smatra 7% mladih. Neučinkovitim i potpuno neučinkovitim na društvene promjene rad u organizacijama/udruženjima ističe 18,4% ispitanika.

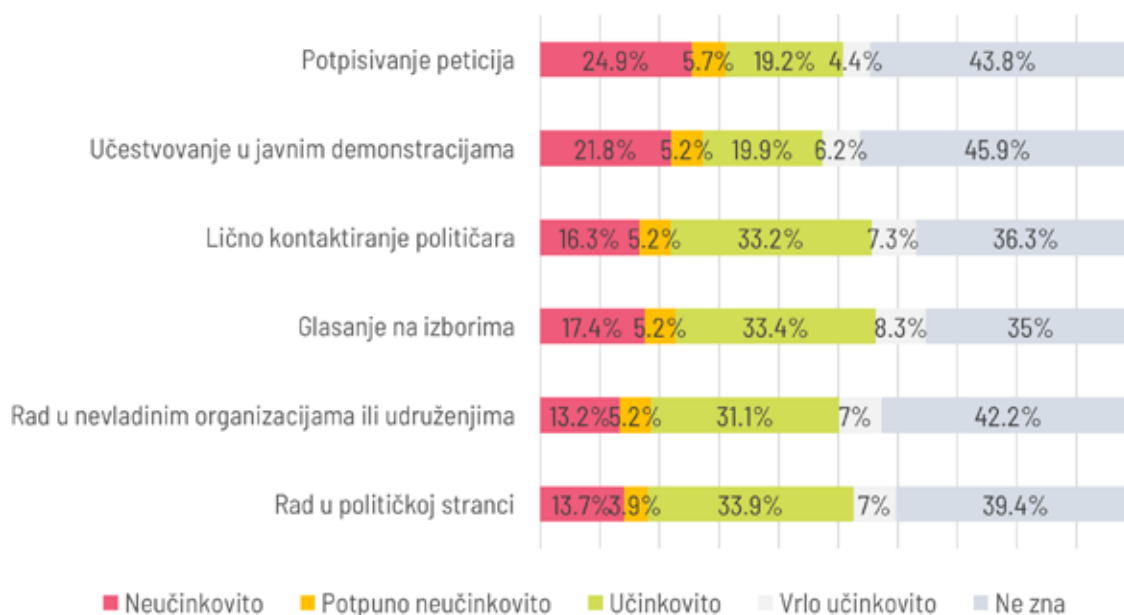
Više od trećine mladih smatra da je glasanje na izborima učinkovito i potpuno učinkovito način za promjene u društvu (41,7%). Neučinkovitim i potpuno neučinkovitim je glasanje na izborima ocijenilo ukupno 22,7% mladih.

Lično kontaktiranje političara, tj. onih koji odlučuju smatra učinkovitim ukupno 40,5% ispitanika, a neučinkovitim i potpunom neučinkovitim ističe 21,5% mladih u Cazinu.

Da se na društvene promjene može utjecati javnim demonstracijama ističe ukupno 26,1% mladih, a da su demonstracije neučinkovite i potpuno neučinkovite smatra 27% ispitanika. Za 23,6% mladih u Cazinu potpisivanje peticija može biti generator promjene u društvu, dok su za 30,6% mladih peticije neučinkovite metode.

Grafik 45. Učinkovitost načina promjena u društvu / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Postoji više načina na koje pojedinac može utjecati na promjene u društvu. Molimo Vas da ocijenite koliko je, prema Vašem mišljenju, svaki od njih učinkovit:

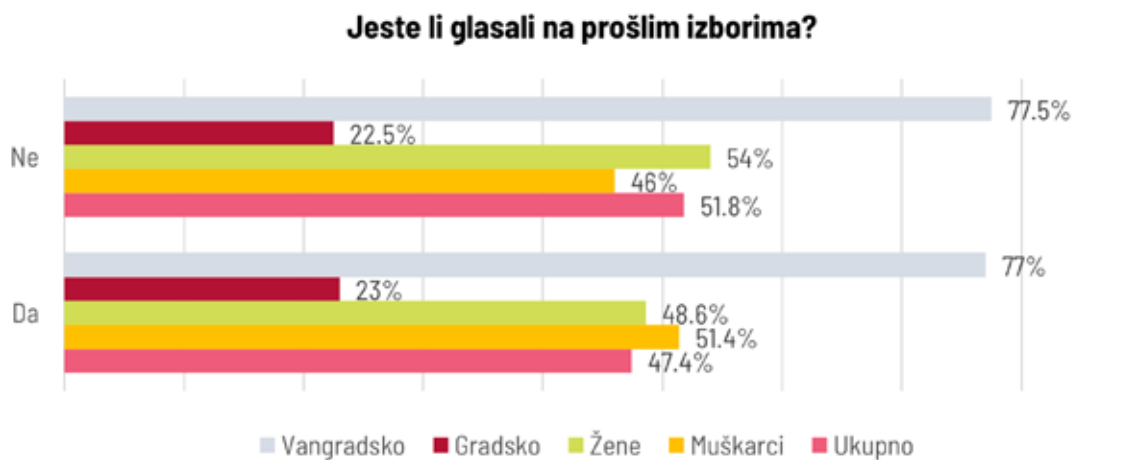

Prema rezultatima istraživanja, skoro polovina mladih, odnosno 47,4%, istakla je da je glasala na proteklim izborima. Od toga je 51,4% muškaraca i 48,6% žena. Nije glasalo 51,8% mladih u Cazinu, i to 46% muškaraca i 54% žena.

Oni koji su rekli da nisu glasali odgovorili su na pitanje o razlozima neizlaska na izbore. Kao najdominantniji razlog zbog kojeg nisu glasali mladi su istakli to što nemaju pravo glasa (85,5%). Potom, 9% mladih je kazalo da nisu glasali jer ne vjeruju da će se nešto promijeniti.

Grafik 46. Glasanje na izborima / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Da su izbori sljedeće sedmice, 48,2% mladih kaže da bi obavilo svoju građansku dužnost i glasalo (51,6% muškaraca i 48,4% žena). Ne bi glasalo 6,2% mladih ispitanika. Mladi donekle imaju utjecaja na odluke koje se tiču njih, a donose se na lokalnom nivou. Ocjena je to 23,8% ispitanih u Cazinu. Da imaju malo utjecaja na odluke smatra više od polovine ispitanih, i to 53,9%. Da uopće nemaju utjecaja na odluke ističe njih 15,3%. S druge strane, da mladi imaju mnogo utjecaja kazalo je 2,3% mladih.

Grafik 47. Utjecaj mladih na donošenje odluka na lokalnom nivou / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Članstvo mladih u organizacijama

Članstvo mladih u organizacijama civilnog društva i njihov aktivizam su na niskom nivou u Cazinu. Mladi u najvećoj mjeri nisu članovi organizacija, odnosno njih 75,6% kaže da nisu članovi niti jedne organizacije.

Najviše ih je odgovorilo da su članovi omladinskih organizacija, i to 10,9%. Od toga je 59,5% osoba ženskog spola i 40,5% osoba muškog spola. Da su članovi omladinskih organizacija političkih stranaka potvrdilo je 8,3% mladih, a političkih stranaka 4,9% Cazinjana. U religijskim organizacijama ili udruženjima je 4,7% ispitanika, a u organizacijama za ljudska prava ili humanitarnim organizacijama je 5,2%.

Grafik 48. Članstvo u organizacijama / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Na pitanje da li su u protekloj godini učestvovali u aktivnostima koje su organizirale neke organizacije ili su volontirali za organizacije bez obzira na to da li su članovi ili ne, 71,8% odgovorilo je da nisu bili učesnici nikakvih aktivnosti. Nije primjetna razlika u spolu kod neaktivnih mladih Cazinjana.

Prema podacima istraživanja, 13,7% mladih odgovorilo je da su volontirali u omladinskim organizacijama. U aktivnostima omladinskih organizacija političkih stranaka učestvovalo je 8,3% mladih, religijskim 6%, političkim strankama 4,9%, okolišnim organizacijama 3,9%, organizacijama koja se bave ljudskim pravima ili humanitarnim radom 7%.

MOBILNOST MLADIH

Putovanja i mladi

U posljednjoj godini u druge gradove u BiH putovalo je 86,3% mladih iz Cazina, dok je 13,2% istaklo kako nigdje nisu putovali.

Kao razloge putovanja mladi koji su putovali u protekle dvije godine navodili su da je to bilo u sklopu ekskurzije izvan BiH (10,6%). Na ekskurziji unutar entiteta bilo je 22,8% mladih. U drugom entitetu, također na ekskurziji, bilo ih je 8%. U ljetnoj školi boravilo je 2,8% mladih, a na studijska putovanja išlo je 14,2% ispitanika. U školu u prirodi išlo je 4,1% mladih, a u volonterskim i drugim kampovima boravilo je 8% Cazinjana.

Kada je u pitanju putovanje u inostranstvo, 56,9% mladih potvrdilo je da je putovalo izvan BiH u posljednjoj godini.

Zemlje u koje su najčešće putovali u protekle dvije godine su Hrvatska, Slovenija, Crna Gora, Njemačka, Austrija i Italija.

Kao najčešći razlog putovanja 29,8% mladih navelo je turizam, 8,3% je bilo u posjeti rodbini, a 4,3% boravilo je u inostranstvu u posjeti prijateljima.

Napuštanje države

Posljednjih godina u BiH aktuelan je odlazak stanovništva u inostranstvo, najčešće u potrazi za boljim životom.

Kod 78,5% mladih Cazinjana neko iz uže porodice je u prethodnih sedam godina napustio BiH. Kod 87,3% mladih neko iz šire porodice je otišao iz BiH. Da znaju da im je neko iz susjedstva napustio zemlju u istom periodu potvrdilo je 86,8% mladih.

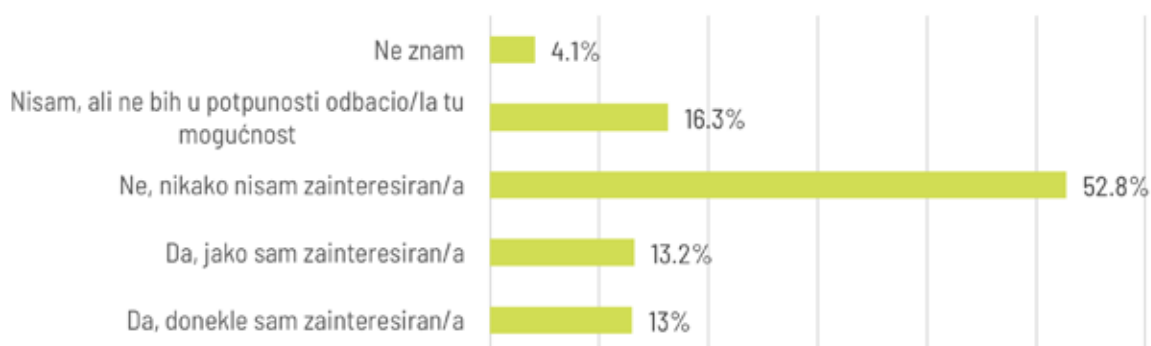
Grafik 49. Fenomen odlaska građana iz BiH i mladi / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Što se tiče odlaska iz države, više od polovine ispitanih, odnosno 52,8% mladih iz Cazina nikako nije zainteresirano da napusti državu kako bi živjelo u inostranstvu. Mladih koji su donekle zainteresirani za odlazak ima 13%, dok jako zainteresiranih ima 13,2%. Mladih koji trenutno nisu zainteresirani, ali ne bi u potpunosti odbacili tu mogućnost ima 16,3%.

Grafik 50. Zainteresiranost za odlazak iz BiH / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Da li ste generalno zainteresirani za privremeni ili trajni odlazak u inostranstvo iz bilo kojeg razloga?

Od ovih koji su zainteresirani, mladih koji su već poduzeli neke konkretne korake za odlazak u inostranstvo, poput učenja jezika, traženja posla/studija, apliciranja za vizu ima 12%. Cazinjana koji planiraju poduzeti konkretne korake za odlazak kada se ispune određeni uvjeti, ali ne u sljedećih godinu dana, ima 27,4%, a mladih koji u narednih godinu dana planiraju poduzeti konkretne korake za odlazak u inostranstvo ima 12,6%.

Razloge želje za odlaskom iz BiH mladi sažimaju u nekoliko ključnih formulacija:

„Pitanje je kuda ide ovaj brod, ovdje je i dalje rat opcija. Ja ne želim da ja i moje dijete ginemo za bilo koju državu. Bolje da ode tamo gdje rat nije opcija.“

(Muško, Cazin)

„To bi bio put u jednom smjeru, nikad se ne bih vraćao više, raskrstio bih sa ovo državom zauvijek.“

(Muško, Cazin)

SLOBODNO VRIJEME

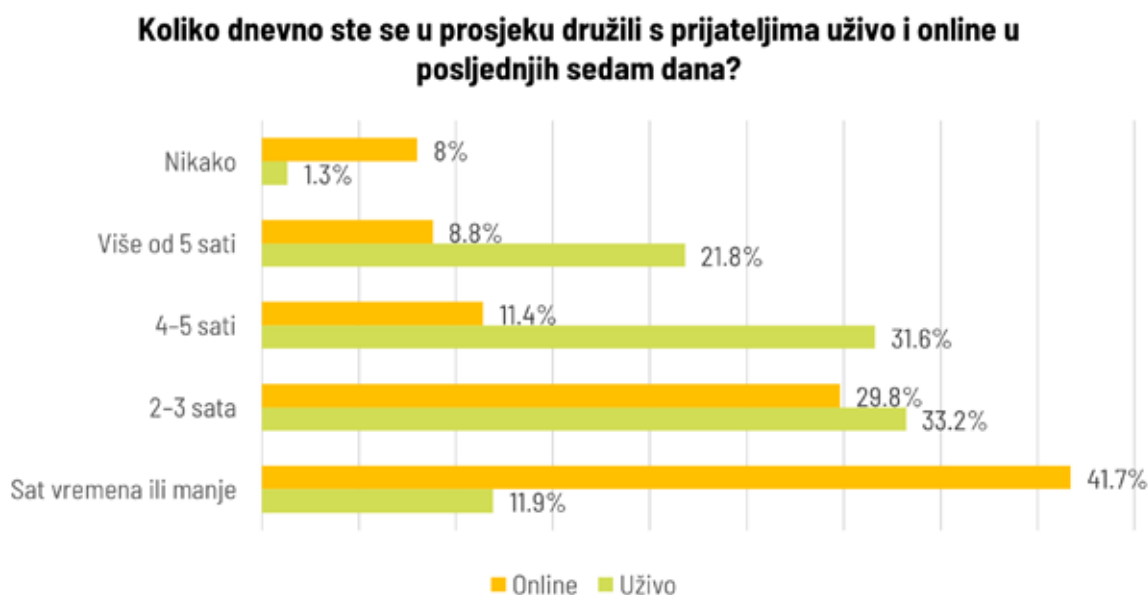
Mladi u Cazinu najčešće slobodno vrijeme provode s prijateljima, družeći se uživo ili online, gledajući TV i u druženju s porodicom.

Prema njihovim odgovorima u upitniku, mladi Cazinjani dosta vremena provode družeći se uživo sa svojim prijateljima.

Tako je 21,8% mladih potvrdilo da s prijateljima dnevno provede više od pet sati. Od dva do tri sata prosječno s društvom vrijeme provodi 33,2% mladih, a između četiri i pet sati 31,6%.

U druženju s prijateljima online više od pet sati dnevno provede 8,8% mladih, dok u tu istu svrhu na internetu 29,8% mladih dnevno utroši od dva do tri sata. Sat vremena ili manje u druženju online dnevno provede 41,7% mladih.

Grafik 51. Druženje s prijateljima uživo i online / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

U druženju s porodicom, prema njihovim odgovorima, 71,2% mladih Cazinjana provodi više od pet sati dnevno. Od četiri do pet sati tokom dana s porodicom vrijeme provede 14,8% ispitanika, a dva do tri sata 7,8% ispitanika.

Kad je riječ o gledanju televizije, 41,7% mladih u Cazinu kazalo je kako dnevno u prosjeku provede sat vremena ili manje, a nikako TV ne gleda 24,9% mladih.

Za pomaganje u obavljanju kućanskih poslova u proteklih sedam dana 32,1% mladih utrošilo je dva do tri sata, a više od pet sati kućanskim poslovima bavilo se 27,5% ispitanika. Potom, četiri do pet sati u istu svrhu vrijeme je potrošilo 23,8% mladih, manje od sat u kućanskim poslovima provelo je 11,7% mladih. Kućanskim poslovima nikako se nije bavilo 4,1% Cazinjana.

Na pitanje koliko su se u proteklih sedam dana bavili nekim hobijem, 42,7% mladih odgovorilo je da je to bilo sat vremena ili manje, a dva do tri sata hobijem se bavilo 24,4% njih. Nikakvim hobijem nije se bavilo 16,3% Cazinjana.

Kad su u pitanju sport i rekreacija, najviše mladih je potrošilo sat i manje u toku sedmice (26,4%) na ove aktivnosti. Dva do tri sata u toku sedmice na bavljenje sportom i rekreacijom potrošilo je 15,5% mladih, a više od pet sati 5,2% mladih. Sportom ili rekreacijom u posljednjih sedam dana nikako se nije bavilo 47,7% Cazinjana.

U posljednjih sedam dana, u odnosu na vrijeme anketiranja, 39,1% mladih nije pročitao nijednu knjigu, a sat i manje je čitalo 33,7% Cazinjana. Od 2 do 3 sata sedmično uz čitanje knjiga je provelo 18,4% mladih. Obrazovni sadržaj na internetu je u proteklih sedam dana manje od sat čitalo ili gledalo 23,8% mladih, a takvu vrstu sadržaja nije pratilo 51,6% mladih.

Kad su u pitanju duhovne, odnosno vjerske aktivnosti, 30,1% mladih je odgovorilo da je u ovim aktivnostima dnevno provodilo sat ili manje, a dva do tri sata provelo je 10,6% mladih. Vjerske aktivnosti nikako nije provodilo 43,5% mladih.

Na pitanje koliko često igraju igre na sreću, većina mladih kaže da ih nikada ne igraju (94,3%). Rjeđe od jednom mjesečno, prema njihovim odgovorima, igre na sreću igra 2,1% mladih.

Zanimljivo je da mladi percipiraju da u Cazinu bude dešavanja zabavnog karaktera, ali da su ona vremenski ograničena, te da mladima iz vangradskih zona sadržaji nisu u tolikoj mjeri dostupni kao mladima iz gradskih zona.

„Pa ima, ali to je do 10, nakon toga je sve mrtvo.“

(Muško, Cazin)

„Ja bih ovdje samo jednu stvar spomenula po pitanju našeg grada, 95% dešavanja se dešava u gradu, a mi smo grad, odnosno općina koja je raširena na prigradska mjesta. Imamo 23 mjesne zajednice, koje su na velikoj udaljenosti, pa mladi iz tih mjesnih zajednica nisu u istoj mogućnosti kao mladi iz grada.“

(Žensko, Cazin)

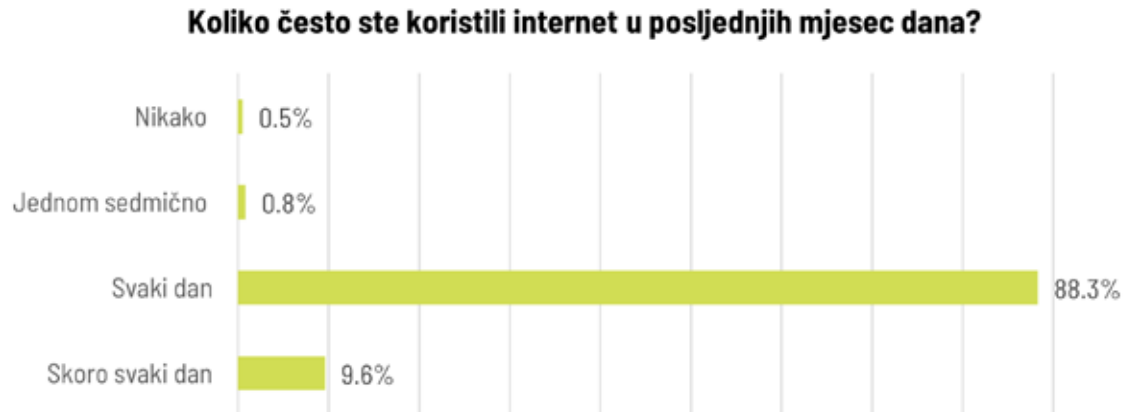
Informiranje

Mladi u Cazinu kao izvore informiranja najčešće koriste internet i televiziju. Internetske portale svakodnevno prati 43,3% mladih, a televiziju 27,2%. Radio svaki dan sluša 20,5% mladih. Podkaste svaki dan prati 7% mladih.

S druge strane, dnevne novine nikako ne čita 80,6% mladih, a magazine i časopise kao izvor informacija ne koristi 77,2% mladih.

Internet u Cazinu svaki dan, prethodni mjesec u odnosu na trenutak anketiranja, koristilo je 88,3% mladih, a skoro svaki dan koristilo je 9,6% mladih. Najviše ga koriste putem pametnih telefona, i to 95,6% mladih na ovaj način pristupa internetu.

Grafik 52. Korištenje interneta / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Što se tiče korištenja društvenih mreža i online servisa, najzastupljeniji je Instagram, koji na dnevnoj bazi koristi 81,1% mladih, dok je na drugom mjestu Facebook, koji svaki dan koristi 80,3% ispitanika. YouTube svakodnevno koristi njih 69,7%, TikTok 65,3%, a Snapchat 49,5% mladih. Naprimjer, mrežu X (nekadašnji Twitter) svaki dan koristi 5,7% mladih, a LinkedIn 2,8%.

IDENTITET

Mladi kao heterogena grupa prolaze kroz različite procese u dobi od 15 do 30 godina starosti. Ti procesi se, između ostalog, tiču i formiranja njihove ličnosti i oblikovanja i izgradnje (završnog formiranja) identiteta koji će u značajnoj mjeri oblikovati njihov život u budućnosti.

U ovom istraživanju nastojano je utvrditi kakvi su stavovi mladih spram nekih od socijalnih konstrukata koji su, u većoj ili manjoj mjeri, važni aspekti identiteta i identifikacije mladih. Neki od aspekata identiteta o kojima smo ispitivali mlade su: stav prema religiji, narodu kojem pripadaju, lokalnoj zajednici i državi, socijalna distanca spram pripadnika drugih grupa.

U Cazinu je ukupno 90,9% mladih istaklo da osjeća značajnu i vrlo značajnu povezanost s narodom kojem pripadaju. Vrlo malu povezanost s narodom kojem pripadaju ima 7% mladih, a 1,6% ih ne osjeća nikakvu povezanost.

Veoma značajnu i značajnu povezanost s religijom ima 91,7% mladih. S druge strane, 6,5% mladih osjeća vrlo malu povezanost s religijom.

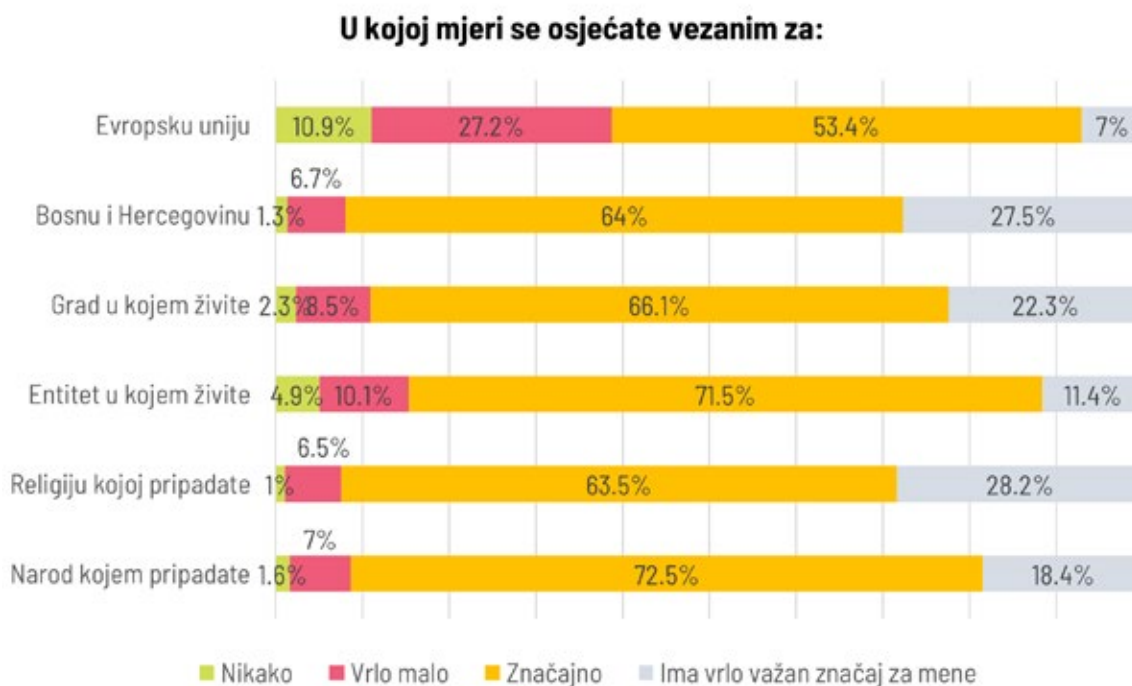
Više od polovine mladih u Cazinu je značajno i veoma značajno vezano za entitet u kojem živi, njih 82,9%. Vrlo malo je za entitet vezano 10,1% ispitanih, a nikako 4,9%.

Za grad u kojem žive značajno i vrlo značajno je vezano 88,4% mladih. Vrlo malu povezanost osjeća 8,4%, a nikakvu 2,3% njih.

Značajnu i vrlo značajnu vezanost za BiH izrazilo je 91,5% ispitanika. Da su vrlo malo vezani za BiH odgovorilo je 6,7% mladih.

Kad je u pitanju Evropska unija, 60,4% mladih je kazalo da EU ima vrlo važan i važan značaj za njih. Međutim, nikakvu vezu s EU ne osjeća 10,9% mladih, a vrlo malu 27,2% ispitanika.

Grafik 53. Osjećaj povezanosti / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Većina ispitanih mladih u Cazinu kazala je kako im nacionalnost i religija nisu bitan kriterij za odabir prijatelja (78,8%), dok je to bitan kriterij za 11,1% ispitanika. Da nisu sigurni odgovorilo je 8% mladih.

U brak s osobom druge nacionalnosti stupilo bi 10,9% mladih Cazinjana, a to ne bi uradilo njih 61,1%. Da nisu sigurni bi li stupili u brak s osobom druge nacionalnosti odgovorilo je njih 26,4%.

Potom, 89,4% ispitanika odgovorilo je da im ne bi smetalo da im poslodavac ili nadređeni bude osoba druge nacionalnosti, od toga 47% muškaraca i 53% žena. Da nisu sigurni bi li im to smetalo istaklo je 7,8% ispitanika.

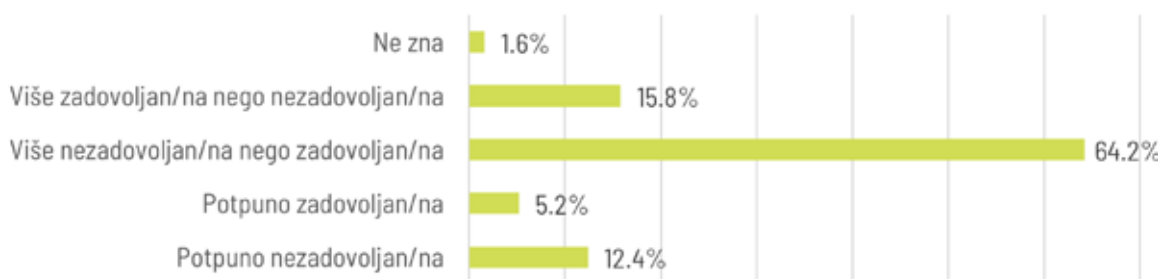
SIGURNOST

Zadovoljstvo sigurnosnom situacijom i policijskim službenicima

Sigurnosnom situacijom u Cazinu skoro dvije trećine ispitanih mladih više je nezadovoljno nego zadovoljno, a radi se o 64,5% ispitanika. S druge strane, sigurnosnom situacijom je više zadovoljno nego nezadovoljno 15,8% ispitanih. Da su potpuno zadovoljni sigurnosnom situacijom odgovorilo je 5,2% mladih, a potpuno nezadovoljnih je 12,4%.

Grafik 54. Zadovoljstvo sigurnosnom situacijom / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Koliko ste zadovoljni sigurnosnom situacijom u mjestu u kojem živite?

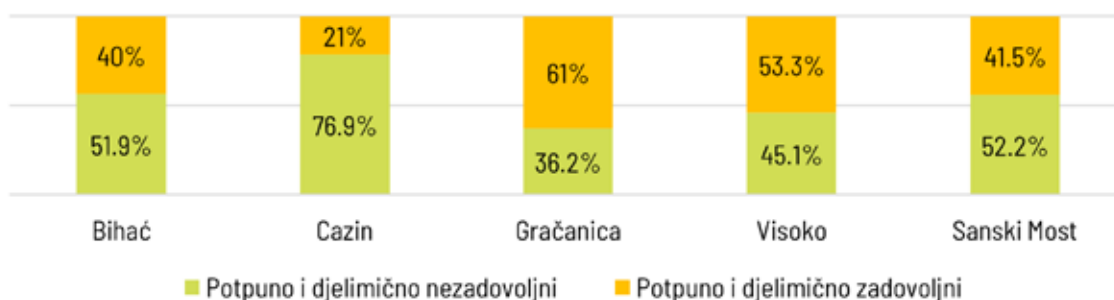

Kada usporedimo kako se mladi u ovoj lokalnoj zajednici (Cazinu) osjećaju po pitanju sigurnosti u odnosu na druge (donekle slične lokalne zajednice), možemo primijetiti da se mladi u Cazinu osjećaju najmanje sigurno u svojoj lokalnoj zajednici u odnosu na mlade u drugim lokalnim zajednicama. Posebno je zanimljivo vidjeti razliku po ovom pitanju između mladih u Cazinu i Bihaću, odnosno Sanskom Mostu, kao vrlo sličnim lokalnim zajednicama u istom kantonu.

Kada se radi o percepciji sigurnosti, mladi u Bihaću se osjećaju podjednako kao njihovi vršnjaci u Sanskom Mostu, dok se mladi u Cazinu osjećaju nesigurnije u odnosu na svoje vršnjake iz Unsko-sanskog kantona, ali i ostalih mjesta u kojima je provedeno istraživanje.

Grafik 55. Zadovoljstvo sigurnosnom situacijom – komparacija s drugim lokalnim zajednicama / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Koliko ste zadovoljni sigurnosnom situacijom u mjestu u kojem živite?

Kada je u pitanju rad policijskih službi u Cazinu, najviše je neodlučnih, odnosno niti zadovoljnih niti nezadovoljnih (68,4%) radom organa sigurnosti. Pored toga, zadovoljnih i potpuno zadovoljnih njihovim radom ima 11,6%, a nezadovoljnih i potpuno nezadovoljnih ima 18,9% mladih.

Grafik 56. Zadovoljstvo radom organa sigurnosti / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Značenje pojmova mobing i buling tvrdi da zna 37,3% mladih, a 17,6% ih je istaklo da im je donekle jasno značenje tih pojmova. Mladih kojima nisu poznati ovi pojmovi ima 28%. Cazinjana koji znaju šta je mobing, ali ne i buling, ima 6,5%.

Oblici nasilja među mladim osobama

Procjena prisutnosti nasilja oko mladih vrši se direktnim pitanjem o tome da li su bili žrtve nasilja, ali i kroz projektno pitanje na koje mladi odgovaraju tako što se pokušaju sjetiti znaju li nekoga ko je bio žrtva određenih oblika nasilja. Prisutnost nasilja je na ovako postavljenom pitanju znatno veća u odnosu na direktno izjašnjavanje o tome da li su mladi bili žrtva nekog oblika nasilja.

U slučajevima kada se trebaju sjetiti znaju li nekoga ko je bio žrtva nasilja, značajan oblik nasilja koje su mladi istakli je nasilje u porodici, i to 17,6% mladih poznaje nekoga ko je bio žrtva ovakvog oblika nasilja. Kod međuvršnjačkog nasilja 14,5% mladih je odgovorilo da poznaje nekoga ko je bio žrtva, a kod nasilja na internetu 11,1% mladih ističe da poznaje takve žrtve. Na pitanje da li poznaju nekoga ko je bio žrtva seksualnog nasilja, 5,4% mladih odgovorilo je potvrdno, a da znaju žrtve nasilja na radnom mjestu odgovorilo je 9,3% ispitanika.

Mladi ispitanici iz Cazina odgovorili su da poznaju i neke žrtve razbojništva, i to je 5,2%, a njih 7,3% istaklo je da poznaje žrtve nasilja od partnera ili partnerice. Mladi znaju i one koji su pretrpjeli nasilje od određene ekstremističke grupe (navijačke, religijske i slično), a takvih ima 3,9%. Mladih koji nisu htjeli odgovoriti na pitanje poznaju li neku žrtvu nasilja ima 3,6%.

Inače, 70,7% mladih odgovorilo je da ne poznaje nikoga ko je bio žrtva bilo kojeg oblika nasilja.

Na pitanje da li su oni bili žrtve nekog oblika nasilja, 79,3% mladih je kazalo kako nikada nisu bili žrtve.

Da su bili žrtve međuvršnjačkog nasilja istaklo je 8% mladih (51,6% muškaraca i 48,4% žena), a nasilje na internetu doživjelo je 6% anketiranih (43,5% muškaraca i 56,5% žena).

Potom, 2,6% ih je odgovorilo da su bili žrtve nasilja u porodici, od čega je 72,7% žena i 27,3% muškaraca. Pored toga, 1% odgovorilo je da su bili žrtve seksualnog nasilja. Nasilje na radnom mjestu, prema rezultatima ispitivanja, doživjelo je 5,2% mladih.

Na pitanje da li su oni sami ili članovi njihove porodice bili žrtve provale ili krađe u posljednjih pet godina, 84,2% mladih kaže da nisu bili žrtve, dok ih je 7,3% odgovorilo potvrdno. Da se ne sjećaju jesu li bili žrtve provale ili krađe odgovorilo je 7,8% mladih.

PREPORUKE

Analiza položaja i potreba mladih predstavlja dokument koji je osnova za donošenje strategije prema mladima lokalne zajednice. Strategija predstavlja zakonsku obavezu lokalnih zajednica i drugih nivoa vlasti u FBiH u skladu sa Zakonom o mladima. Rad na ovom dokumentu zahtijeva pristup kroz više aspekata. Zbog navedenog analiza je podijeljena na više oblasti, koje daju uvid u položaj i potrebe mladih u određenoj lokalnoj zajednici.

Ova analiza pokazala je potrebu, pored ostalih, da se buduće djelovanje fokusira na domene navedene u nastavku teksta.

Obrazovanje

Praktična nastava je naglašena kao jedna od glavnih potreba unapređenja nastavnog procesa. Iako lokalna zajednica nema veliki utjecaj na proces obrazovanja, sadržaj kurikuluma ili nastavne planove i programe, ona može omogućiti uvjete za praktičnu nastavu.

- ❖ Mladi smatraju da praksa u obrazovnom procesu treba biti redovnija, povezanija s poslovima za koje se mladi školuju, osmišljena na način da povezuje kompanije koje posluju u određenim branšama i obrazovne ustanove.
- ❖ Preporuka bi bila, posebno za tehničke i strukovne smjerove obrazovanja, da se omogući bolja i kvalitetnija praktična nastava, u dogovoru s većim brojem komercijalnih firmi koje bi mladim ljudima pružile priliku da nauče raditi ono za šta se obrazuju.

Kao drugi aspekt za unapređenje obrazovnog procesa mladi su naglasili preopširne nastavne planove i programe. Ovaj problem bi se mogao rješavati inicijativama s nižih nivoa vlasti prema višim, gdje će se tražiti unapređenje nastavnih planova i programa.

- ❖ Također, obrazovanje je potrebno usmjeriti ka potrebama tržišta rada kako u lokalnoj zajednici tako i šire. Na ovaj način će mladi imati znanje koje će moći primijeniti prilikom procesa zapošljavanja.

Stipendiranje učenika (posebno nadarenih učenika) je jedna od mjera koja dugoročno može dati pozitivne rezultate i pomoći mladim talentiranim osobama da ostvare svoj puni potencijal.

- ❖ Preporuka je zadržati i dodatno promovirati ili, po mogućnosti, unaprijediti stipendijske programe koje lokalna zajednica realizira.

Zapošljavanje

Mladi su u analizi pokazali da im je idealno radno mjesto u državnoj firmi ili u vlastitom biznisu. Omogućena

podrška mladima prilikom pokretanja vlastitih obrta i biznisa može pomoći u poboljšanju klime na tržištu rada.

Prema rezultatima istraživanja, mladima bi najviše odgovarala finansijska podrška za pokretanje vlastitog biznisa. Mladima je potrebna i šira podrška kroz različite oblike savjetovanja o tome kako da pokrenu vlastiti biznis i na taj način ostvare mogućnost vlastitog zaposlenja. U istraživanju su mladi istakli važnost i drugih vrsta podrške prilikom pokretanja biznisa.

- ❖ Lokalne zajednice koje žele podržati biznise mladih trebale bi razvijati sveobuhvatne programe podrške koji ne samo što uključuju finansijska sredstva, već i pružaju edukaciju, mentorsku podršku i resurse za specifične industrije, čime se povećava šansa za održiv i uspješan razvoj mladih preduzetnika.

Mladima su također potrebna praktična znanja koja će ih pripremiti na izazove koje nosi tržište rada. Ovaj domen posebno je važan jer veliki broj mladih ne radi u struci za koju se školovao.

- ❖ Potrebno je uvezati mlade s poslodavcima koji su zainteresirani da pruže obuku i priliku za prvo zaposlenje.
- ❖ Nalazi istraživanja ukazuju na važnost podizanja svijesti kod mladih kada je u pitanju formalni okvir za njihov radni angažman, odnosno da postanu svjesniji važnosti potpisa ugovora o angažmanu.
- ❖ Programi zapošljavanja bi trebali biti dodatno razvijeni i mladima promovirani na način koji je njima blizak.
  - Rezultati analize pokazali su potrebu za (re)kreiranjem, ali i adekvatnom promocijom vladinih programa za zapošljavanje.

Plaćena praksa i pripravnički staž bi uveliko pomogli da se premosti jaz između završenog obrazovanja i prvog stečenog radnog iskustva.

- ❖ Partnerstvo između lokalne zajednice, lokalnih firmi i obrazovnih ustanova može poboljšati funkcionalnost obrazovanja i spremnost za tržište rada mladih nakon završetka obrazovanja.
  - Potrebno je uvezati potrebe tržišta rada s formalnim obrazovanjem, gdje će se povećati broj mladih koji rade u struci za koju su se školovali.

Zdravstvo

Sistem primarne zdravstvene zaštite s akcentom na preventivne aktivnosti i korake usmjerene na mlade u Cazinu potrebno je unaprijediti. Naime, veliki broj mladih ne obavlja sistematske preglede.

- ❖ Rezultati ukazuju na potrebu za ciljanim intervencijama usmjerenim na jaču svijest o značaju sistematskih pregleda, posebno među starijom populacijom mladih.
- ❖ Poboljšane edukativne kampanje i prilagođeni pristupi mogli bi igrati ključnu ulogu u poticanju redovnih zdravstvenih provjera unutar ove zajednice.

Redovni ginekološki pregledi mogu spriječiti i pravovremeno otkriti moguća oboljenja te je potrebno omogućiti djevojkama redovne ginekološke preglede i osvijestiti ih o važnosti redovne kontrole njihovog zdravstvenog

stanja.

- ❖ Podaci iz analize ukazuju na potrebu za kreiranjem posebnih edukacijskih ili informacijskih aktivnosti usmjerenih na zdravlje žena.

Mladi su ukazali na potrebe unapređenja dostupnosti zdravstvenih usluga posebno namijenjenih mladim osobama.

- ❖ Podaci ukazuju da bi trebalo raditi i na prevenciji impulsivnih ponašanja među mladima (konzumacija duhana i duhanskih proizvoda, vejpova, alkohola, nargile i sl.).
- ❖ Posebno prepoznat problem je klađenje i dostupnost klađenja i igara na sreću.

Također, u okviru obrazovnog sistema potrebno je razmotriti praksu redovne posjete psihologu mladih dok su u procesu obrazovanja, a sve kako bi se broj mladih koji nisu upoznati s prednostima korištenja usluga mentalnog zdravlja smanjio.

- ❖ Potrebno je dodatno promovirati brigu o mentalnom zdravlju među mladima iz vangradskih područja.

Socijalna briga

Potrebno je raditi na razvoju programa socijalne podrške mladima.

- ❖ Dodatno, podaci o nemogućnosti osamostaljenja mladih ukazuju na potrebu za unapređenjem lokalnih programa koji će mladima omogućiti lakši dolazak do vlastite nekretnine ili najma nekretnine.
- ❖ U okviru ovih programa mogu se razmotriti: opcije (su)finansiranja kupovine prve nekretnine, (su) finansiranja kamate ili dijela kamate za kupovinu nekretnine, oslobađanje plaćanja poreza na promet nekretnine ili podrška u najmu nekretnine za mlade ili mlade bračne parove, te pomoć u izgradnji stambenih objekata (kuća).

Programi za mlade

Potrebno je kreirati prilike i pružiti mogućnosti za veću uključenost mladih osoba u volonterske aktivnosti kroz nastavni ili vannastavni proces.

- ❖ Mladima je potrebno omogućiti i ponuditi prilike za neformalno obrazovanje, odnosno treninge i kurseve koji bi im bili finansijski prihvatljivi i od koristi za njihovo lično i profesionalno usavršavanje.
- ❖ Posebno je važno učiniti ove oblike neformalnog obrazovanja dostupnim i mladima iz vangradskih područja jer interes za ovakvim programima postoji, ali su ovoj populaciji manje dostupni u odnosu na mlade u gradskim sredinama.
- ❖ Treba raditi na većoj dostupnosti sportskih i rekreativnih sadržaja mladima iz vangradskih sredina.

Mobilnost i uključenost mladih

Potrebno je raditi na većoj participaciji mladih u procesima donošenja odluka kako bi se osigurala adekvatna zastupljenost njihovih interesa.

- ❖ Prijevoz na području grada Cazina bi trebalo nastaviti sufinansirati i omogućiti mladima njegovo korištenje pod povoljnijim uvjetima u odnosu na tipičnu populaciju.
- ❖ Potrebno je raditi na boljoj umreženosti vangradskih područja s centralnom gradskom jezgrom te poboljšati dostupnost linija javnog prijevoza mladima iz vangradskih područja.

Komunikacija

Uzimajući u obzir da mladi najčešće informacije dobijaju putem društvenih mreža i internetskih portala, komunikaciju s mladima je najbolje ostvariti kroz navedene kanale.

- ❖ Mladi ne prate klasične kanale komunikacije i plasmana informacija (televizija, radio, novine) te bi informacije namijenjene njima trebalo plasirati putem drugih kanala.
- ❖ Promocija aktivnosti koje su vezane za mlade osobe puno je efektivnija ako se odvija online i putem društvenih mreža, jer na taj način veći broj mladih ima mogućnost da sazna za njih.

Sigurnost

Unutar oblasti sigurnosti mladi su naglasili problem međuvršnjačkog nasilja, nasilja na internetu i nasilja u porodici, kao i potrebu rada na otklanjanju ovog problema.

- ❖ Potrebno je unaprijediti stepen povjerenja mladih osoba u policijske službenike i policijske organe, koji trebaju biti lako dostupni i u mogućnosti da adekvatno i po potrebi djeluju u slučaju da bude trebalo.

LITERATURA

Agencija za statistiku BiH [online], Popis 2013. Dostupno na: <https://www.popis.gov.ba/popis2013/knjige.php?id=0> [pristupljeno: 14. 3. 2024].

Analiza rezultata istraživanja položaja i potreba mladih Grada Bihaća (<https://mladi.org/storage/2024/02/Analiza-rezultata-istrazivanja-polozaja-i-potreba-mladih-grada-Bihaca.pdf>).

Analiza rezultata istraživanja položaja i potreba mladih Grada Konjica (<https://mladi.org/storage/2022/12/Analiza-rezultata-istrazivanja-polozaja-i-potreba-mladih-Grada-Konjic.pdf>).

Analiza rezultata istraživanja položaja i potreba mladih općine Sanski Most (<https://mladi.org/storage/2023/05/Analiza-rezultata-istrazivanja-polozaja-i-potreba-mladih-opcine-Sanski-Most.pdf>).

Budžet Grada Cazina za 2024. g. Dostupno na: <https://gradcazin.gov.ba/sites/default/files/dokumenti/2024-01/budzet-grada-cazin-za-2024.pdf>.

Federalni zavod za statistiku (<https://fzs.ba/>).

Federalni zavod za statistiku [online]. Dostupno na: <https://px-web.fzs.ba/pxweb/bs-Latn-BA/POPIS%202013%20Kona%c4%8dni%20rezultati-CENSUS%202013%20Final%20Results/?rxid=7e91d240-74c9-4427-9011-89cc3bc680d0> [pristupljeno: 16. 3. 2024].

Federalni zavod za statistiku [online]. Kantoni u brojkama: Unsko-sanski kanton (2019–2023). Dostupno na: <http://fzs.ba/index.php/2021/06/30/kantoni-u-brojkama/>.

Federalni zavod za statistiku. Kantoni u brojkama: Unsko-sanski kanton u brojkama (2023). Dostupno na: <https://fzs.ba/wp-content/uploads/2023/07/Unsko-sanski-kanton-u-brojkama.pdf> [pristupljeno: 7. 3. 2024].

Izveštaj o izvršenju Budžeta Grada Cazina za 2022. g. Dostupno na: <https://gradcazin.gov.ba/sites/default/files/dokumenti/2024-01/izvršenje-budzeta-za-01.01.-31.-12.-2022.-godinu.pdf>.

JU Služba za zapošljavanje USK Bihać. Statistički bilten (2020–2023). Dostupno na: <https://www.usk-szz.ba/st/> [pristupljeno: 7. 3. 2024].

Pedagoški zavod USK, zvanična web-stranica Zavoda (<https://www.pzusk.ba/index.php/about-us/ustanove/osnovne-skole>).

Savez samostalnih sindikata Bosne i Hercegovine [online]. Sindikalna potrošačka korpa za januar 2024. Dostupno na: <https://www.aa.com.tr/ba/ekonomija/bih-sindikalna-potro%C5%A1a%C4%8Dka-korpa-za-januar-2024-iznosila-2895-km/3134699> [pristupljeno: 25. 3. 2024].

Zakon o mladima Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH“, br. 36/2010).

Institut za
razvoj mladih KULT

MLADI.ORG